

AFETLERDE BAŞARISIZ OLMANIN TEMEL İLKELERİ

COĞRAFYAYI BİLMEYEN, TARİHİ UNUTMAK,
YÜRÜYEN EGO HAYRANLIĞI

ZERRİN TOPRAK KARAMAN

AFETLERDE BAŞARISIZ OLMANIN TEMEL İLKELERİ

COĞRAFYAYI BİLMEMEK, TARİHİ
UNUTMAK, YÜRÜYEN EGO HAYRANLIĞI

Zerrin Toprak Karaman

İzmir, Temmuz 2025

AFETLERDE BAŞARISIZ OLMANIN TEMEL İLKELERİ
COĞRAFYAYI BİLMEMEK, TARİHİ UNUTMAK, YÜRÜYEN EGO HAYRANLIĞI
ZERRİN TOPRAK KARAMAN

Editör: Gülşen DEMİRCİ

Kapak ve Grafik Tasarım: İrem Nur ACAR

Temmuz 2025, Ankara

ISBN No: 978-625-6586-39-0

E- ISBN No: 978-625-6586-41-3

AFETLERDE BAŞARISIZ OLMANIN TEMEL İLKELERİ

COĞRAFYAYI BİLMEMEK, TARİHİ
UNUTMAK, YÜRÜYEN EGO HAYRANLIĞI

“Önemli gördüğüm eleştirileri koyularak okuyucunun dikkatini ayrıca çekmek istemedim; çoğu kere dallar arasındaki üç kuşu , papağan olabilir, bulmamız istendiğinde dördüncüyü aramayabiliriz”

Yazarın Notu

İÇİNDEKİLER

AFET YÖNETİMİ VE TÜRKİYE ÖRGÜTLENMESİ ANALİZİ.....	9
AKILLI (Smart) YERLEŞİMLER, AFET YÖNETİMİNİN NERESİNDEDİR? SİDNEY(AVUSTRALYA) ÖRNEÇİ ve GENEL ANALİZ.	57
ÖRNEK OLAY: GIDA GÜVENLİĞİ, EKO-EMPERYALİZM VE YÖNETİCİ ETKİSİ	119

AFET YÖNETİMİ VE TÜRKİYE ÖRGÜTLENMESİ ANALİZİ

Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman¹

1. GİRİŞ

Afet konusu esas itibarıyla doğa ve insan etkileşimi ya da doğada insan davranışı felsefesiyle ilgilenmektedir. Afet yönetimini tanımlamada ihtiyaç duyulan temel sözcükler ‘demokrasi, katılım, iş birliği, dayanışma ve sorumluluk gibi’ demokratik toplumsal yapının gerekliliğine işaret etmektedir. Afet olgusunda, tabiatı önemseyen çevre değerleri, etik felsefe ilkeleri, afetlere ‘insan etkisi’ üzerinde önemle durulan birbiriyle bağlantılı konulardır. Eski Yunancada Oikos kelimesi (ev), insanın evi ve doğa ev olarak ikili anlama sahip özelliğiyle, çevre literatüründe ekolojiyi (Ernst Haeckel, 1866) tanımlamak için yorumlanmıştır. Bu bağlamda, yurttaşın görevi doğa evini (oikos), kendi evi gibi özenle korumaktır.

Tabiatla çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ve zarar verdiği için, canlıları korkutan yönetilemediği için güvenlik ihlali yaratan olaylar, afet tanımlaması içindedir. Hayvanların çoğu kere içgüdüsel olarak kaçmaktan başka çok fazla yapacağı bir şey yoktur. Ancak insanlar için sadece kendisini değil, diğerlerini de korumak zorunluluğu insanlık tarihinde biçimlenmiş ahlaki bir ilkedir. Afetler sırasında uygulanan etik ilkeler; afetler hakkında bilgilendirme, baş etme ve kurtarma çalışmalarına katılım, nüfusun zorunlu tahliyesi, yardımların insan onuruna uygun gerçekleştirilmesi ve insana saygı, afet etkisiyle olan bozulmuşluğu eski haline getirmeye çalışma ve yaşam kalitesinin sağlanması olarak özetlenebilir. Bütün bu çalışmalar bütünü tarihten bu yana üzerinde çalışılmış ve biriktirilmiş bilgilere dayandırılmaktadır. Aşağıda bu konulara yer verilmiştir.

2. AFET OLGUSU, UNSURLARI VE GÜVENLİK ALGISI

Afet olgusu, güvenlik kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Güvenlik tehlikesi bir gerçeklik olarak ister doğa olaylarından, isterse insan faaliyetlerinden ayrı ayrı ortaya çıksın veya biri diğerini tetiklesin; esasen ‘yönetememe’ ve ‘yönetim ya

¹ Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman, önceden Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi. ORCID: 0000-0001-7153-2838

da idare' kavramlarıyla doğrudan ilgilidir.

Çoğu kere insan ve doğa etkileşimi sonucunda da farklı tehlike seviyelerinde meydana gelen afetler; bölgesel, ülkesel ve hatta küresel ölçekte yaşanabilirliği, sürdürülebilirliği tehdit etmektedir. İklim değişikliklerinden etkilenen atmosferik olaylar gerek Türkiye'de gerekse dünyada afetleri çeşitlendirdiği gibi, güç ve etki alanını da genişletmektedir. Bu nedenle de uluslararası kuruluşlarca tanımlanan afet ve afet tipleri için önleyici ve/veya zarar azaltıcı risk (olasılık) ve kriz (gerçeklik) süreçlerini tanımlayan stratejik planlama çalışmaları sürekli geliştirilmektedir.

2000-2019 yılları arasında 200 milyonu her yıl olmak üzere 4,03 milyar insanın etkilendiği, her yıl 60.000 ölümle karşılaştığı yine bu periyotta 7.348 doğa kaynaklı afet olgusunun kaydedildiği belirtilmektedir. Doğa kaynaklı tehlikeler içinde deprem ve tsunami %58 oranıyla en ölümcül iken bunu %16 ile fırtına, %13 ekstrem sıcaklık ve %9 ile sel izlemektedir.²

31 Ağustos 2024 yılında yayımlanan kesin risk hesaplamaları maksimum ve minimum değerleri ³, Türkiye için; deprem ve fiziki hasar (4.8-0.9) değeriyle yüksek; nehir/dere taşması (6.5-2.2) çok yüksek; tsunami (3.5.- 0.9) orta; sahilde sel (5,6-1,3) yüksek; siklon rüzgârları (6.1-1,7) çok yüksek; kuraklık (5.0-1.0) yüksek etki olarak belirlenmiştir. Kıyı taşkınlarına maruz kalması beklenen kişi sayısı 9.961 kişi olarak belirtilmektedir.⁴ Türkiye için hortum, tsunami, siklon rüzgârları gibi atmosferik olaylar, önemsiz vurgusuyla üzerinde durulmayan konular iken, son yıllarda önemli afet tipleri arasına girmiştir. Hortum gibi bir yörede yakın zamanda belki ilk defa karşılaşılarak risk haritalarına yeni girmiş veya sel ve su baskını benzeri kronikleşmiş olgular örneğindeki gibi, insan kapasitesi ve idarenin/yönetim kapasitesi, birlikte önem taşımaktadır. Türkiye'nin toprakları coğrafi özellikleri itibarıyla adeta çoklu risk haritası örneklemini görmektedir. Bu nedenle dirençlilik tanımı gözden geçirilmeli ve akut şoklar ile kronikleşmiş acil durumlar iller açısından tanımlanmalıdır.

Güvenlik tanımıyla eşdeğer olarak afet tespiti "Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı

² Poljansek, K., Marzi, S., Galimberti, L., Dalla, V. D., Pal, J., Essenfelder, A. H., Mysiak, J., & Corbane, C. (2022). *INFORM Climate Change Risk Index Concept and Methodology*. <https://doi.org/10.2760/822072> erişim 30.05.2025.

³ Risk değerleri 0.0-1.2: çok düşük; 1.3-2.7: düşük; 2.8-4.6 orta; 4.7-6.8: yüksek; 6.9-10.0: çok yüksek.

⁴ INFORM, 2025; Inter-Agency Standing Committee & European Commission, 2024.

ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar” (CBK 4 Nolu Kararname, 2018: Md. 31/c) unsurlarıyla ilişkilendirilmiştir. Güvenlik tanımının temel unsurları, doğa ve insan kaynaklı olması, özellikle fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğurmasıdır. Bu tanım insan merkezlidir. Oysaki varlık merkezli olmalıdır. Büyük toprak parçalarının üzerinde flora ve faunasıyla kopup denize kayması da doğada kayıplara yol açmaktadır. Yazara göre, varlık merkezli bir tanım yapılmamasının nedeni kamu yönetiminin mali sorumluluklarını genişletmemek olabilir mi? Mamafih, 2018 tarihli resmi afet tanımı, uluslararası tanım ile uyumludur.

Yönetmelikte (2024) sonradan yapılan ilavede, ‘toplumun kapasitesi’ ile doğrudan ilişkilendirilen bir afet tanımına yer verilmiştir. Bu tanıma göre, “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylar” (Afet ve Acil Durum Tatbikatları Hakkında Yönetmelik, 2024: Md.4/c) afettir. Afetler kuşkusuz, yukarıda alıntılanan 2024 tarihli resmi tanımda yorumlandığı gibi yalnızca toplumun baş etme kapasitesi ile tek başına ilişkili değildir. Ayrıca idarenin de yerel ve merkezi düzeyde personel kaynağı ve mali imkânlarını geliştirmesi gerekmektedir.

Afet yönetiminin idare merkezli olmasının temel nedeni, afeti yönetememenin sonucunda ortaya çıkabilecek zarar ve kayıpların⁵ idari ve cezai sorumluluğunun idareye ait olmasıdır. Bu nedenle de özellikle afet etkisinde kalan binaya ilişkin bina ruhsatı ve oturma izni verilmesi durumunda, yer seçimi kararlarında olduğu gibi yönetimler de idari sorumluluklar kapsamında denetlenmektedir. Yer seçimi kararlarında kamu yönetiminin isabetli olmayan kararlarının ortaya çıkardığı görünür zararlar bağlamında, idari sorumluluklar gelecekte afet yönetim senaryosunda daha da öne çıkabilecektir. Bu konu tabii ki de nüfus politikaları, göç yönetimine bağlı yerleştirme gibi hususları içermektedir. Başka bir ifadeyle, tehlike yaratan yer seçimi kararlarını, bilimsel ve idari olarak bütünlük ele almak ve idarenin takdir yetkisine bağlı idari hatalardan doğan zarar ve tehlikelere yönelik cezai yaptırımları ilgili kanunlara işlemek gerekmektedir.

⁵ Zarar: Afetin hemen görülen etkileri zarar olup, zararlar fiziki binalar da dâhil olmak üzere tamamen veya kısmen bozulma, altyapı, stok, doğal kaynaklar vb. Kayıp: Afetin orta dönemde etkilerinin ekonomik olarak ifade edilmesidir.

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin (OCHA) değerlendirmelerinde insani güvenlik unsurları, askeri korumanın ötesine geçen ve insanlık onuruna yönelik tehditlerdir. Geliştirilmiş güvenlik tanımı çok çeşitli güvenlik alanlarını belirlemektedir. Afet tipleriyle doğrudan veya dolaylı ilişkili güvenlik tehdidi yaratan bu konulardaki önlemler aşağıda yer almaktadır.⁶

1. *Ekonomik*: İstihdamı yaratma ve yoksulluğu önleme,
2. *Gıda*: açlığa ve kıtlığa karşı önlemler,
3. *Sağlık*: hastalığa, güvenli olmayan gıdalara, yetersiz beslenmeye ve temel sağlık hizmetlerine erişim eksikliğine karşı önlemler,
4. *Çevresel*: Çevresel bozulmaya, kaynakların tükenmesine, doğal afetlere ve kirliliğe karşı önlemler,
5. *Kişisel*: fiziksel şiddet, suç, terör, aile içi şiddet ve çocuk işçiliğine karşı önlemler,
6. *Topluluk*: Etnik, dini ve diğer kimlik gerilimlerine karşı önlemler,
7. *Politik*: politik baskı ve insan hakları ihlalleridir.

Her bir konu içine terör baskısı da eklenebilir. Güvenlik kavramı. sadece askeri değil, ekonomik güvenlik, doğanın ekolojik güvenliği, enerji güvenliği, sınır güvenliği ve sınır aşan siber güvenlik gibi devletin ülkesi ve milletiyle sürdürülebilirliğini sağlayan tüm değerleri içeren geniş bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Güvenlik tehditleri; sınırlar dışındaki tehditkâr, zorba devletler gibi klasik düşmanları değil aynı zamanda güç kullanarak şiddet yaratan, uyuşturucu kartelleri, suç örgütlerini de içermektedir.

Güvenlik çalışmaları genel bir bakış açısıyla, mümkün olduğu kadar çok hayat kurtarmayı, acıyı hafifletmeyi ve insan onurunu korumayı amaçlayan insani eylemleri belirlemek, krizlere hazır olmak ve toplumsal yapıyı, yönetimi güçlendirmek anlamını taşımaktadır.

Güvenlik çalışmaları insan merkezli olmakla beraber, insan ve çevresi de akıllı kent yönetiminde önemlidir. İnsanın beslediği veya kurumsal olarak insanlar tarafından bakılan hayvan barınakları, hayvanat bahçeleri veya insanlara felsefi olarak 'emanet edilmiş' hayvan varlıkları da önemlidir. Yaban hayatındaki

⁶ United Nations. (2009). *Human Security in Theory and Practice Application of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security Human Security Unit Office for the Coordination of Humanitarian Affairs United Nations.*

hayvanların kurtarılması için yapılan çalışmalar ayrıca insan hayatıyla bağlantı kurularak geliştirilmektedir. Ayrıca insan yerleşimlerine veya yaşam alanlarına yakın mekânlarda, tehlikeli hayvanlar barındıran hayvanat bahçelerindeki hayvan varlığını bilmek de önemlidir. Özellikle afetlerde vahşi hayvanların risk oluşturabilirliği de risk analizlerine konu edilmelidir. Öte yandan iklim değişiklikleri de hayvan bakımlarını zorlaştırarak pahalı hale getirebileceğinden, mali yükü dikkate alınmalıdır.

İnsan merkezli temel iki kural, diğer çalışmalar yanında da ilkesel olarak önemlidir.

1. İnsan Hayatı: Afette insan hayatlarını kurtarmak ve nerede olursa olsun acıyı hafifletmek asıldır.
2. Tarafsızlık ve Bağımsızlık: Tüm çalışmalar, afetten etkilenen nüfuslar arasında ayrımcılık yapılmadan insan haklarına uygun, yalnızca ihtiyaca göre uygulanmalıdır ve aksine bir politik-askeri talimattan bağımsız kalmalıdır.

Ulusal güvenliği sağlamak ve sürdürülebilirlik için yerleşimlerin stratejik alt-yapı ve üstyapı donatılarını güçlendirmek, toplumsal mukavemeti artırıcı sosyal, kültürel ve ekonomik yönden destekleyici faaliyetler, sivil savunma ve afet ile acil durum yönetimine yönelik risk hazırlıkları, terörist saldırıların önlenmesine yönelik istihbarat faaliyetleri, casuslukların tespiti ile askeri faaliyetler önemli idari tedbirlerdir.

İnsani yardımların güvenle ve eksiksiz olarak yerine ulaşmasında, toplumsal güvenilirlik açısından yurtiçi ve yurtdışındaki bütünleşik çalışmalar önemlidir. Bu çalışmalarda kurumsal-toplumsal izlenebilirlik gerekmektedir. Yurtdışı insani yardımlar nedeniyle açılan koridordan, yardım kuruluşlarının, gidilen ülkede risk yaratabilecek faaliyetlerde bulunabileceği, dağıtım aracılığı etmesi öngörülen yardımlara bizzat kendilerince 'el konulabileceği' gibi faaliyetlerinin karanlık boyutları da olabilir. Bu nedenle her dış yardım devlet yönetimlerince güvenli görülmediği için kabul edilmeyebilir.

2018 yılı insani yardım verilerine göre Türkiye 7,4 milyar dolarlık insani yardımda bulunmuştur. Bu kapsamda, küresel aktörler olarak öne çıkan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılay'ı son 10 yılda 138 farklı ülkede doğa ve insan kaynaklı afetlere yönelik yardımlarda bulunmuştur.

Tüm bu gelişmeler, kalkınma yardımlarının hacminin ve kapsamının genişlemesiyle birlikte yeni planlama, uygulama, koordinasyon, izleme ve değerlendirme araçlarına duyulan ihtiyacı artırmıştır görüşü (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019) On Birinci Plan'da da yer almıştır. Küresel güvenlik yönüyle; doğa kaynaklı ve diğer pek çok insani faaliyetin ortaya çıkardığı küresel dinamiklerin de etkisiyle devletlerin işbirliği gerekmektedir. Uluslararası ilişkilerde özellikle afetlerin geniş alanlarda etkisini göstermesi işbirliğine yönelik talepleri giderek artırmaktadır. Bu nedenle de afetlere bu anlamda '*acil durum, afet*' gruplamasına ilave olarak '*katastrofik afet*' tanımlaması da eklenmiştir.

3. AFET TİPLERİ

Afetler tipleri itibarıyla etki farklılıklarına bağlı olarak çeşitli güvenlik tedbirlerine ihtiyaç göstermektedir. Afet tipleri;

1. Meteorolojik; şiddetli sıcak ya da soğuk, kuraklık, şiddetli rüzgârlar, fırtınalar, donan yağmur, hortum vb.
2. Jeolojik; deprem, heyelan, çamur akması, kaya düşmesi, çığ, volkan patlaması vb.
3. Teknolojik; endüstriyel kazalar, maden ve sanayi gibi çeşitli kazalar, nükleer, kimyasal silahlar gibi insan kaynaklı afetler.
4. Siyasi; savaşlar ve terör gibi insan kaynaklı olgular.

Biyolojik; toprak erozyonu, orman yangınları, salgın hastalıklar, böcek istilaları gibi çeşitli konularda doğa kaynaklı afetler. Bu afetler insan faaliyetlerine dayandırılan birbirini etkileyerek gelişen hibrid olgulara da neden olabilmektedir.

Küresel ekonomik ilişkiler ağında özellikle tehlikeli madde taşımacılığı, aşırı kalabalık paniklemesi ile ortaya çıkan kazalar kadar; iklim değişiklikleri ve/veya siyasi nedenlerle de oluşan büyük yığınları kapsayan göç hareketleri de insan kaynaklı afetler kapsamındadır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde de insan faktörü, doğaya ve insana farklı nedenlerle zarar verebilmektedir. Bu nedenle

de uzmanlar, afetlerde en çok 'insan faktörünü etkileyen ve etkilenen' unsurları önemsemektedir. Nitekim şiddetli rüzgârlar, fırtınalar, sel ve su baskınları, yangın gibi kaotik ortamlarda terör de ortaya çıkabilmektedir. Başka bir ifadeyle, doğadaki olgular takip edilerek terörist faaliyetler de kendine yer açmakta ve 'yangın çıkarma' gibi toplumu korkutan ve idareyi güçsüz göstermeye çalışan eylemler gerçekleştirilebilmektedir.

Terörizmin temel amacını, 'bir davaya veya siyasal anlaşmazlığa dikkat çekmek' çerçevesinde anlamlandıran temel tanımı günümüzde bir ölçüde değişmiştir. Ayrıca ülkenin doğal kaynaklarını kullandırmama, kamu hizmeti yapamaz hale getirerek hükümeti güçsüz gösterme yoluyla ulusal ve uluslararası itibarını zedeleyerek dolaylı veya doğrudan kendine parazit ortamlar yaratarak, çıkar sağlamada bir yöntemsellik olarak farklı 'terör' tipleri kullanılmaktadır. Özellikle afetler ve katastrofik afetlerin artması bu yöndeki sinsi hareketlenmeyi cazip hale getirmekte ve gelecek senaryosunda uluslararası düzeyde gelişerek giderek artma eğilimi gösterecek gibi görünmektedir. Bu gibi ülkeye zarar veren senaryo durumları için öngörü geliştirmek ve teknolojik imkânları önleyici olarak ihtiyatlılık (dikkatli ve tedbirli davranma) ilkesi bağlamında değerlendirmek giderek kamu yönetiminde önemli hale gelmiştir.

Yerleşiklerin güvenliğinin sağlanması temel yönetsel kuraldır. Doğadan veya insan faaliyetlerinden kaynaklanan bir afetin kendi yapısallığında sorunların giderilmesine yönelik süreçte toplumun panikleyebileceği ve kaotik ortamın tehlikeyi artıran bir etki yaratabileceği de öngörülmelidir. Yönetimin tüm kadrosuyla hazır olamadığı sel, deprem gibi zor koşullarda insani kayıpların var olduğu bir kriz ortamında, her tip insani/teknolojik tehlike ile karşılaşılabilceğini tahmin etmek mümkündür. Kamusal hizmetlerini zamanında ve etkili olarak yerine getirebilme için afet senaryoları geliştirilmektedir. Bu nedenle de iyi işleyen bir kamu yönetimi örgütlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Afet sonrasında kamu yönetimine doğru bilgi getirerek, başarısını artırmak için afet sonrası 'hızlı çevresel etki değerlendirmesi'⁷ çalışmaları geliştirilmelidir.

21. Yüzyılda meteorolojik afetler giderek şiddetini artırmaktadır. Ayrıca volkanik aktiviteler de deprem olgusunu, aksi etkileşim de doğrudur, tetikleyebileceğinden risk toplumu gerginliğini sürekli yaşamaktayız. Coğrafi özellikler

⁷ Karaman, Z. T. (2016). Afetlerde Hızlı Çevresel Etki Değerlendirmesi Ve Kriz Yönetiminde Kritik Sorgulama. Hastane Öncesi Dergisi, 1(1), 1-16. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hod/issue/16041/272470> erişim 30.05.2025

ve afet tipleri ilişkisinde toplumsal-yönetmel hazırlık yapmanın önemi akademik olarak sürekli hatırlatılmaktadır. Mamafih, örneğin Türkiye bir dağlık alan ülkesi olarak afet tipi ilişkisi içinde raporlama yapmamakta ve dağlık alanlarda başarılı olmakta zorlanmaktadır⁸.

Günümüzde kamu ve özel kurum ve kuruluşlarının her zamankinden daha fazla niteliksel ve niceliksel olarak, kaotik ortamlarda, acil durum ve afet konularıyla başa çıkabilecek bilgili ve yetenekli stratejik yöneticilere ve uzmanlara ihtiyacı bulunmaktadır. Doğa kaynaklı olgular yanında; teknolojik, kültürel, sosyolojik, ekonomik, politik değişimlerin ve askeri güç kullanımının da etkisiyle farklı nitelikte meydana gelen afet olaylarında, toplumsal güvenliği sağlamayı da hedefleyen etkili yönetim, her zaman stratejik bir öneme sahiptir.

Afetleri iyi yönetebilmek, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânlarını ortadan kaldırmadan, bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılayarak kalkınabilme ve ekonomik, sosyal, çevresel hedefler arasında denge kurulması esasına dayanan bir kalkınma ve gelişme yaklaşımı (2872 Sayılı Çevre Kanunu, 1983: Md. 2) sürdürülebilir kalkınmanın önemli ön koşullarından birisi olarak görülmektedir. Günümüzde doğa kaynaklı ve teknolojik afetlerin görülme sıklığında, olumsuz etkilerinin derecesindeki artış, yaşanan olayların getirdiği yeni farkındalıklar, afet yönetiminin uygulama aşamalarının sürekli gözden geçirilmesi gerekliliğine yol açmıştır. Yerelden ülkeye aşama aşama kalkınma hedefleriyle birlikte risk yönetimi ve kriz yönetimi arasındaki ilişkilerin bütünlüklük düzenlenmesi, bu düzenlemede öğrenilmiş derslerden yararlanılarak bilginin güncelleştirilip risk eylem planlarına aktarılması beklenmektedir.

Toplumsal dirençlilik için çeşitli tanımlamalar yapılabilir. *Afetlere dirençli toplum; farklı afet tiplerinden en az zararla etkilenen, ortaya çıkabilecek akut şok veya kronik bir tehlikenin varlığını öngörebilen, afetlere zamanında ve etkili bir şekilde cevap vererek durdurabilme, azaltabilme, uyum sağlayabilme, dönüştürebilme ve iyileştirebilme kabiliyeti gösterebilen nüfustur.* Bu amaçla, risk yönetimi araçlarını kullanarak işlevselliği sağlamak yine yerleşimlerin alt ve üstyapı donanımlarını güçlendirmek önem taşımaktadır. Afet yönetimi sürecinin iyi yönetilmesi kuşkusuz, bilgi ve tecrübe ile desteklenen yeni bilgiler için bilimsel faaliyetlerin iyi planlanma-

⁸ Karaman, Z. T. (2024). Public Policy Analysis on the Required Administration of Mountainous Areas in Turkey. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 11(8), 428–446. <https://doi.org/10.14738/assrj.118.17389>, <https://journals.scholarpublishing.org/index.php/ASSRJ/article/view/17389>, erişim 30.05.2025

sı, özellikle disiplinlerarası araştırmaların kurum ve kuruluşlarca benimsenerek desteklenmesi önemlidir. Kuşkusuz yerel halkın bilgi ve tecrübelerinden yararlanmak da bilimsel çalışmaları güçlendirmektedir.

Doğa ve insan kaynaklı afetler, sürdürülebilir kalkınmanın ve büyümenin önündeki en önemli zarar verici olgusal engellerdir. Özellikle az gelişmiş, gelişmekte olan ve çoğu kere emperyalist ülkelerce sömürülen yoksul ülkeler, afet zararlarından en fazla etkilenen ülkelerdir. Konunun niteliği gereği, afetlerle başa çıkabilmek için, sınır ötesi iş birliği de zaman zaman gerekebilmektedir. Bu nedenle yurt dışı turizminin güvenlik eşiğini yükselten sosyo-kültürel olumlu etkileri bağlamında diplomatik yönünü de değerlendirmek önem taşımaktadır.

Global ilişkilerde, sosyo-kültürel ağlardan yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde yararlanılarak, demokratik katılım mekanizmalarının işletilmesi ile gönüllülük unsurlarını da dâhil ederek, paydaşlar bütününde bilgi alışverişi sağlanması hizmet kalitesini ve işbirliği istekliliğini artırmaktadır. Evrensel doğrular ve yanlışları gösteren oluşturulmuş etik temel davranış ilkelerinin içselleştirilmesi ve uygulanması önemlidir. Evrensel ilkelerin oluşturulduğu küreselden yerele doğru toplumsal ve yönetsel farkındalıkları güçlendiren, üzerinde uzlaşılmış kamu yararı alanının belirlenmesi afetlerde önemli bir göstergedir.

Kamu yararını oluşturmada idari ve mali yönetimin bütün araçlarını etkili kullanma önemlidir. Kamu yararı, belirsiz bir kavram olmayıp yönetimin her faaliyeti kamu yararı iddiası ile yapılmaktadır ve aslında ölçülebilir göstergelere sahiptir. Nedeni ise, topluma ait ve toplumun fedakârlıklarıyla toplanan vergilerin hesabının, yönetim sorumluluğunu alanlarca, açıklık ve izlenebilirlik ilkesi gereği, verilmesi gereğidir. Katılımcı mekanizmalar aslında, mali yönetimin yerindeliğini kamu yararı açısından halkın sorgulamasına imkân sağlamaktadır. Bu nedenle demokratik toplumda vergi israfı engellenebilmektedir.

Türkiye, bulunduğu geniş bir coğrafyada farklı afet tiplerini yaşamaktadır. Ayrıca bölgesel farklılıklar göstermekle birlikte, yerleşimler özellikle büyük rakamlarla gerçekleşen dış göç hareketleri nedeniyle, göreceli olarak eğitim düzeyi düşük ve farklı kültürel yapılarla sahip nüfuslar barındırmaktadır. Çoğu kere yerel halkla aralarında, 'kültürel karşılıkların bulunmamasının' afetlerde yönetsel sorunlara neden olmaması için, göçle gelenlerin en azından Türkçeyi günlük hayatta anlayabilecek kadar eğitime yönlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu konuda yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarının sosyo-kültürel destek-

leyici projeleri çok yönlü olumlu etki yaratabilecek toplumsal destek özelliğindedir. Araştırmalar kadınlar ve çocukların üzerine eğilmek gerektiğini ortaya koymaktadır. Sadece afetlerin tipine göre hazırlıklı olma, planlama, zamanında ve uygun şekilde müdahale etme, yönetme ve yeniden yapılandırma gibi konulara yönelik il ölçeğinde stratejik eylem planlarının hazırlanması, güncel tutulması ve kamuoyu ile paylaşılması değil, insan faktörünün nasıl yönetileceği de kamu yönetiminin temel sorumluluk alanlarıdır.

4. AFET YÖNETİMİ VE AFET DÖNGÜSÜ

Afet yönetimi, merkezi yönetim ilkelerinin ortaya koyduğu zorlayıcı davranış kalıpları içinde hareket etmektedir. Bu yönlemsellik sürecin hazırlanması ve uygulanmasında gönüllü desteğini dışlamamaktadır. Afetlerde toplumun güvenliği, büyük ölçekli afetler açısından toplumun afetlerde nasıl davranacağını bilmesi temel ilkesine de bağlıdır. Afetler yarattığı kaotik ortamlar özelliği itibarıyla afet yönetimi çalışmaları; yönetim, hukuk, maliye, ekonomi, sağlık, mühendislik, mimarlık, işletme, sosyoloji, psikoloji, coğrafya, arkeoloji, tarih, moral değerler vd. gibi çok farklı disiplinleri içinde barındırır ve toplumun desteğine ihtiyaç duyar. Bu nedenle de planlamadan kontrole kadar olan süreçlerde, afet yönetimi aynı zamanda katılımcı ilkelere dayanan ‘paydaş yönetimidir’. Nihai tahlilde, idari-siyasi sorumluluğu itibarıyla, ‘hükümetler’ sorgulanmaktadır.

Afet yönetiminin temel ilkeleri, Yokohama’da (Japonya) 23-27 Mayıs 1994 tarihinde toplanan ve “Yokohama Daha Güvenli Bir Dünya İçin Strateji ve Eylem Planı Doğal Afet Önleme, Hazırlık ve Azaltma Yönergeleri Doğal Afet Azaltma Dünya Konferansı” vesilesiyle 1990-2000 dönemini dikkate alarak oluşturulmuştur.

Temel değerler olarak; risk değerlendirmesi, yeterli ve başarılı afet azaltma politikaları ve önlemlerinin benimsenmesi için gerekli bir adımdır. Afet önleme ve hazırlık, afet yardımına olan ihtiyacı azaltmada birincil öneme sahiptir. Afet önleme ve hazırlık; ulusal, bölgesel, ikili, çok taraflı ve uluslararası düzeylerde kalkınma politikası ve planlamasının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Yaklaşan afetlerin erken uyarıları ve bunların telekomünikasyon, yayın hizmetleri dâhil olmak üzere, etkili bir şekilde yayılması, başarılı afet önleme ve hazırlığı için temel faktörlerdir. Önleyici tedbirler, yerel topluluktan ulusal

yönetime, bölgesel ve uluslararası düzeye kadar tüm düzeylerde katılımı içerdiğinde en etkilidir. Uluslararası toplum, felaketleri önlemek, azaltmak ve hafifletmek için gerekli teknolojinin paylaşılmasının gerekliliğini kabul eder; bu, teknik işbirliğinin ayrılmaz bir parçası olarak serbestçe ve zamanında sağlanmalıdır.

Yoksulluğun azaltılması, afet yönetiminde öncelikle ele alınmalıdır. Yapıların farklı afet tiplerine dirençli olmamasının temel nedenlerinden birisi de ekonomik olarak toplumun büyük ölçüde, bir bina için gerekli standarttaki maliyetleri karşılayabilme imkânının bulunmaması nedeniyle, kontrolsüz yapılaşmaya yönelmesidir. Bu konu sadece insan için değil, tarım faaliyetlerinin yürütüldüğü alanlarda 'hayvan barınakları' güvenliği açısından da geçerlidir. Türkiye'de barınaklardaki hayvan varlığının depremlerde, dramatik miktarlarda telef olması, insan kayıplarının da çokluğu nedeniyle yeterince tartışılmamaktadır. Sokak hayvanları ise kayıt dışı kalmaktadır.

Her ülke, halkını, altyapısını ve diğer ulusal varlıklarını doğal afetlerin etkisinden korumak için birincil sorumluluğu taşır. Uluslararası toplum, gelişmekte olan ülkelerin, özellikle en az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, doğal afet azaltma alanında finansal, bilimsel ve teknolojik araçlar da dâhil olmak üzere mevcut kaynakları yeterli bir şekilde harekete geçirmek ve verimli bir şekilde kullanmak için gereken güçlü siyasi kararlılığı göstermelidir, temel ilkeler olarak belirtilmektedir⁹. Afet yönetimine, Yokohama Stratejik Plan Yaklaşımı (1994), ülkelerinde bireyleri fiziksel yaralanmalardan ve travmalardan korumaya, mülkiyeti korumaya ve ilerleme ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaya davet eden; genel olarak her ülkenin kendi halkını, altyapısını ve diğer ulusal varlıklarını doğal afetlerin etkisinden koruma sorumluluğunu taşıdığını ve aynı zamanda artan küresel bağımlılık bağlamında, uyumlu uluslararası işbirliğinin ve elverişli bir uluslararası ortamın bu ulusal çabaların başarısı için hayati önem taşıdığını kabul eden, afetlerden etkilenme ve yoksulluk ilişkisi kuran bir yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Afet yönetiminde, başarıyı yakalamak için uluslararası düzeyde çalışmalar yol gösterici olmaktadır. Yokohama Stratejisi (1994), 'önleme, hazırlık ve zarar azaltma' vurgusuyla idare merkezli bir yaklaşım sergilemiştir. Sonraki süreçte, Hyogo Çerçeve Eylem Planı /Hyogo Framework Action Plan (2005-

⁹ UN. (1994). *Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World*. <https://www.undrr.org/publication/yokohama-strategy-and-plan-action-safer-world-guidelines-natural-disaster-prevention>.

2015) afet yönetim planlamasında: afetlere karşı kurumsal ve toplumsal farkındalıkları ve afet öncesi, 'riskleri belirleyerek zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerindeki bütünleşik çalışmaları' öne çıkıştır.¹⁰ Hyogo planının devam eden eylemsel aracı olarak Sendai Çerçeve Planı ilkeleri Üçüncü Birleşmiş Milletler Dünya Konferansı'nda (Sendai, Japonya) 18 Mart 2015 tarihinde kabul edilmiştir. Sendai Çerçeve Planı (2015-2030); kültürel, ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel konularda da bireysel, toplumsal ve ülkesel boyutta kalkınmayı sekteye uğratacak varlık kayıplarını azaltan yaşam kalitesi göstergelerini temel alarak çok aktörlü yönetim modelini dikkate alan katılımcılığa vurgu yapmıştır.¹¹

Yönetişim ilkeleri; hesap verebilirlik, şeffaflık, tepki verme, hukukun üstünlüğü, istikrar, eşitlik ve kapsayıcılık, güçlendirme ve geniş tabanlı (kamu, özel ve sivil) katılımı sağlamak için tasarlanan yapılara ve süreçlere atıfta bulunmayı esas alır ve afetlerde demokrasinin temel unsurlarına uymak önemlidir. Afet yönetimi sürecinde paydaşların ve sorumluluklarının belirlenmesi gerekmektedir.

Afet yönetimi, yönetsel ve yasal sorumlulukları itibarıyla değerlendirildiğinde; merkezi idarenin karar alıcı ve yönlendirici; yerel yönetimlerin karar ve uygulamada temel ve stratejik ortak olduğu, tamamlayıcı rollerde kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının planlama sürecinde ve uygulamada stratejik ve temel ortak olduğu bir işgücü planlamasına ihtiyaç duymaktadır. Bu ortaklıkta kurum, kuruluş ve bireylerarası yetki ve sorumlulukların tam olarak tanımlandığı, yürütme gücünün ve kontrol mekanizmalarının her kademede etkililiği sağlayacak şekilde dağıtıldığı bir modelin iyi çalıştırılması önemlidir. Özetle; afet yönetimi, kamu yönetiminin güvenlik geleneksel görevi alanı içinde temel bir konuma sahiptir. Kamu yönetiminin kontrolündeki ve toplumsal-kurumsal katkıları da gerektiren temel yönetsel çalışmalar, aşağıda ana başlıkları itibarıyla yer almaktadır. Bu çalışmaların ülkeler itibarıyla nasıl geliştiğine dair uygulamayı inceleyen çalışmalar, en iyi örnekleri belirlemek açısından takiptedir. Afet döngüsü aşamaları aşağıda yer almaktadır.

¹⁰ UNISDR. (2005). *Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters*. www.unisdr.org/wcdr

¹¹ UNISDR. (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015- 2030*.

Afet Öncesi Risk Hazırlıkları; afet tipinin belirlenmesi, toplumda farkındalık oluşturulması ve ikna, bireylere yaşamsal etkiler, altyapı ve üstyapı donatımlarına olası zararlar, insanın mal varlığına (mülkiyet ve sahipli hayvanlar) etkileri ve doğadaki hayvan varlığındaki etkileri tahmin ve azaltma (kurtarma, iyileştirme ve yeniden yapılanma), erken uyarı ile müdahale aşamalarını kapsamaktadır.

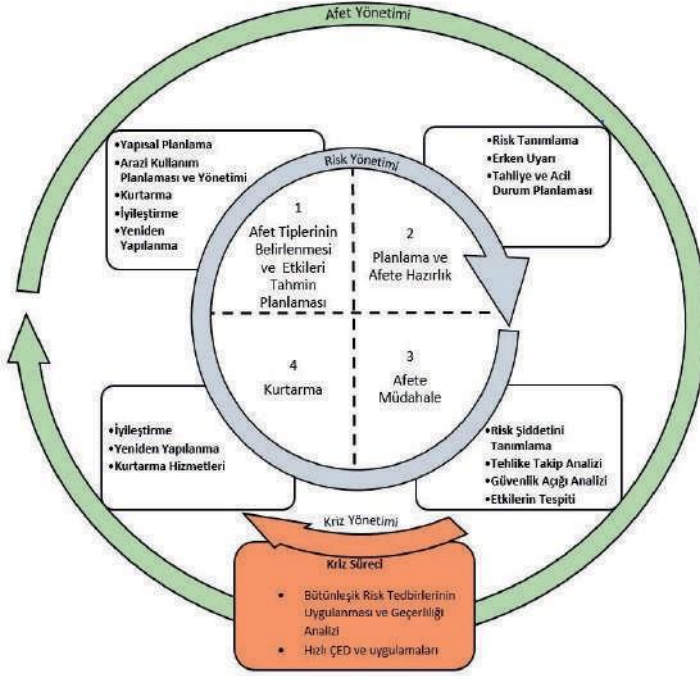
Afet Sırası Hazırlıkları; Afet esnasında yapılabilirlik analizi,

Afet Sonrası Kriz Hazırlıkları ise afetin şiddetinin belirlenmesi, etkileri tespit ve ihtiyaçları giderme, kurtarma ve iyileştirme olarak öngörülmektedir.

Afet yönetiminde, günümüz ve gelecek planlanmasında, afetlerin tarihsel geçmişinde yerleşimleri nasıl etkilediğini, yeni bir afet ise etkileyebileceğini coğrafi olarak bilmek, kurumsal bütünleşikliği etkili uygulamak için sistem planlaması bilimsel esaslara göre yapılmalıdır. Bu nedenle kronik olgular bilinmekle birlikte, akut şoklara (ani gelişen ve bilinmeyen) karşı koyabilme anlatımı dirençlilik tanımlamasında yer almalıdır.

Aslında geleneksel olarak biçimlendirilmiş afet döngüsünü ortaya koyan modellemeler, afetlerle yurtiçinde baş etme kapasitesi olduğu varsayımı altında geliştirilmiştir. Bir ülkenin kendi imkân ve araçlarıyla baş edemediği hallerde dış desteğe de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle şematik olarak yurtdışı destek ve işbirliği modelleri de zihinsel hazırlık açısından önemlidir. Yurtdışından gelen yardımlar, ülke içinde gerekli yönetsel destek verilmediği gibi nedenlerle uygulamada geri çekilebilmekte ve yardım çağrısında bulunan destinasyon afet ülkesi yönüyle fayda yaratamamaktadır. Aşağıdaki Şekil 1. afet yönetimi döngüsünü göstermektedir.

Şekil 1: Afet Yönetimi Döngüsü (Risk ve Kriz Aşamaları)

Kaynak: Hyogo Protokolü (2005-2015) ve Sendai Çerçeve Planı (2015-2030) dikkate alınarak yazar tarafından geliştirilmiştir (ZT, Karaman, 2016).

Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi modeli; afet ve acil durumlarda, tehlike ve ortaya çıkabilecek zararların önlenmesi için önceden çok yönlü risk analizini önemsemektedir. Kriz sürecinde, etkili müdahale ve eşgüdümlü çalışma ilkeleri için pratikler geliştirmek ve liyakat ilkesi içinde hareket etmeyi yönetsel olarak benimsemek önemlidir. İyileştirme çalışmaları kurumsal-bireysel sorumluluk içinde yönetilebilir. Sektörlerin imkân ve araçlarını mümkün olduğu kadar ortaklaştırmaları hızlı iyileşme için önemlidir. Toplumsal çıkarlar gereği, çalışmaların bilimsel verilere dayanarak yerine getirilmesi önemsenmelidir. Şekilde yer alan kriz yönetimini gösteren 3. ve 4. aşamalarda ‘yurtdışı’ kapasite artırıcı ve çözümleyici çalışmalar desteği olabilirliği bulunmaktadır.

Risk tanımını; belli bir alandaki tehlike olasılığına göre kaybedilecek değerler, kavramı içinde ele alacak olursak, nihai tahlilde ülkenin doğal kaynaklarının korunması, yok olmaması veya belli bir bölgede canlı varlıkların flora (bitki)

ve fauna (hayvan) varlıklarıyla birlikte korunması, kamu yönetimi açısından önemlidir. Doğal kaynakları koruyamama gibi olgu ise, bir bakıma milli servetlerin yok olmasına işaret etmektedir. Bu nedenle, insan yerleşimlerinin yanı sıra, insanın yerleşik olmadığı alanlardaki flora ve faunayı da içine alacak şekilde afetlerin ve yönetiminin tanımlanması, sürdürülebilir yerleşimler açısından önemlidir. Afet yönetimi sürecine yönelik bütünleşik düşünülmesi gereken bütün aşamalarında aşağıda yer alan unsurlar önemlidir.

Bütünleşik Kapsayıcı Afet Yönetimi (BÜKAY) döngüsünde yer alan dört aşama ve paydaş ilişkisine aşağıda kapsamlı yer verilmiştir.

4.1. Azaltma/ Afet Öngörü Planlaması/Tehdidin Etkisini Azaltma

Azaltma aşaması; tehlikeyi mümkün olduğu kadar en aza indirebilme önlemleri olup, aynı zamanda, doğadan veya insandan kaynaklanan acil durum ve afet olaylarının engellenmesi çalışmalarına, **ihtiyatlılık ilkesine** dikkat ederek önem vermeyi kapsamaktadır.

Afet yönetimi, öncelikle ihtiyatlılık ilkesi içinde (Birleşmiş Milletler, 1972) riskin konu ve coğrafi alan olarak tespiti yanında doğal, teknolojik, sosyal, beşeri, politik koşulların kontrolü; rasyonel plan, politika ve yöntemlerin geliştirilmesinin sağlanmasını belirlemeye yöneliktir. Bu süreçte kurumsal yönlendiriciliğin güvenilirliği ve toplumun desteği önemlidir.

Güvenliği sağlamada kamu yönetiminin, planlamadan kontrole tüm süreçleri içeren sorumluluğu, yaptırım gücü ve hesap verme ilkeleri, afet yönetimini 'idare merkezli' yapılandırmaktadır. Ancak risk sürecinin planlanması ve kriz sürecinin yönetiminde eğitilmiş ve eğitimi kontrol edilmiş (liyakat ilkesi) halkın da katkısı önem taşımaktadır. Kriz beklenmedik olayları kapsayabilir ve görevliler işin başında olmayabilir. Bu konu gönüllü çalışmalar açısından ve toplumsal dirençliliğin güçlendirilmesini sağlamada önemlidir. Afet yönetiminde başarı talebi; kendiliğinden konuya göre örgütlenebilen demokratik bir topluma ihtiyaç duymaktadır. Otoriter ülkelerde, afetlerde büyük insani ölüm ve kayıplar görülmesinin temel nedeni, aslında idari baskılar ve zorba yönetim nedeniyle, afetlerle baş edebilme için toplumda örgütsel donanımına sahip olma pratiğinin gelişmemesidir. Ayrıca kişisel becerilerle de ilgili olarak, kıyı-

ya komşu yerleşikler olsa da, kültürel baskı yaşayan ülkelerde sel ve su baskını gibi olaylarda, kadınların yüzme bilmemesinin, ölümleri artırdığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Risk belirleme aşamasında tehdit tiplerinin farkındalığı sağlanarak, olası etkilerinin azaltılması saAasında doğa kaynaklı tehlikeler, çevresel bozulma ve teknolojik tehlikeler ve olumsuz etkilerini sınırlandırmak hedeflenmektedir. Yatırım planlamalarında, Çevresel Etki Değerlendirme (2872 Sayılı Çevre Kanunu, 1983: Md. 10) ve Stratejik Çevresel Değerlendirme (2872 Sayılı Çevre Kanunu, 1983: Md. 2) araştırmalarına konu olan mekâna ilişkin ve toplumsal ilişkileri belirleyen durum tespitlerine önem vermek gerekir.

Afet Azaltma Birleşmiş Milletler Uluslararası Stratejisi (UNISDR) göre, konuya ve mekâna bağlı olarak önlenemeyebilirlik olsa da, önleyebilirlik çalışmaları ile etki azaltılabilir. Nitekim yangın, şiddetli rüzgâr ve dağlık alanlar bütünlüğündeki olaylarda, tehlikeler hızlı ve tam olarak önlenemezliğe sahip özellik taşıyabilirse de, neden-sonuç ilişkisi içinde öğrenilmiş dersler raporlanmalı ve tekrarlanmaması için yeni önlenebilirliği sağlayacak çalışmalar işbirliği ile yapılmalıdır. Aynı hatalarla sürekli karşılaşılması halinde, ortaya çıkan mal ve can kayıplarını kamuoyuna izah etmek mümkün değildir. İdareye olan güvenin sarsılmaması için, örgütsel başarı gereklerinin oluşturulduğunun kamuoyu ile paylaşılması da önemlidir. Bu çalışmalarda merkezin (yasal düzenlemeler ve koordinasyon, idari ve mali destek) ve yerel yönetimler (ruhsat, planlama, gönüllülük çalışmaları vb.) güvenliği sağlayıcı işbirliği gerekmektedir.

Risk Yönetişimi (EFDRR, 2014); sorumluluk, yasalılık, tarafsızlık, izlenebilirlik, katılım, eşgüdüm, hizmette yerellik önceliği(subsidiyarite), etkililik ve eğitim farkındalığı unsurlarını içermekte olup yerel ve merkezi düzeyde dikkate alınmak durumundadır. Afet risklerini azaltmada etik ilkeler ise; dayanışma, ortak sorumluluk, ayrımcılık yapmama, insanlık, objektiflik- tutarlılık, tarafsızlık, iş birliği, araziyi kontrol edebilme, basının afetlere yönelik farkındalık yaratacak yayınları olarak belirlenmiştir.

Hafifletme aşamasında yer alan yönetim faaliyetleri, mühendislik teknikleriyle desteklenmiş, doğa kaynaklı tehlikelere karşı dayanıklı yapıların oluşturulması kadar coğrafyayı dikkate almayı da kapsamaktadır. Kamu farkındalığını sağlamak için, tehlike açığı ve risk değerlendirmelerinin basın-yayın yoluyla

paylaşılarak gerekli halk desteğinin alınması önemlidir.

4.2. Hazırlık

Afetlere göre hazırlık çalışmaları; afet zarar ve kayıplarını en aza indirmek için afet müdahale çalışmalarını çoklu senaryolara dayandırarak kamu ve özel kuruluşlar ile bireyleri afetlerden zarar görmemeye hazırlamaktır. Dirençli toplum yapılanması ile doğrudan ilişkili, Bütünleşik Kapsayıcı Afet Yönetimi (BÜKAY) döngüsü; önlemlerin hazırlık saAsında, deprem, yangın tatbikatı gibi pratiklerin eş zamanlı yapılması hatta bu afet tatbikatlarına yaşanmışlığı da dikkate alarak sel, su baskını ile fırtına da eklenebilir. Eğitimlerde teknolojinin de simülasyon görselleri ile değerlendirilmesi de etkililiği artıracak bir ilerlemedir. Ayrıca afetlerde, topluma doğru davranış kalıplarının yerleştirilmesi, yanlış tepkilerin tespiti, durumun iyileştirilmesi için etkili eylemlerin planlanması süreç analizlerinde yer almalıdır. Basının bilgilendirme ve iletişim desteği, doğru ve yanlış davranışların algılanmasını sağlamada önemli bir potansiyel güçtür.

Örgütsel ve kurumsal önlemler, insan hayatı ve diğer hasar kaybı olasılıklarını minimum seviyeye düşürmek için önemlidir. Bu amaçla; planlama, örgütleme, eğitim verme, diğer kurum ve ilgili kuruluşlarla etkileşimi sağlama, kaynak envanteri oluşturma, kaynakların tahsisi, yerleştirme, planlama ve hazırlık çalışmalarının test edilmesi öngörülmektedir. Hazırlık çalışmalarının temelinde afetlerden kurtarma, mevcut durumu iyileştirme ve yeniden yapılanma aşamaları yer almaktadır (UNISDR, 2015).

4.3 Mukavemet

Mukavemet süreci; olay sonrası faaliyetleri planlamaktadır. Bir afet durumunda, yürütülen eylemlerle hayat kurtarmak, acıları hafifletmek ve ekonomik kayıpları azaltmak için, afet ortaya çıkmadan yani afet öncesinde hazırlanan planlar sayesinde afetin üstesinden gelinmesi çalışmalarıdır. Bu çalışmalar; acil yardım desteği sağlanması, incinme ve zarar olasılığının azaltılması, kurtarma operasyonlarının hızı, sistemlerin normal işleyişine dönmesi (normal hayatın başlaması) başlıkları altında incelenmektedir.

4.4 Kurtarma ve İyileştirme

Kurtarma aşaması, rehabilitasyon/iyileştirme aşaması ile birlikte değerlendirilmektedir. Temel hizmetlerin en azından eski haline getirilmesi, yaşamı kurtaran çalışmalar ile sağlık ve haberleşme kolaylıklarının yanı sıra yardımcı sistemler gibi, fiziki, sosyal ve ekonomik zararların giderilmesi amacıyla, afet risk faktörlerinin azaltılması çabalarını kapsamaktadır.

Bu sürecin çalıştırılması her zaman idare merkezli gelişmeyebilir. Büyük alanları etkileyen afetler nedeniyle toplumsal dayanışma ilişkileri, hızlı bir amaç etrafında örgütlenme kabiliyeti bu nedenle önemlidir.

Türkiye afet yönetiminde, özellikle 2009 yılından itibaren, her afet sonrasında ortaya çıkan duruma yönelik oluşturulan bir örgütsel yapı ile krizleri çözme tercihini genelde bırakmıştır. Bu etki-tepki ilişkisine dayandırılan çoğu kere başarısız bir yönetsel süreç yerine, risk yönetimi içinde, kriz yönetimine de hazırlık yapmak önemli bir yönetsel stratejik değişikliktir. Kuşkusuz risk yönetiminin başarısı, bilimsel tanının iyi yapılması ve merkezi ve yerel yönetim işbirliğini gerektirmektedir. Yerelin kendi imkânlarıyla acil durumu ve afete dönen olguları yönetememesi halinde merkezi yönetimin harekete geçmesi hemen her tip yönetimde kabul gören bir yaklaşımdır.

Afet yönetiminde Türkiye’de etkileri itibarıyla depremsellik öneme sahip bulunmakla birlikte diğer afet tiplerinden olan; kuvvetli rüzgârlar ve fırtınalar, aşırı sıcaklık, hortum gibi atmosferik olgular ve terörist saldırılar gibi konular ile nüfus etkisi ilişkileri de önemlidir. Farklı güvenlik konuları da Türkiye’nin fiziki-coğrafi özelliği bağlamında: dağlık alanlar ve deprem, volkanizma ilişkisi içinde kamu yönetimi tarafından bilimsel çalışmalarla desteklenerek, teknolojik bilgi sahipliği ile geliştirilmelidir.

5. TÜRKİYE’DE AFET YÖNETİMİNDE ÖRGÜTLENME

“Örgüt (teşkilatlanma) mü önemlidir, yoksa etkileri mi?” diye sorulduğunda kuşkusuz günün gelişen koşullarına uyumlu “akılcı yapılanma” doğru sonuç almada etkilidir. Bu nedenle de günün değişen koşullarına uyum sağlayabilen stratejik yönetim, eylemlerde başarılı olabilecektir. Yapılanmanın ihtiyaca cevap verip vermediği kuşkusuz alınan sonuçlara göre değerlendirilecektir.

Türkiye’de Cumhuriyet’ten günümüze kadarki zaman diliminde kurumsal bütünleşikliği yakalayamamış afet yapılanması, 2009 yılında kurumsal temel bir değişiklik geçirerek daha taktiksel ve kurumsal bütünleşiklik sağlama hedefini amaçlamıştır.

Afet yönetimini, kamu yönetimi yapılanmasında sistem bütünlüğü içinde planlayan temel düzenleme 2009 tarihli ve 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanundur. İlgili kanunun baş harflerinden oluşturulan (AFAD) örgütlenmesi 2018 tarihli Cumhurbaşkanlık modeli bağlamında bir dizi değişiklik geçirerek hâlihazırda, afet ve acil durumlar ile sivil savunma hizmetlerini yürütmek üzere, Merkez teşkilatı olarak (AFAD Başkanı ve İçişleri Bakanı) ve yerel düzeyde (AFAD İl Müdürü ve Vali) ve yerel yönetim kademelenmesi destek ilişkisi içinde yapılandırılmıştır.

Taşra teşkilatında Afet ve Acil Durum Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri de Başkanlık tarafından belirlenecek illerde, ‘İl Afet Ve Acil Durum Müdürlüğü’ bünyesinde kurulabilecektir. Bu müdürlükler, İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü emrinde görevlendirilmiştir. Bu şekilde kurulacak müdürlük sayısının 20’yi geçmemesi (Cumhurbaşkanlığı 4 Nolu Kararname, 2018: Md. 53) ya da 20 müdürlük sınırlandırmasının nedenselliği belirli değildir. Arama-kurtarma birlik müdürlük sayılarının, bölgesel düzeyde örneğin 26 kalkınma ajansı istatistiki bölge ile ilişkilendirilmesi yapılabilir.

5.1. Başkanlık Teşkilatı

AFAD Başkanlığı: İçişleri Bakanlığına bağlı, merkez ve taşra teşkilatından meydana gelmektedir. AFAD Başkanı, Başkanlığın en üst amiridir. Başkana yardımcı ve ona karşı sorumlu olmak üzere en fazla üç başkan yardımcısı atanabilmektedir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlık Merkez Teşkilatı; planlama ve zarar azaltma, müdahale, iyileştirme, sivil savunma, deprem dairesi gibi olgusal; personel, eğitim, dış ilişkiler, uluslararası insani yardımlar, gönüllülük, bağış, denetim, strateji geliştirme, bilgi sistemleri-haberleşme ile hukuk işleri gibi destekleyici hizmet birimlerinden oluşmaktadır (Cumhurbaşkanlığı 4 Nolu Kararname, 2018).

Bu başlıklar altında yer alan hizmet konularının başlığa uygunluğu genelde bulunmamaktadır. Ancak ihtiyaca göre, yeniden yapılandırılabilir ve değiştirilebilir bir içeriğe sahip olduğu da düşünülebilir. Örneğin daha önce de belirtildiği gibi kriz yönetimi ile ilgili birim çalışmaları çeşitli başkanlıklara dağıtılmış görünmektedir. Yine de Müdahale Dairesi Başkanlığı afet ve acil durum anındaki süreçte öncelikli görevlidir. Diğer görevleri arasında daha ziyade hazırlık çalışmaları yer almaktadır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde belirtilen bu başlıkların kapsamının gözden geçirilmesinde fayda bulunmaktadır. Kriz dairesi olarak, sırası ve sonrasına yönelik bir daire yapılanması olmasının, iş bölümündeki ilişki ağlarını güçlendirebilecektir.

AFAD örgütsel yapılanmasında başkan yardımcılara bağlı yürütülen, merkez ve il teşkilatlarında (taşra) aşağıdaki konulara yer verilmiştir: Deprem ve Risk Azaltma (Deprem, Afet Risklerini Azaltma ve Önlem, Marmara Afet Risklerini Azaltma, Gönüllülük ve Sivil Toplumla İlişkiler, Bağışçı İlişkileri, İklim Kaynaklı Afet Risklerini Azaltma, Eğitim ve Farkındalık Daireleri); Afetlere Müdahale (Arama ve Kurtarma, Sivil Savunma, Afet Yönetimi Merkezi, Müdahale Planları ve Tatbikatlar, Uluslararası İnsani Yardım Daireleri); Barınma ve Yapım İşleri (Acil Yardım ve Altyapı Hizmetleri, Hasar Tespiti ve Hak Sahipliği, Yer Seçimi ve Mekânsal Planlama, Projelendirme ve Yapım İşleri, Geçici Barınma ve Lojistik Depo Daireleri), ve Yönetim Hizmetleri (Strateji Geliştirme Dairesi, Bilgi Sistemleri ve Haberleşme, İnsan Kaynakları Yönetimi, Destek Hizmetleri, Satın Alma ve Mali Kaynak Yönetimi Daireleri) Genel Müdürlükleri faaliyetleri afet yönetiminin önemli konularında yürütülmektedir.

Deprem odaklı bir afet birimi yanında, iklim kaynaklı birimler bütünlüğünde giderek zarar verici etkileri güçlenen meteorolojik olguların da değerlendirilmesi sağlanmıştır. Marmara Bölgesi'ne çalışmalarda ayrı bir yer verilmiştir. Oysaki Türkiye'nin bütün bölgeleri farklı afet tiplerinde önceliklendirilebilir özellikler taşımaktadır.

Afet ve Acil Durum Danışma Kurulu temel bir birimdir. Ayrıca çalışma grupları afet tipine göre ilgili daire başkanının teklifi ve AFAD Başkanının onayıyla oluşturulabilmektedir. Bu kurullarda uzmanlık önemsenmektedir. Afet ve acil durum uzmanları, uzman yardımcıları yanı sıra kamu kurum ve kuruluşlarının sivil veya askeri personeli ile üniversite öğretim elemanları da Başkanlıkta (geçici) olarak görevlendirilebilmektedir. Konu ile ilgili uzmanların katılımı

ile geçici komisyon ve kurullar oluşturulabilmektedir (*Cumhurbaşkanlığı 4 Nolu Kararname*, 2018). Bu birimler ve esnek yapılanma Türkiye’de afet yönetimi açısından, bütünlüklü ve afet tipine göre uzmanlıklara dayandırıldığından önemli bir yapılanmadır. Çalışma gruplarında önemsenen kariyer esasına ilişkin ilkeler 2009 yılındaki ilk düzenlemelerde olan ve sonradan kaldırılan, AFAD Başkanı ve İl Müdürleri için aranan (eğitim, yıl gibi) kariyer ölçütlerine, hâlihazır düzenlemelerde yer verilmemiştir.

Aslında afet zamanında uzman kişiler orada olmayabileceklerinden risk analizleri kapsamında, yaygın eğitim ile personel açığı giderilebilir ise de risk planlamasında, hazırlık ve birimlerin görev-yetki ve sorumluluklarına ilişkin listelenen afet süreçlerinin yönetilmesinde kuşkusuz kariyeri takip edilen ‘uzman yöneticiler’ güvenilirlik açısından önem taşımaktadır. 4. No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’yle düzenlenen, bahse konu Türkiye’nin 2018 yılı sonrası yeni ‘Afet Yönetimi’ yapılanmasında, kariyer esasının afet yönetiminde yönetici açısından vurgulanmaması, bürokratik geleneklerimize aykırı, ciddi bir eksiklik olarak görülmelidir. Neticede afetlerde ‘zor karar vermeyle’ karşı karşıya kalabilecek yöneticilerin kariyer geçmişi kurumsal atamalarda önemsenmelidir.

2009 tarihli kanunun esasen başlıktaki adı da önceden doğru tanımlanmamıştır. “... Bazı Düzenlemeler...” ifadesi yerine, Afet ve Acil Durum Yönetimi Kanunu olarak biçimlendirilmeliydi. Bu tespit içinde, Türkiye’de Afet Yönetiminin temel ilkeleri konusunun zaman içinde geliştiğini ve değiştirildiğini söylemek yerinde olacaktır. Cumhurbaşkanı kararnamelerine bağlı düzenlemelerden önce mevcut 5902 sayılı kanundan ilga ve değişiklikler sonrasında geriye kalanlar da özetlendiğinde mali sorumluluklar konusu öne çıkmaktadır. Önceden adı Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu olan ve sonradan adından ‘yüksek’ sözcüğü kaldırılan Kurul, temel bir düzenleme olarak görevlerine devam etmektedir.

Afet ve Acil Durum Kurulu; yaşanabilecek afet ve acil durumlara yönelik risk faktörlerini belirleyerek öncesinde yapılması gereken koruyucu ve önleyici faaliyetler ile afet ve acil durum sonrasında yapılması gereken çalışmalar hakkında öneriler sunmak ve rehberlik yapmak, afet ve acil durumlara ilişkin politika ve öncelik tekliflerini belirlemek amacıyla kurulmuştur. Kurul, İçişleri Bakanı başkanlığında, i) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ii) Çevre ve Şehircilik (ile İklim Değişikliği) Bakanlığı, iii) Enerji ve Tabii Kaynaklar Ba-

kanlığı, iv) Hazine ve Maliye Bakanlığı, v) Sağlık Bakanlığı, vi) Tarım ve Orman Bakanlığı ile vii) Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının ilgili bakan yardımcıları ve Türkiye Kızılay Demeği ile Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü temsilcilerinden oluşmaktadır.

İçişleri Bakanlığı tarafından gerekli görülmesi halinde kurul toplantılarına; diğer bakanlık, kamu kurum ve kuruluşu, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve konu ile ilgili uzmanlar çağrılabilir. Kurul, yılda iki kez toplanır. Ayrıca ihtiyaç halinde Kurul, İçişleri Bakanı'nın çağrısı üzerine olağanüstü toplanabilir. Kurulun sekretaryasını Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı yürütür (Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2020). Belirtilen bu düzenlemeye eleştiri olarak, çeşitli toplantılarda bütün bakanlıkların, afetin değerlendirmeye sürecinin daha başlangıcında, dâhil edilmesi gerektiği belirtilmekle birlikte bu husus aşamalı yürütölmektedir. Toplamda 17 bakanlık içinde sadece 7 bakanlık ile sınırlı tutulan daimi katılıma, idarenin takdir yetkisine göre gerekli görülürse çağrılabilir, ifadesi içinde diğer bakanlıklar ve uzmanlıklar eklemesi yapılacaktır. Türkiye'de geçtiğimiz yıllarda yaşanan afetlerde, afet tipine göre ilgili bakanlıkların sonradan dâhil edildiği gibi kötü örnekler de yaşanmıştır. Örneğin afetlerde çok önemli bir misyonu olan, gençlik ile ilgili bakanlık "Gençlik ve Spor" ilişkisinin ötesine hala geçememiştir.

Kamu yönetiminin, ölk sınırları içinde güvenliğı ve huzuru sağlama konuları, temel ve klasik görevleridir. *Kamu yönetimi*, yapısal olarak devlet teşkilatını ve faaliyetleri itibarıyla planlama, personel alma, bütçeleme, yönlendirme, eşgüdüm ve kontrol gibi süreçler bütününde kamu politikalarını belirleme ve uygulama yetkisi ile yaptırım gücünü ifade etmektedir.

Güvenlikle ilişkili afetlerin yönetimi sıkça vurgulandığı gibi, kamu yönetiminin temel görevleri arasında yer almaktadır. Yazara göre, 'Afet Yönetimi', toplumun sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamasını zorlaştıran veya ortadan kaldıran afet olaylarına ilişkin bu sürecin tanısından başlayarak planlanması ve yönetimidir. Oysaki insanın, doğada doğrudan karşılaşmadığı büyük toprak alanlarının kopup gitmesi, balık ölümleri gibi konulara da ilgi göstermesi beklenmektedir. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki, bitki (flora) ve hayvan (faunanın) varlıklarının yok olması, varlık merkezli bir afet tanımını gerekli kılmaktadır. Aslında türlerin yok olmasının, çevre dengesi ilişkileri yönüyle sağlıklı yerle-

şimleri tanımlayan gösterge özelliği taşıdığı bilinmektedir.

Kurumsal ve sektörel bütünleşik ile işbirliğinin sağlanarak, 'Bütünleşik Afet Yönetimini' gerçekleştirmek afetlerin risklerini azaltmak ve en az zarar ve kayıpla atlatmak için katılımcı demokrasinin unsurlarını değerlendirmek, ideal bir yöntemdir. Türkiye'de afet yönetimi düzenlemeleri 'kriz yönetiminin' ne-resindedir?

Cumhurbaşkanlığı 4 No.lu Kararnamesi Madde 31'de tanımlar bahsine yer vermiştir. Cumhurbaşkanlığı 4 No.lu Kararname, 2018: Md. 31/i düzenlemesinde; risk (belirli bir alandaki tehlike olasılığına göre kaybedilecek değerlerin ölçüsü) olarak tanımlanmıştır. Ancak, kriz tanımı ve yönetimi konusu belirtilen bahisteki tanımlarda doğrudan yer almamıştır. Kriz tanımı yerine 'müdahale' tanımına yer verildiği görülmektedir. Müdahale, afetlerde ve acil durumlarda can ve mal kurtarma, sağlık, iâşe, ibate, güvenlik, mal ve çevre koruma, sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin verilmesi olarak tanımlanmıştır. Oysaki kriz yönetimi kamu yönetiminde güvenlik tehlikesi yaratan ortaya çıkmış olaylara dayanmaktadır. Kriz yönetimi aşamaları itibarıyla; kriz öncesi, kriz hali ve kriz sonrasında, gerçekleşmesi kaçınılmaz olgulara yönelik aşamalarda çözümlenebilen lider ve üyelerinin doğru kararlar alma yeteneği ile ilişkilendirilmektedir. Başka bir ifadeyle krizde iletişim ağlarını kullanarak kültürel-yapısal değişikliklere, mekânın imkân ve araçlarına vb. göre karar vererek uygulamaya geçme dinamikleri gibi öngörülemeyen bir ortamı yönetmeyi hedefleyen kapsamlı taktiksel bir içeriğe sahiptir. Günümüzün karmaşık güvenlik olaylarını etkili bir şekilde yönetmek için gerektiğinde risk stratejisini yeniden tasarlama ihtiyacını da içermektedir.

Özetle, potansiyel tehditleri değerlendirmeyi ve bu tehditlerden kaçınmanın en iyi yollarını bulmayı içeren *risk yönetiminin* aksine, *kriz yönetimi* tehditlerin ortaya çıkacağını öngörme, meydana gelme sırasında ve meydana geldikten sonra başa çıkmayı hedeflemektedir. Özellikle ilk ortaya çıktığı andan itibaren, kurtarma aşamalarının başladığı noktaya kadar olan sürecin eylemlerini belirlemek, değerlendirmek, anlamak ve onunla başa çıkmak için zamanla yarışarak gereken beceri ve tekniklerden oluşan, yönetimin kurumsal bütünleşiklik çalışmalarını dikkate alan bir çalışmalar silsilesidir.

Afet sonrasında deprem, sel-su baskını, volkan patlaması, fırtına gibi idareye yardımcı olması amacıyla ihtiyaçları ve durumu belirleyen, afetlerde hızlı çevresel etki değerlendirmesi gibi metotlar geliştirilmiştir¹².

Kaynak yönetiminin planlandığı düzenlemeye göre (5902 Sayılı Kanun, 2009); kanunlarla ve afet ve acil durum yönetimine ilişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kapsamındaki faaliyetlerin yerine getirilmesini sağlamak için, Başkanlık bütçesinde afet ve acil durum faaliyetleri ödeneği tefrik edilir. Başkanlık bütçesinde gider kaydedilmek suretiyle özel hesaba aktararak kullanılacak bu kaynaktan, Başkanlıkça uygun görülen hallerde, kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler bütçelerine gelir kaydedilmeksizin konuya özel ve ancak afet ve acil durum halleri için harcanabilecek ihtiyaçlar için, izlenebilecek özel hesaplar üzerinden aktarma yapılabilir. Bu işlemler 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tabi olmamakla birlikte; aktarılan bu tutarların harcanması, muhasebeleştirilmesi, denetlenmesi ve alımlarda kullanılacak ihale yöntemlerine ilişkin esas ve usuller, Maliye Bakanlığı ve Başkanlıkça müştereken belirlenmektedir.

Kaynak yönetimi düzenlemeleri sadece yurtiçi afet olgularıyla sınırlandırılmamıştır. Ayrıca 2019 yılında yapılan ekleme ile (Ek fıkra: 17/1/2019-7161/48 Md.) yurtdışında meydana gelen afetler, acil durumlar ve insani krizler sonrasında uluslararası acil yardımların yapılması amacıyla, Başkanlık bütçesinde uluslararası acil yardım faaliyetleri ödeneği de planlanmıştır. İhtiyaç halinde Cumhurbaşkanlığı kararıyla insani yardım kampanyası başlatılabilir.

Yurtdışı insani yardım konusunun önemi; yurtiçi kadar yurtdışı çalışmalarının izlenebilirliği ve hesap verilebilirliğini gerektiren ve topluma ait vergi gelirlerinin rasyonel kullanımına doğrudan işaret etmektedir. Afetlerin (savaş dâhil) gelişmiş ülke olsun olmasın bütün dünyayı etkilemesi ve mali desteklerin yurtdışına da taşması bağlamında, iç ve dış yardımlarda sonuçları itibarıyla belirsizlik ve sorgulanamazlık durumunun ortaya çıkmaması önemlidir. Ülkenin vatandaşlarının da acil gereklerinin olduğu koşullarda, mali imkân ve araçların ya da kaynaklarının kontrol edilemez az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere yurtdışına

¹² Afetlerde Sosyo-Ekonomik ve Çevresel Etki Değerlendirmesi El Kitabı (2012), Jamaika Planlama Enstitüsü, Jamaika, s. 23 (Socio-economic and Environmental Disaster Impact Assessment Handbook for Jamaica) https://www.cif.org/sites/cif_enc/files/meeting-documents/final_dala_handbook_jamaica_feb11_2013_0.pdf erişim 30.05.2025

aktarılması metodunun, temsili demokrasi ilkeleri içinde belirlenerek kurumsal ve toplumsal kontrolü önem taşımaktadır.

Oysaki milli gelirin halkın vergileriyle oluştuğu bağlamındaki kamuoyu izlenebilirliğinin, “Yurtdışında meydana gelen afet ve acil durum hallerinde ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması amacıyla sınırlı olmak üzere bu hesaptan ve insani yardım kampanya hesaplarından yapılacak harcamalar, 5018 sayılı Kanun ile 4734 sayılı Kanun hükümlerine tabi değildir. Aktarılan bu tutarların harcanması, muhasebeleştirilmesi, denetlenmesi ve alımlarda kullanılacak ihale yöntemlerine ilişkin esas ve usuller, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı tarafından müştereken belirlenir” hükümleri bağlamında mali denetimin kısıtlı olduğunu belirtmek gerekir. Afet yönetiminde mali ve idari etkinlik için, ihtiyaç beyanında bulunan ülkeye (ülke içinden sınır dışına ve/veya sınır dışından ülkeye) yapılan ‘insani yardımlar’ konusu da giderek önem kazanmaktadır.

5.2. Güvenli İnsani Yardım Yönetimi ve Felsefesi

‘Yardım’ kelimesi sözlük¹³ anlamı itibarıyla ‘kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri; bağış, iane, işlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek’ (TDK sözlük) şeklinde tanımlanmaktadır. ‘İnsani yardım’ kavramı yine sözlük anlamı ile ‘doğa kaynaklı afet zamanlarında insanın temel gereksinimleri olan sağlık, barınma vb. konularda yapılan yardım, iyilik olsun diye yapılan herhangi bir yardım’ (TDK sözlük) şeklinde tanımlanmaktadır. İnsani yardım kavramı unsurları ele alındığında ‘savaş, açlık, yoksulluk, doğa kaynaklı afet ve kriz bölgelerinde mağdur olan insanlara acil, sosyal, eğitim, sağlık, kültürel ve bilinçlendirme gibi farklı alan ve konularda kapasite desteği için yapılan yardımlar’ olarak tanımlanabilmektedir.

Hayatın her alanında gereksinim duyulan yardımlaşma ihtiyacı fakirlik, kıtlık, açlık, yoksulluk vb. unsurlar etkisiyle önemini sürdürmektedir. Ayrıca yoksulluğu yaratan unsurlar içinde afetler de yer almaktadır. Herkes derecesi farklı boyutta afet mağduru olabilmektedir. Mamafih ekonomisi güçlü ülkeler, ortaya çıkan bu ilave ekonomik yükün altından görelî olarak, daha rahat kalkabilmektedir. Ancak ‘büyük ölçekli yangın’ , ‘siber saldırılar’ gibi teknik boyutlarda ani ve/veya yavaş ortaya çıkan günlük hayatın işleyişini bozan ekonomik,

¹³ Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

sosyo-kültürel ve doğa kaynaklı güvenlik konularını kapsayan akut şoklar veya kronik olgular yardımların içeriğini değiştirse de, ihtiyaca ilişkin ‘kök neden’ benzerdir: İnsanların yardıma ihtiyaç duyması.

Geleneksel ve modern (günümüz) gereksinimleri, yardım modellerini farklılaştırmıştır. Küresel ilişkilerin insani yardım modeline kazandırdığı uluslararası nitelik devletler, uluslararası örgütler, bireysel bağışçılar, sivil toplum kuruluşları ve şirketler gibi muhtelif unsurlarını da insani yardımın aktörleri haline getirmiştir.

İnsani yardımların etkinlik yönetimi için, açıklık veya izlenebilirlik, dağıtımın etkin yönetimi ve disiplinlerarası çalışan uzman kuruluş ve nitelikli kişi gibi unsurların sağlanması gerekliliktir. Afet gibi kaotik bir ortamının yönetiminde, çok yönlü veri, disiplinlerarası entelektüel bakış açısı ve/veya disiplinlerarası bilginin ‘bilgece’ kullanımı önemsenmektedir. Disiplinlerarası ilişkiler, farklı uzmanlıktaki kişiler arasındaki etkileşim (Piaget, 1972)¹⁴ yanında ‘disiplinlerin koordinasyonu’ anlamında da değerlendirilmektedir.¹⁵

İnsani yardım unsurları itibarıyla; Yazara göre, ‘İnsani yardımın beklenen ihtiyacı karşılayacak bir konuda amacına ve planlanan yönetim sürecine uygun olarak, toplumda da güven algısını sağlayacak şekilde etik ilkelerle uyumlu toplumsal fayda yaratmadır.’ Tabii ki de yardım ortamının ‘güvenli olması’ başarı için konunun diğer önemli bir yönüdür.

6. GÖNÜLLÜLÜK VE AFET YÖNETİMİ

Afet, güvenliği etkileyen bir olayın yönetilememesidir. Bu durumda güvenilir herkese ihtiyaç bulunmaktadır. Gönüllü çalışmalar ve özellikle afet zamanlarındaki faaliyetler araştırmaya konu olmaktadır. Kamu yönetiminin (yerel ve merkezi) destek beklediği zaman ve ortamlarda ihtiyaç gösteren gönüllü çalışmalar, toplumsal dirençlilik ile birlikte değerlendirilmektedir. Toplumsal dirençlilik anlatımının kapsamında bilgi, güvenilirlik, insanın beceri gücü, ülke-

¹⁴ Transdisiplinerlik kelimesi 1970 yılında ilk defa Nice Üniversitesi’nde Ekonomik İş birliği ve Kalınma Teşkilatı ve Fransız Eğitim Bakanlığı işbirliği ile düzenlenen bir seminerde tanıtılmıştır. İsviçreli psikolog Jean Piaget bu sözcüğü ilk defa kullanmıştır. Sözcük; fikir, bilgi ve parasal değerlerin kullanım etkililiği açısından önem taşımaktadır.

¹⁵ Bernstein, J. H. (2015). Transdisciplinarity: A Review of Its Origins, Development, and Current Issues. *Journal of Research Practice*, 11, Article No. R1. <http://jrp.icaap.org/index.php/jrp/article/view/510/412>

nin ekonomik, politik yapısı gibi unsurlar da yer almaktadır. Afet tiplerine göre öncesi, sırası ve sonrasında görevlilerin yanı sıra, toplumun bireylerinin kendisi ve çevresi için nasıl davranacağıнын etik kodlarını bilmesi kadar yardıma gelenlerin kendisine nasıl davranması gerektiğini de bilmesi de önemlidir. Afet yönetiminde başarı, afetlere karşı zihinsel ve eylemsel hazırlık, kurumlar arası işbirliği ile güven ortamını da gerektirmektedir.

Türkiye’de gönüllülük çalışmalarında geçmişten gelen vakıf ve dernek gibi faaliyetlerin bilgisi ve tecrübe aktarımı bulunmaktadır. AFAD’ın faaliyetlerinde ve diğer kurumsal-toplumsal etkileşimlerde de ‘gönüllülük’ çalışmalarından yararlanılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları (Cumhurbaşkanlığı 1 No.lu Kararname, 2018), içinde doğrudan bir gönüllülük yapılanması yer almamakla birlikte, bütün kurulların a) Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları, b) Eğitim ve Öğretim Politikaları, c) Ekonomi Politikaları, ç) Güvenlik ve Dış Politikalar, d) Hukuk Politikaları, e) Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu, f) Sağlık ve Gıda Politikaları, g) Sosyal Politikalar, ğ) Yerel Yönetim Politikaları bütününde sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde çalışmalar yapması mümkündür.

Yerel yönetim yapılanmasında da; il özel idaresi ve belediye yönüyle, *gönüllü itfaiyecilik* uygulaması bulunmaktadır. İtfaiye hizmetlerinin desteklenmesine ihtiyaç duyulan yerlerde 9/10/2005 tarihli ve 25981 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği hükümlerine göre gönüllü itfaiye teşkileri (oluşturma, örgütlenme) kurulabilir (Belediye İtfaiye Yönetmeliği, 2006: Md. 45).

Sürdürülebilirliğe yönelik çalışmalarda geçmişi sorgulamak, bugünü anlamak ve değerlendirebilmek için önemli bir başlangıçtır. Esasen afet yönetiminde, afetin tarihi geçmişini bilmek (bütünleşik afet kronolojisi) önem taşımaktadır. Tarihte/geçmişte olmuş mudur? Etkileri nelerdir sorgulaması gibi.

Gönüllülük felsefesini anlamak için bilinen en eski kayıtlara gidersek eski Yunan’da polis devletinde uygulanan yurttaş sorumluluğu karşımıza çıkmaktadır. Daha eski uygarlıkları anlatan bazı bilgiler olsa da konumuz itibarıyla Antik Yunan’da (MÖ 756 /Arkaik dönem ile MÖ 146) kamusal hizmetlerin ortaklaşa ve tüm yurttaşların sorumluluğunu önceleyen uygulamalar, bu çalışmada herkesçe erişilen ‘yararlı bilgi’ olarak değerlendirilmiştir. İnsan hayatını organize eden dini, sosyo-ekonomik örgütlenmiş yapıları anlamak için bürokrasiyi bilgi

olarak inceleyen yaklaşımları da örnek olarak¹⁶ bu yapılar oluşmadan önceki tarihlerdeki yurttaş sorumluluğu ile modern devletlerde afetlerde yurttaşın sorumluluklarına yönelik insan kaynağının değerlendirilmesindeki ortak özelliklere aşağıda dikkat çekilmiştir.

Eski Yunan'daki Atina örneğinde polis devleti (siyasi toplum, kent devleti değil), yapılanmasında, yasama gücünü elinde bulunduran ve yürütmeyi de denetimi altında tutan “ekklesia”¹⁷ kurumunu metaforik olarak günümüz afet yönetiminde toplumsal dirençlilik ve afet yönetim sürecindeki kararlara ve eylemlere katılım anlamında hatırlamak önem taşımaktadır. Ekklesia, 18 yaşını dolduran bütün erkek yurttaşlara açık bir yapılanma olarak tasarlanmıştı. Çeşitli devlet memurluklarına bir yıllığına seçilen yurttaşlar dönüşümlü olarak ve her kabileden bir kişi kuralı ile temsil edilerek, katılımcı/temsili demokrasiye örnek teşkil edecek şekilde polisin sürdürülebilirliğinde aktif olarak rol almıştır. Ticaret, savaş ve dini fonksiyonlar başta olmak üzere hatta tiranlığa (zorbalık) eğilimli olanları da 6000 yurttaş sayısındaki onaya bağlı olarak on yıllığına polisten uzaklaştırılmak gibi yargı görevi de bulunmaktadır. Görev/hizmet ilişkisinde kabile örgütlenme biçiminden tamamen kopamayan *yurttaşın* (polites), yaşamını polis için ve tanrıların koruması altında sürdüren ve polisin esenlik ve düzeninin sağlanmasındaki rolü ve önemine yönelik yaygın inançla yurttaşlar arasında oluşan güçlü bir dayanışma duygusu ile hareket eden bir hayatı bulmaktaydı.¹⁸

Ağaoğulları'nın yorumuyla (2020), Eski Yunan'da yönetim modeli içinde, uzmanlık gerektiren yüksek memurluklara komutanlık gibi uzmanlar arasından yurttaşların bir kereye özgü olarak seçilmelerinden, diğerlerine ise kısa bir süre için kura ile atanmalarından ötürü, Atinalı yurttaşın, yaşam boyunca hiç olmazsa bir defa devlet görevine getirildiği anlaşılmaktadır. Herkesin eşit olarak siyasal iktidarı katılması (isokratia), ilke olarak benimsenmiştir. Ekklesia'da toplanan halkın devlet yönetimini seçimden seçime değil, sürekli bir biçimde

¹⁶ Felten, S. & Von Oertzen, C. (2020). Bureaucracy as Knowledge. *Journal for the History of Knowledge*, 1(1). <https://doi.org/10.5334/jhk.18>, erişim 3.01.2025

¹⁷ Ekklesia (halk meclisi), ayda birkaç, yılda yaklaşık 40 defa belirli bir yerde (Fnyks tepesinde) toplanarak, bu meclislerde siyasi, askeri, idari, günlük yaşamla ilgili hukuki davalar, diğer milletlerle olan anlaşmalar gibi polisi ilgilendiren her konu vatandaşın görevini oluşturmaktaydı: Somalı, A. (2022). *Antik Yunan Felsefesinde, Anayasal Düzen (Politeia) ve Adalet (Dike) Kavramları* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/ET004261.pdf>

¹⁸ Ağaoğulları, M. A. (2020). *Kent Devletinden İmparatorluğa*. İmge Kitabevi Yayınları.

denetleme yetkisi bulunmaktadır. Hatta yöneticiler ve devlet memurları her an halk tarafından sorguya çekilir ve görevden alınabilirdi.

Erkek ayrıcalığı ile ilişkilendirilen ‘yurttaş’ kavramı halkın iktidarı (demos) yönetimi anlamına gelen demokrasi rejiminin ilk yıllarında halkın hizmetlerde yer alması metoforik olarak afet yönetiminde gerek duyulan gönüllü bazen de gönüllü-görevli insan kaynağının katkısı ile ilişkilendirilebilir bir özellik taşımaktadır. Özellikle tehlike ortaya çıktığında halktan beklenen dirençlilik veya afetlerle başa çıkma kapasitesinin artırılması için bilgilendirilme ile yapabilir kılınması eğitimleri ilişkisinin, geçmişteki yönetim yapılandırılmasıyla az çok benzerliği bulunmaktadır. Sonradan uzmanlaşma ve ihtisaslaşma (bürokrasi) bu yapıyı kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde tamamen ortadan kaldırırsa da görevli insan kaynağının etkinsiz kalabileceği afetlerde, eğitilmiş gönüllü nüfus, hizmet katkısı yaratabilecektir. İnsan, ‘iyiyi ve kötüyü ayırmayı bilir, bilmek zorundadır’ diyerek tarihsel ilişkiye bu kısımda okuyucunun dikkati çekilmek istenmiştir.

7. YÖNETİŞİMDE GÖNÜLLÜLÜK

Yönetişim (governance) sözcüğü, geleneksel olarak yönetim ya da idare sözcüğünden¹⁹ türetilmiştir. Yönetişim ifadesi, devlet yönetimiyle ilişkilendirilmekle birlikte, yönetenlerin tek başına merkezde karar alması ve uygulaması ve halkı karar süreçlerinden dışlaması anlamına gelmemektedir. Bu nedenle de ‘Beni seçtin, gerisine karışma’ tarzında ya da başka bir ifadeyle de ‘Oligarşinin Tunç Kanunu/ *Iron Law Of Oligarchy*’ felsefesi içinde hareket etmeye başlayan bir yönetim anlayışına ve toplumsal kabule karşıdır. Aksine, katılımcılığa önem veren, demokrasinin unsurlarının güçlendirilmesine hizmet eden bir yönetim tipini anlatmaktadır. İdarenin karar alma sürecinde, kamu, özel ve sivil aktörlerin ya da toplumun katılımına açık ve halk tarafından izlenebilir ve kontrol edilebilir bir süreç afet yönetiminde de önemlidir. Kurumsal veriye erişebilirlikte işbirliği için, kuşkusuz sürekli güvenli veri oluşturmak ve bu amaçla da bilimsel araştırmalara önem vermek gerekmektedir.

Yönetişimin felsefi yöntemi, hükümetlerin icraatlarını yakından ve zamanında halkın (özel ve sivil kuruluşlar gibi) kontrolüne açmaktır. Toplumsal direnç ve güvenli kentler sürdürülebilirliği, idari ve toplumsal işbirliği ile mümkün-

¹⁹ Yönetişim/ governance, <https://www.undrr.org/publication/report-governance-and-accountability-hyogo-framework-action-european-perspective>

dür. Teknolojinin gelişmesinde bireysel ve kurumsal katkılar işbirliğini desteklemektedir.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde yönetişimin olmazsa olmaz unsurları ile gönüllü faaliyetler birlikte ele alınmalıdır. Gönüllü kuruluşların yanı sıra, görevlilerde de öncelikle ‘görev ve sorumluluk bilinci’ olmalıdır. Erken uyarılarda veya afet halinde ihtiyaç duyulacağı öngörülmüş olsun olmasın, o sırada tatil iznini kullanan personelin ‘kendiliğinden geri dönme istekliliği iradesi’ önemlidir.

Kamu yönetiminde, ülkeye göre değişen idari düzenlemelere ve demokratik yapılanmalara bağlı olarak yönetişimin ‘iyi’ olup olmadığı (good governance) değerlendirilmesinde kanaatimizce, yönetim iyi değilse karşılığı kötü yönetim olmayıp (bad governance) kötü yönetimdir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü ve Büyük Türkçe Sözlük, yönetişim kelimesini, “Resmî ve özel kuruluşlarda idari, ekonomik, politik otoritenin ortak kullanımı” olarak tanımlamıştır. Dikkat edilirse bu tanımda ‘sivil toplum’ unsuru yer almamaktadır. Tarihte ilk kamu-özel ortaklığı ‘korsanlık’ olarak bilindiğinden karşılıklı yardımlaşma ve etki-kontrol dinamiklerinin düzenli işleyişi için açıkça kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarını birlikte değerlendirmelidir.

Yönetişimi engelleyen genel sorun alanları bilinmektedir. Toplum yönüyle; politik yabancılaşma, ideolojik bölünme, koordine olamama, bürokrasinin egemenliği nedeniyle etkili olamama endişesi ana unsurlardır. Buna karşılık yönetim/memurlar yönüyle ise; kurumsal iç çatışmalar ve örgüt içinde bürokratik sabotaj kurallarının işlemedir. Yönetişimi küresel ilişkiler ağında engelleyen sorun alanları içinde²⁰ ayrıca; kültürel karşılıklılıkların (culture of reciprocity) varlığı veya kültürel zıtlıkların engelleyici rolleri, insan davranışını etkileyen inançlar, soy-sopa dayalı gelecek nesillere taşınan ve sürdürülen olumsuz değerler, ritüeller ve modeller önemli bir sorun alanıdır. Sonuçları da, bulunan ortamdaki değişen koşullara uyum sağlayamama ve sosyal dışlanmadır.

İyi yönetişimin olmazsa olmazları, merkezi yönetimin demokratik-hukuk kurallarına saygılı siyasi kararlılığı ile yerelde yönetişimi destekleyecek yasal

²⁰ Bang, H ; Esmark, A. (2013); “A Systems Theory of Good Governance” ICPP, Grenoble .Pane 45/ session 1 Erişim 22 Şubat 2014 : <http://www.google.com.tr/#q=Henrik+Bang%26Anders+Esmark+>

düzenlemeler, yerelde idari-mali özerkliği sağlayacak toplum yararına uygulamaların desteklenmesi, güçler ayrılığına özen gösterilmesi, seçim sistemlerinin ve mevzuatın yönetişime uygunluğunun sağlanması gibi uluslararası etik standartlara uyumdur.

1996 Habitat İstanbul toplantısı sonrasında, Türkiye’de bir demokrasi projesi olarak Yerel Gündem 21 çalışmaları aracılığıyla, özellikle geleneksel olarak, tek başına gönüllülük faaliyetlerini yürütmeye alışmış sivil toplum kuruluşlarının rekabetçi davranışının aşılması, yönetim felsefesinin kurumsal ve toplumsal içselleştirilmesine özen gösterilmiştir. 2004 yılından itibaren söz konusu çalışmalar yasal olarak kurumsallaştırılmış, özellikle belediye örgütlenmelerinde; kamu, özel ve sivil ortaklığında yerel siyasetin biçimlenmesine hizmet edecek kent konseyleri ve belediye ihtisas komisyonları gibi kurumsal yapılanmalar daha da önemli hale gelmiştir. Yerel yönetimlerdeki, yukarıda sözü edilen, demokrasiyi güçlendiren ve halkın katılımını sağlamaya yönelik mekanizmalar afet yönetiminde eşgüdüm ve koordinasyon yönüyle işlevsellik yaratmaktadır. Yönetim stratejilerinin yeni duruşu, bilgi toplumunda uzman bireyin katılımının önemsendiği ve/veya konuya göre eğitimlerle kapasitelerinin güçlendirildiği modellerdir. Belirtilen bu gelişmeler, araştırmaları doğrudan ‘insan ve toplumsal sermaye’ kavramlarına yöneltilmektedir. Afetlerde temel ve stratejik aktörler çıkar beklemeksizin toplum içinden koşup gelmektedir. Toplumun demokratikleşmesine hizmet eden siyasi kurumların²¹ irtibatlı olduğu sivil ve özel yapılanmalarla gerçekleştirilen gönüllü faaliyetler, güven eşliğini yükselterek toplumsal dirençliliği artıran çalışmalar bütünüdür.

8. COĞRAFYANIN ÖNEMİ VE TÜRKİYE’DE KALKINMA PLANLARINDA AFET OLGUSU

Türkiye, bulunduğu dağlık alan coğrafyasında, çok farklı afet tipleriyle sıklıkla karşılaşan bir ülkedir. Buna karşın coğrafi özellikler ve afet yönetimi bağlantısı üzerine az sayıda çalışma bulunmaktadır. Dağlık alan ülkesi olan Türkiye’de doğrudan bir resmi dağlık alan tanımı ve strateji belgesi, kısaca kamu politikası da bulunmamaktadır. Oysaki Türkiye’nin toplam 782.219,7269 km² alanında, dağlık alanlarının 583.770,9139 km² başka bir ifadeyle %74,63 olduğunu²² ça-

²¹ Lijphart, A. (2002). Negotiation democracy versus consensus democracy: Parallel conclusions and recommendations. *European Journal of Political Research*, 41(1), <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-6765.00005> erişim 2.06.2025

²² Gönençgil, B., & Dal, N. (2020). Dağ ve Dağlık Alanlar: Kavramlar, Potansiyeller ve Sorunlar. Z. T. Karaman (Ed.), *Dağlık Alanların Sürdürülebilir Güvenli Yönetimi*. Palme Yayınevi.

lışmalar ortaya koymuştur. Kır üzerinden strateji belgeleri bulunmaktadır. Bu husus da özellikle dağlık alanlarda giderek artan oranda genişleyen yerleşim alanları ve turizm amaçlı yapılaşmalar nedeniyle insan veya doğa kaynaklı afetlerde sorun yaratmaktadır. Orman ve bina yangınları başta olmak üzere kurtarma çalışmalarında dağlık alanlara erişimin ve yönetiminin zor olduğu farklı olgularda kamuoyunun gündemine gelmektedir. Teçhizatlar (araç, gereç, donanım) araziye uygun tasarlanmadığından deprem, sel, toprak kayması, yangın vb. farklı afet olgularıyla karşılaşıldığında kriz yönetimi sağlanamamakta ve/veya yönetmek güçleşmektedir. Bu konuların bilimsel tanısı bulunmaktadır.

Türkiye’de, coğrafi konumu nedeniyle, insanlık tarihinde karşılaşılan ve son yıllarda yeniden gerçekleşen afetler olarak; fırtına, tsunami gibi meteorolojik afetler, afet yönetimi açısından risk kapsamında büyük öneme sahiptir. Türkiye bir dağlık alan ülkesidir. Bağlantılı olarak kamu politikası içine dâhil olması gereken dağ planlamasının²³ yapılması gerekmekte ise de ‘dağ’ konusu idarenin görmezlikten geldiği ve ‘orman’ üzerinden baktığı bir konu olmaya devam etmektedir. Ayrıca, seçilmiş volkanik özellik gösteren dağlarımızdan başlayarak, en azından deprem-fay hattı ilişkisi içinde risk analizi kapsamında dağlarımızın da değerlendirilmesi gerekliliği konunun ayrı bir yönüdür. Örneğin Hasan Dağı’nda (Aksaray ve Niğe sınırlarında) en son aktivite 2021 Kasım ayında olmuştur. Yanardağ bölgelerinde, rneğin Hasan Dağ’ın etki alanına yakın yerleşim yerlerinde ne idari ne de toplumsal bir risk analizi eylem planı çalışması bulunmadığı anlaşılmıştır.²⁴ özellikle 6.02.2023 tarihli ikiz depremin ve artçıların yarattığı yeni yerleşim arayışlarında dağlık alanlara yönelme eğilimi, ihtiyaatlı bir mekânsal analiz çalışmalarını gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de kamu bürokrasisi afet merkezli çalışmalarda ve tatbikatlarda, çoğu kere deprem konusuna odaklanmıştır. Deprem dışındaki diğer afet tipleri çalışmaları ise yukarıdaki satırlarda da değinildiği gibi, Afet Risk Azaltma Raporlarından ıkarsama yapılırsa, çoğu kere, idari ilginin dışındadır. 07.07.2022 tarihli ve 31890 sayılı Resmî Gazete ’de yayınlanan 5787 karar sayılı Cumhurbaşkan Kararı ile Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) (2022-2030) içinde ‘Kuraklık, Obruk ve Fırtına’ afet tipleri, ‘Diğer Afetler’ başlığı altında toplan-

²³ Karaman, Z. T. (2019). Güvenliği Sağlayıcı İdari Uygulamalar: Etkin Dağ Yönetimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XLVI, 1*, 31–53. <http://www.izceas.org/2018/books/izceas->

²⁴ Karaman, Z. T., & Baydak, B. (2023). Hasan Dağı Bölgesinde Risk Olgusu ve Yöneticinin İdari Duyarlılığı Analizi. *Akademik İzdüşüm Dergisi* (Vol. 8, Issue 2, s. 331–372). Bitlis Eren niversitesi. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beuiibfaidd/issue/80372/1251269>, erişim 2.02.2025.

mıştır.²⁵ Strateji terminolojisinde ‘diğer’ ifadesi, kamusal politikalar ve yönetsel kararlarda, idari ve mali sorumluluk dışında kalabilecek bir duruma işaret etmektedir. Oysaki belirtilen bu konular Türkiye için önemli ve öncelikli katastrofik seviyede olabilecek sorun alanlarıdır. Afet Risk Azaltma Planları’nda fırtına, kuraklık ve obruk gibi konuların yer bulmaması ve afet yönetiminin olgusal ve kurumsal bütünleşik planlanmaması, tehlike hali ortaya çıktığında, riski planlanmamış iken, kriz yönetiminde nasıl, ne kadar etkinlik sağlanabilir hususunda belirsizlik yaratmıştır.

9. TÜRKİYE’NİN KALKINMA PLANLARI VE AFET YÖNETİMİ

Afet yönetimini kapsayan modern bilimsel yaklaşım, 1990’lı yıllardan itibaren doğrudan planlarda yer almıştır. Birinci Beş Yıllık Plan Dönemi (1963–1967) ve İkinci Beş Yıllık Plan Dönemi (1968–1972) çalışmaları; konut yatırımları, işsizlik ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi, mekânsal planlama ve Üçüncü Plan Dönemi (1973–1977) hedefleri ise sanayi planları ile imar planları ve düzenli kentleşme konularını, bugünkü yaklaşımla *afete hazırlık* çalışmalarını kapsamaktadır. Düzenli kentleşme ve inşaat faaliyetlerinin kontrolü konusu afet tehditleri açısından *önleyici çalışmalar* olarak değerlendirilebilir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983) içeriğinde konulara yaklaşımı ‘*önleyici çalışmalar*’ olarak değerlendirilebilir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989), kırsal alanlarda ve köy yerleşimlerinde imara aykırı yapılaşmalar ve kötü barınma koşullarının öne çıktığı evleri sorgulamıştır. Nitekim Türkiye’de 5 büyüklüğü ve altındaki depremlerde de, köy evleri ve hayvan varlıkları ciddi etkilenmektedir. Kırsal alanlarda, köy konutlarının iyileştirilmesine ilişkin hükümler, teşvikler ve bu tip konutlar için standart projelerin geliştirilmesi istenmektedir. Ancak günümüze kadar ciddi bir değişim yaşanmamıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan itibaren afet tehdidi yaklaşımının planlarda doğrudan vurgulandığı ve kanaatimizce tespitlerin isabetli olduğuna ilişkin bilgilere aşağıda özetle yer verilmiştir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990–1994); Deprem ve diğer afet tehlikelelerini azaltma ile ilgili politikalar yanında, bina denetim sistemi, afete dayanıklı binalar ve standart malzeme kullanımı hususları dikkate alınmıştır.

²⁵ AFAD. (2022). Türkiye Afet Risk Azaltma Planı TARAP 2022-2030.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000); Risk haritalarının hazırlanması ve bölgesel ve fiziksel planlamada kullanılması ilk defa tanımlanmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005); Afet zararlarının azaltılması için yeni politikalar ve yöntemler oluşturulması, sosyal, hukuki, kurumsal ve teknik yapılarının gözden geçirilmesi hedeflenmektedir. Toplum eğitimi ve afet bilincinin yerleştirilmesi faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve toplumsal paydaşlar olarak yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları rol ve sorumluluklarının birlikteliği ve afet yönetim sürecinde işbirliği ve koordinasyon hazırlıklarının önemine dikkat çekilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013); Afet yönetiminde kamu, kurum ve kuruluşlar arasında yetki-görev karmaşası sorun olarak değerlendirilmiştir. Kırsal yerleşim planlamasının, kırsal alanın özelliklerine ve kırsal toplumun ihtiyaçlarına göre belirlenmesinin önemine planda yer verilmiştir. Planlamada gelişmekte olan merkezi yerleşim birimlerine, turizm bölgelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek yörelere öncelik verilmesine dikkat çekilmiştir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri 2009 yılında Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde oluşturulmuştur.

2012 yılında Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu (Afet öncesi risk azaltmayı sağlayacak dayanıksız ve mevzuata aykırı yapıların dönüştürülmesi, güvenli ve kaliteli yerleşimlerin kurulması hedefiyle) yürürlüğe girmiştir. 2012 yılında Afet Sigortaları Kanunu çıkarılmıştır. 2012 yılında Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı, afet yönetiminde bütünlüğünü sağlamak için yol gösterici bir belge olarak hazırlanmıştır.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018); Onuncu Kalkınma Planında, Afet Yönetimi İhtisas Grubu oluşturulmuş ve planda da ayrı bir bölüm olarak önemli konular yer almıştır. Bu başlık altında, afet risklerinin azaltılması için eylem planlarının oluşturulması hedeflenmektedir. Doğa bağlantılı afet kaynaklı risklerin azaltılması için kent dokusunun yenilenmesine ve kentsel dönüşüm projelerine vurgu yapılmıştır. Ayrıca yurtiçi ve yurtdışındaki kültür mirasımızın, toplumun kültür, tarih ve estetik bilincini geliştirecek, kültür turizmine katkı sağlayacak ve afet riskini dikkate alacak şekilde korunması da afet ve kültür mirası ilişkisi içinde ilk defa incelenmiştir. Teknolojinin gelişmesi ve hemen her sektörü etkilemesi bağlamında, akıllı uygulamaların afetlerde de önemli bir

uygulama alanı yaratacağına dikkat çekilmiştir. Bütünleşik afet tehlike ve risk haritalarının yerleşim planlarına dâhil edilerek, planlamadaki bu eksikliğin giderilmesi hedeflenmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı ve Dokuzuncu Plan döneminde, örgütsel yapı ile afet yönetim stratejileri birlikte değerlendirilmektedir. Uluslararası yaklaşımlara da uygun olarak, afet öncesi risk azaltmaya yönelik çalışmalara yönelme stratejik bir değişikliktir. İlk kapsamlı ve afet risklerinin azaltılmasına yönelik hedefleri ortaya koyan stratejik bir belge olarak, Türkiye Afet Müdahale Planı (2014) TAMP hazırlanmıştır. İklim değişikliklerinin önemi ve Türkiye'nin de etkilenmesi bağlamında, Türkiye'nin İklim Değişikliği ile İlgili Uyum Stratejisi Eylem Planı (2011–2023) hazırlanmıştır.

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023); Hazırlık çalışmalarında ayrı bir Afet Yönetimi İhtisas Grubu kurulmamıştır. İhtisas gruplarının çalışmalarından Plana kendi konuları itibarıyla afet yönetimi ilişkisi yönüyle katkı sağlanmıştır. Ancak Cumhurbaşkanlığı strateji belgelerinde kentsel/mekânsal planlamalarda “...topoğrafya ile ahengin sağlanması ve afet riski, iklim değişikliği, coğrafi özellikler ve tarihi değerlerin gözetilmesi esas alınacaktır” (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019) ifadesi önemli bir vurgudur.

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028); On İkinci Plan tasarımı, afet yönetim ve stratejisi konusu tüm sektörel alanlara dağıtılmış ve Covid pandemisi de ilke kararlarında etkili olmuştur. Mevcut afet yönetimi konusunda literatürde yer alan teorik bilgi birikiminin, plandaki sektörel konulara aktararak, ilişkilendirilmesi bilimselliği önceleyen önemli bir yaklaşımdır. Türkiye’de afet tehlikelerini dikkate alan risk azaltımı konusuna ulusal politikalarda daha çok yer verilmiştir. Hizmet hedefleri nitelikleri itibarıyla, ileri teknolojiyi gerektirmektedir. Ayrıca, küresel salgın ve afet gibi olağanüstü durumlarda sağlık hizmet sunucularının rol ve sorumluluklarını içeren ilkelerin belirlenmesi, malzeme, personel yönetimine ilişkin planlamaların etkinliğinin sağlanmasına yönelik metotlar içinde yer alan psikolojik destek konusu farkındalığı da önemli bir gelişmedir. Eğitim konusuna genel olarak planda yer verilmiştir. Ancak, ‘afet eğitimi’ konusu metin taramasında öne çıkmamıştır.

Afetlere göre genel olarak ülke ve il bütününe kapsayan bir performans tablosunun oluşturulması önem taşımaktadır. Bu tabloya bağlı olarak da iller kendi performans tablolarını oluşturmalarıdır. İllerin performans tablosu ortalamadan daha da başarılı olabilir. Bu şekilde en iyi örnekleri görmek mümkün olabilecektir. Genel olarak planların anlatım içeriğinden eksikliklerin bilindiği, tanısının konulduğu ki bu da önemlidir; ancak henüz gerekliliklerin yerine getirilmediğini anlamlandırmak gerekir.

10. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE AFET YÖNETİMİ

Yerel yönetimler/mahalli idareler: il özel idareleri, belediyeler ve köy idarelerini kapsamaktadır. Belediyelerin (5393 sayılı Belediye Kanunu) İl Özel İdaresinin (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu) sorumlulukları, doğrudan 'acil durum planlaması' başlığı altında, kendi kuruluş kanunlarında, büyükşehir belediyeleri için (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu) görev listesi içinde düzenlenmiştir. 442 sayılı Köy Kanununda da, listelenmiş hizmetleriyle afet ilişkisi kurulmaktadır. Yerel yönetimler yetki alanları içinde, ruhsat verme çalışmaları ile afetlere hazırlık sürecini etkileyen önemli sorumluluğa sahiptir. Afet sonrasında ve iyileştirme aşamasında önemli bir paydaştır. Aşağıda bu konu özetlenmektedir.

İl Özel İdareleri (5302 sk, Md.69), il özel idaresine; yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetler bütününde afet yönetimi açısından ilin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum plânlarını yapmak, ekip ve donanımı hazırlamak görevli belirmiştir. Acil durum planlamasında kurumsal ve toplumsal işbirliği ve diğer planlarla uyuma dikkat çekilmiştir. Ayrıca toplumsal farkındalık için ortak programlar ve eğitim yapılmasının gerekliliği ortaya konulmuştur. İl özel idaresi, il dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda, bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilecektir. Afet yönetimindeki bu yaklaşım belediyeler için de geçerlidir. Köy idarelerinin hizmetleri ile afet ilişkilendirmesi kolaylıkla yapılabilir. Aşağıda bu konular listelenmiştir.

Köy İdareleri (442 sk): Köy Kanununda muhtarın göreceği işler; devlet işleri ve köy işleri olmak üzere iki kısımdır. Muhtarın göreceği devlet işleri adı geçen kanunun 36. maddesinde 16 konu, köy işleri ise madde 37'de, yedi konu olarak sayılmıştır. Muhtarın görevleri 'yönetim, sağlık, dirlik ve düzenlik, nüfus, mali ve tabii afetlere' karşı alınacak önlemleri içermektedir; köy işleri ise köylünün zorunlu işlerini yapmak ve yaptırmak, köy işlerine harcanacak parayı toplamak

ve harcamak için emir vermek, köy işlerinde hem davacı hem de davalı olarak mahkemede bulunmak...'gibi hususları içermektedir. Bu hizmetler doğrudan veya dolaylı afet olgusuyla bağlantılıdır. Mahallin mülki amiri ile köy halkı iş birliği esasen Köy Kanununun felsefesi ya da kurgusunda açıkça bulunmaktadır.

Büyükşehir Belediyeleri ve İlçe Belediyeleri Dışındaki Belediyelerde Afet Yönetimi: Belediyelerin hizmet verimliliğini artırmak için küçük beldelerin birleştirilmesi yanında, iç ve dış göçler nedeniyle nüfusunun artması bağlamında da idari sınırlar genişletilmektedir. Ancak kırsal yapılaşmalar ve dağlık alan köylerinden mahalle haline gelmiş yerleşimler yukarıda bahsedildiği gibi afet risklerine açıktır. Nüfus baskısı, diğer sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler etkisi belediye yönetimleri açısından bir hizmet genişlemesi yanında afetler açısından da yönetsel bir sorun alanıdır ve yapılar da hızla yenileştirilememektedir.

Belediye; yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla beldenin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum plânlarını yapmakta, ekip ve donanımı hazırlamaktadır. Acil durum plânlarının hazırlanmasında 'varsa il ölçeğindeki diğer acil durum plânlarıyla da koordinasyon sağlanarak, ilgili bakanlık, kamu kuruluşları, meslek teşekkülleriyle üniversitelerin ve diğer mahallî idarelerin görüşleri alınmaktadır.' Belediye, belediye sınırları dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda, bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilir. (5393 sayılı Belediye Kanunu)

5393 sayılı kanunda belediyenin belediye sınırları dışındaki yangın ve doğal afet durumunda müdahale, yardım ve destekleri, zorunlu görev olmayıp, ihtiyari/ isteğe bağlı görevlerdendir. İsteğe bağlılık imkân ve araçları yetersiz ise (bakınız: nüfusa göre araç ve gereç listesi Belediye İtfaiye Yönetmeliği, Md. 42, Değişiklik 2021 yılı) sorumluluk açısından önem taşımaktadır. Kuşkusuz gerek il sınırları içinde gerekse il sınırları dışında ihtiyaç halinde yardıma koşma asıldır.

Mahalle Yönetimi (5393 sk, Md.9): Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilen mahalle yönetimi esasen afet yönetiminde görevleri itibarıyla önemli bir yere sahiptir. Mamafih muhtarlar ile ilgili olarak doğrudan bir afet görevlendirmesi ilgili 5393 sayılı Belediye Kanununda yer almamıştır. Oysaki

muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla işbirliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.

Belediye Kanununda mahalle muhtarının da yerel siyasetin biçimlenmesinde yer aldığı, ihtisas komisyonları ve kent konseyi yapılanmasında, özellikle afetlerde yardımların dağıtımı konusundaki başarı, mahalle muhtarlarının lojistik desteği ile afet yönetimi yakından kanun ile de ilişkilendirilmelidir.

Belediye İtfaiye Teşkilatı: Afetlerde önemli bir etki yaratan belediyenin itfaiye personeli; itfaiye daire başkanı, itfaiye müdürü, itfaiye şube müdürü, itfaiye amiri, itfaiye çavuşu ve itfaiye eri kadroları ile diğer kadrolardan oluşmaktadır (Belediye İtfaiye Yönetmeliği, Md.8. Değişiklik 2021 yılı). Belirtilen personel, bizzat yangın yerinde bulunmak ve yangına müdahale etmekle sorumlu ve görevlidir. Ayrıca mahallin mülki amirinin de olağanüstü hallerde mevzuat bütününde itfaiye teşkilatını görevlendirme yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca vali, özel idare, belediye köy idareleriyle bunlara bağlı tekml müesseseleri denetler, teftiş eder. Bu denetleme ve teftişi bakanlık veya genel müdürlük müfettişleriyle veya bu dairelerin amir ve memurlarıyla da yaptırabilir (5442 Sayılı İl İdare-si Kanunu, 1949)(Md.9/D, 2018 tarihli değişiklik). Vali devlet, il, belediye, köy ve diğer kamu tüzel kişiliklerine ait genel ve özel mülklerin yangın ve benzeri tehlikelere karşı korunmasını, iyi halde tutulmasını, değerlendirilmesini ve iyi halde idaresini sağlayacak tedbirlerin uygulanmasını ilgililerden ister ve denetler (5442 Sayılı İl İdare-si Kanunu, 1949) (Md.9/İ,2018 tarihli değişiklik). Vali güvenliği sağlamak konusunda ilde üst düzeyde yetkilidir.

Büyükşehir Belediyeleri (5216 sk, Md. 7): Büyükşehir Belediye Kanunu'nda kentsel güvenlik kapsamında planlanan afet yönetimi çalışmaları şu hususları kapsamaktadır:

İl düzeyindeki planlarla uyumlu olarak, doğal afetlerle ilgili planlamaları ve diğer hazırlıkları büyükşehir ölçeğinde yapmak; diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği gerektiğinde vermek; itfaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek; patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerini tespit etmek, yangına ve diğer afetlere karşı alınacak önlemlerin yerine getirilip geti-

rilmediğini, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşları itibarıyla denetlemek, mevzuatın belirttiği gerekli izin ve ruhsatları vermektir.

Büyükşehir ilçe belediyelerinde ise, 5393 sayılı kanunda belirlenen görevler yanında, “Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etmek ve yıkmak” görevleri yer almaktadır.

Merkezi yönetim, temelde afet yönetimi çalışmalarının ilkesel planlayıcısı ve alandaki yürütücüsüdür. AFAD il müdürünün görevleri arasında yukarıda ve verilen hususların yerel yönetim birimleri tarafından yerine getirilmesini kontrol etmek yer almaktadır. Bu konuda belli bir yöntem içinde sorgulama yapılması önem taşımaktadır. Henüz afet yönetiminin hazırlık süreçlerine yönelik yerel yönetimlerin sorumluluklarının listelendiği bu konularda, AFAD tarafından, il düzeyinde tarafından uygulamaları kontrol amacıyla, “afete özel bir denetleme yöntemi” ve “sorgulama formu” geliştirilmesi önem taşımaktadır.

- Afet yönetiminin, merkezi ve yerel düzeyde işbirliğine dayalı, yeterli, etkili ve bütünlük bir çerçevede yürütülmesi temel amaçtır. Belirtilen amaçla aşağıdaki eylem planlarına, coğrafi konum ve iklim değişiklikleri bütününde yer verilmesi önem taşımaktadır;
- Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanarak günün getirdiği koşullarda güncelleştirilmesi, krizlerde öğrenilmiş derslerden yararlanılarak geliştirilmesi,
- Ülke genelinde afet riski taşıyan yerleşim yerlerinin, turistik bölgelerin vb. afet risk düzeyine göre öncelikli konumunu ortaya koyarak, riskin planlı bir şekilde azaltılmasına yönelik teknik ve mali çalışmaların gerekli güncellemelerle yapılması,
- Yaptırımlar da dâhil olmak üzere diğer afet tiplerini içerecek ve ülkenin tamamını kapsayacak şekilde bir sigorta modeli geliştirilmesi önem taşımaktadır.

11. AFETLERDE YÖNETİCİNİN SORUMLULUĞU

Devlet yönetimi; kamu yönetimi yapılanması içinde yer alan yasama, yürütme ve yargı erklerini kullanarak, bu sistemi kontrol eden bir örgütlenme biçimidir. Yönetimde, yöneticinin yol gösterici liderlik rolü ve önemi her zaman önemsenmiştir. Bugünün modern örgütsel yapılanmalarında ‘yönetici’ terimi ister kamu

yönetimi ve isterse işletme yönetimi için kullanılsın etkili yönetici; stratejik lider gibi liderlik için aranan özellikler de ilave edilmektedir. Bu analizlerde, 'karanlık ve zorba yönetici' tiplerindeki belirtiler ayrıntılı açıklanarak bu kişilerden kaçınılmasına özenle vurgu yapılmaktadır.

Afetlerde olayın değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken modern yaklaşım süreci aşağıda yer almaktadır. Buna göre: **Tarama**, temel veri tabanlarını ve elektronik harita bilgilerini kullanarak sorunları belirlemek; **Analiz**, öngörü ve bilgi teknolojisini kullanarak, sorunların kök nedenini bilme, çözümleme; **Etki-Tepki**, ilişkilerinin nedenselliklerini değerlendirerek yeni verileri bilgece kullanarak olguları çözümleyerek geleceğe yönelik stratejiler geliştirmek.

Risk planlaması aşamasında sivil toplum kuruluşlarının paydaş katkıları ve katkılarının yönü açıkça planlanmalıdır. Ayrıca personelin yeterliliklerinin de sıkça gözden geçirilerek 'Yetki, Görev ve Sorumluluk' konularına göre gerekli atamaları gerçekleştirmek gereklidir. Afet sonrasındaki çevresel ve toplumsal duruma ilişkin kamu yönetimine bilgiyi en güvenilir veya doğru aktaracak liyakatli personelin önemi açıktır. Bu çalışmaların başarısı, toplumda huzuru sağlayacak başarılı bir politik iklim yaratacaktır.

Yöneticinin risk yönetimi açısından temel idari görevleri; afet tipleri ve olası etki alanlarını saptayarak risk haritalarına işlemek, en az can ve mal kaybıyla kurtulmayı sağlayacak önleyici stratejiler geliştirmek, yönetim süreçlerini ve eylem planlarını oluşturmak, etkili örgütlenmek, bilimsel ve teknik altyapıyı belirleyerek sürekli geliştirmek, yerleşime ilişkin hazırlanan afet risk analizlerinin kullanılabilirliğini sağlamak ve aktif tutmaktır. Özellikle sivil toplum örgütlerinin, halka yönelik eğitim çalışmaları içinde önerilebileceğimiz, aslında temel eğitim konuları içinde çokça bahsedilmeyen önemli bir husus da "sokağını ve çevreleyen sokakları" fiziksel olarak bireylerin tanınmasını teşvik etmektir. Özellikle büyük kentlerde, gece veya gündüz bir arka sokağa gözü bağlı kişiyi test amaçlı getirmeye yönelik bir araştırma yapılırsa, acaba kaç kişide sokak farkındalığı bulunmaktadır?. İncelemeye değerdir. Daha çok komşuluk ilişkileri üzerinde durulmaktadır.

Afetlerde yöneticiden beklenenler; zamanında ihtiyaca göre yetiştirilen yardım uygulaması ve eşgüdümü sağlamak; afete uğramış bölgelerde yerleşme ve barınmayı sağlayıcı kısa ve uzun süreli önlemleri en kısa zaman diliminde alıp

uygulamak ve uygulatmak; bu bölgelere götürülmesi uygun hizmetler için gerekenleri yapmak, kamu kuruluşlarıyla eşgüdüm ve işbirliği sağlamak; afete uğramış ve uğrayabilecek bütün yerlerin imar ve yerleşme işlerinin hazırlık, uygulama, yönetim ve denetim işlerini yapmak ve yaptırmaktır.

Yöneticiden afet sırası ve sonrasında uygulamada öne çıkan acil hizmet konuları genel olarak; a) Haberleşme, ulaşım ve trafik güvenliğinin sağlanması, b) Can kaybının en aza indirilmesi (kurtarma), c) Emniyet ve asayiş sağlanması, suç unsurlarının denetlenmesi, d) Ölü ve yaralıların yıkıntı altından çıkarılması, e) Tıbbi ilkyardım, hasta ve yaralıların hastaneye nakli, f) Ölenlerin defin çalışmalarının takibi, g) Yangınların söndürülmesi, h) Acil barınmanın sağlanması, i) Hastalıkları önleyecek sağlık koşullarının sağlanması ve gerektiğinde karantina uygulamasına gidilmesi, j) Yiyecek, giyecek, ısınma ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması, k) Elektrik, su ve kanalizasyon sistemlerinin çalıştırılması, l) Yıkıntı kaldırma ve temizlemenin yapılması, m) Zararların tipi ve boyutunun saptanmasına yönelik önlemlerin alınması, n) Tehditlerin saptanması ve sürdürülebilir güvenirliliğin temini, o) Yerleşikler için psikolojik destek kadar, halka psikolojik destek verenler ekiplerin de süreç içinde bozulan psikolojilerini dikkate alarak ekip takviyesi yapılması, p) Yapılan işlerin tatminkârlığının sürekli denetlenmesi gibi temel konulardır.

Yöneticinin afet öncesi, sırası ve sonrasındaki sorumlulukları ‘kariyeri’ kadar, yönetici tipleri ya da lider özelliklerinin önemini de öne çıkarmaktadır. Yöneticinin sonuç odaklı, öteki odaklı, içe dönük veya dışa yönelik olup olmadığı afet süreç yönetiminin başarısı açısından önemlidir. Yönettiği ekiplerin başarısızlığı kurumsal itibarı da etkilemekte ve yöneticilerin etkililiği ile ilişkilendirilmektedir. Yöneticinin; samimi olması, bütünlük içinde davranması; işinin başında sürekli bulunarak yapılanları denetlemesi, yenilikçi ve yaratıcı stratejik yönetici performansını göstermesi önemlidir.

Yöneticinin afet nedeni ile gerçekleşebilecek zararları olabildiğince azaltmayı amaçlaması en önemli sorumluluğudur. İyi yönetici olmak veya olamamak ile ilgili kişisel özelliklerin davranışlara etkisi stratejik, karanlık (dark), sosyopat, karizmatik liderlik gibi çalışmalara konu olmaktadır.

Kuşaklar arası adalet teorisi, belirli ahlaki sorumlulukların ve yükümlölüklerin neden geçerli olduğunu göstermeye çalışmaktadır.²⁶ Yöneticiler bu evrensel talebin dışında kalamamalıdır. Liyakat esası, iş verimliliğinde ve güvenilirlik açısından önemlidir. Kapasite artırıcı ve olay anındaki davranışlarının tespiti açısından kaotik durumları yönetebilme kabiliyeti hizmet içi eğitimlerle ve özellikle simülasyon (benzetim) eğitimleriyle güçlendirilmekte ve personel etkinliği sağlayacak şekilde zihinsel ve davranışsal biçimlendirilmektedir.

Kurumsal itibarı korumak ve kurumsal bağlılık, kurum ve çalışan açısından öne çıkan kurumun misyonu ve misyonunu dikkate alan 'kurumsal sadakat' ile ilişkilidir. Kamu görevlileri kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde etik davranış kuralları içinde; sürekli gelişimi, katılımcılığı, saydamlığı, tarafsızlığı, dürüstlüğü, kamu yararını gözetmeyi, hesap verebilirliği/sorumluluk, öngörülebilirliği, hizmette yerindeliği ve beyana güveni esas almaktadır. Afet yönetimi sürecinin temel elemanı insan faktörüdür. Afet yönetimi süreci, kamu yönetiminde etkinliği sağlayacak kuralları dikkate alan kapsayıcı bir bütünsellik gerektirmektedir.

²⁶ Wernar, L. (2021). *John Rawls*. Stanford Encyclopedia of Philosophy., <https://plato.stanford.edu/entries/rawls/>, erişim 2.02.2025

KAYNAKÇA

- AFAD. (2022). Türkiye Afet Risk Azaltma Planı TARAP 2022-2030.
- Ağaoğulları, M. A. (2020). *Kent Devletinden İmparatorluğa*. İmge Kitapevi Yayınları.
- Bang, H ; Esmark, A. (2013); "A Systems Theory of Good Governance" ICPP, Grenoble .Pane 45/session 1 Erişim 22 Şubat 2014 : <http://www.google.com.tr/#q=Henrik+Bang%26Anders+Esmark>
- Bernstein, J. H. (2015). Transdisciplinarity: A Review of Its Origins, Development, and Current Issues. *Journal of Research Practice*, 11, Article No. R1. <http://jrp.icaap.org/index.php/jrp/article/view/510/412>
- Birleşmiş Milletler. (1972). *Stockholm İnsan ve Çevre Konferansı*.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023*.
- EFDRR. (2014). *Governance and Accountability of the Hyogo Framework for Action: the European Perspective*.<https://www.undrr.org/publication/report-governance-and-accountability-hyogo-framework-action-european-perspective> erişim 30.05.2025
- Felten, S., & Von Oertzen, C. (2020). Bureaucracy as Knowledge. *Journal for the History of Knowledge*, 1(1). <https://doi.org/10.5334/jhk.18>, erişim 3.01.2025
- Gönençgil, B., & Dal, N. (2020). Dağ ve Dağlık Alanlar: Kavramlar, Potansiyeller ve Sorunlar. Z. T. Karaman (Ed.), *Dağlık Alanların Sürdürülebilir Güvenli Yönetimi*. Palme Yayınevi.
- Inform (2025). *INFORM Risk Index 2025*. <https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index>
- Inter-Agency Standing Committee, & European Commission. (2024). *INFORM 2024; 10 YEARS OF INFORM*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/555548>
- Karaman, Z. T. (2016). Afetlerde Hızlı Çevresel Etki Değerlendirmesi Ve Kriz Yönetiminde Kritik Sorgulama. *Hastane Öncesi Dergisi*, 1(1), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hod/issue/16041/272470> erişim 30.05.2025
- Karaman, Z. T. (2019). Güvenliği Sağlayıcı İdari Uygulamalar: Etkin Dağ Yönetimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XLVI, 1*, <http://www.izceas.org/2018/books/izceas->
- Karaman, Z. T., & Baydak, B. (2023). Hasan Dağı Bölgesinde Risk Olgusu ve Yöneticinin İdari Duyarlılığı Analizi. In *Akademik İzdüşüm Dergisi* (Vol. 8, Issue 2, Bitlis Eren Üniversitesi. <https://dergipark.org.tr/pub/beuibfaid/is->

sue/80372/1251269, erişim 2.02.2025

Karaman, Z. T. (2024). Public Policy Analysis on the Required Administration of Mountainous Areas in Turkey. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 11(8), <https://doi.org/10.14738/assrj.118.17389>, <https://journals.scholarpublishing.org/index.php/ASSRJ/article/view/17389>, erişim 30.05.2025

Jamaika Planlama Enstitüsü, Afetlerde Sosyo-Ekonomik ve Çevresel Etki Değerlendirmesi El Kitabı (2012), Jamaika, s.23 (Socio-economic and Environmental Disaster Impact Assessment Handbook for Jamaica) https://www.cif.org/sites/cif_enc/files/meeting-documents/final_dala_handbook_jamaica_feb11_2013_0.pdf erişim 30.05.2025

Poljansek, K., Marzi, S., Galimberti, L., Dalla, V. D., Pal, J., Essensfelder, A. H., Mysiak, J., & Corbane, C. (2022). *INFORM Climate Change Risk Index Concept and Methodology*. <https://doi.org/10.2760/822072> erişim 30.05.2025.

Somali, A. (2022). *Antik Yunan Felsefesinde, Anayasal Düzen (Politeia) ve Adalet (Dike) Kavramları* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/ET004261.pdf> INFORM, 2025; Inter-Agency Standing Committee & European Commission, 2024.

Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

Lijphart, A. (2002). Negotiation democracy versus consensus democracy: Parallel conclusions and recommendations. *European Journal of Political Research*, 41(1), <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-6765.00005> erişim 2.06.2025

UN. (1994). *Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World*. <https://www.undrr.org/publication/yokohama-strategy-and-plan-action-safer-world-guidelines-natural-disaster-prevention>

UNISDR. (2005). *Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters*. www.unisdr.org/wcdr

UNISDR. (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015- 2030*.

United Nations. (2009). *Human Security in Theory and Practice Application of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security Human Security Unit Office for the Coordination of Humanitarian Affairs United Nations*.

Yönetişim/ governance, <https://www.undrr.org/publication/report-governance-and-accountability-hyogo-framework-action-european-perspective>

Wernar, L. (2021). *John Rawls*. Stanford Encyclopedia of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/entries/rawls/>, erişim 2.02.2025

MEVZUAT

442 Sayılı Köy Kanunu (1924).

2872 Sayılı Çevre Kanunu (1983).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004).

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005).

5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005).

5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu (1949).

5902 Sayılı Kanun. (2009). *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun.*

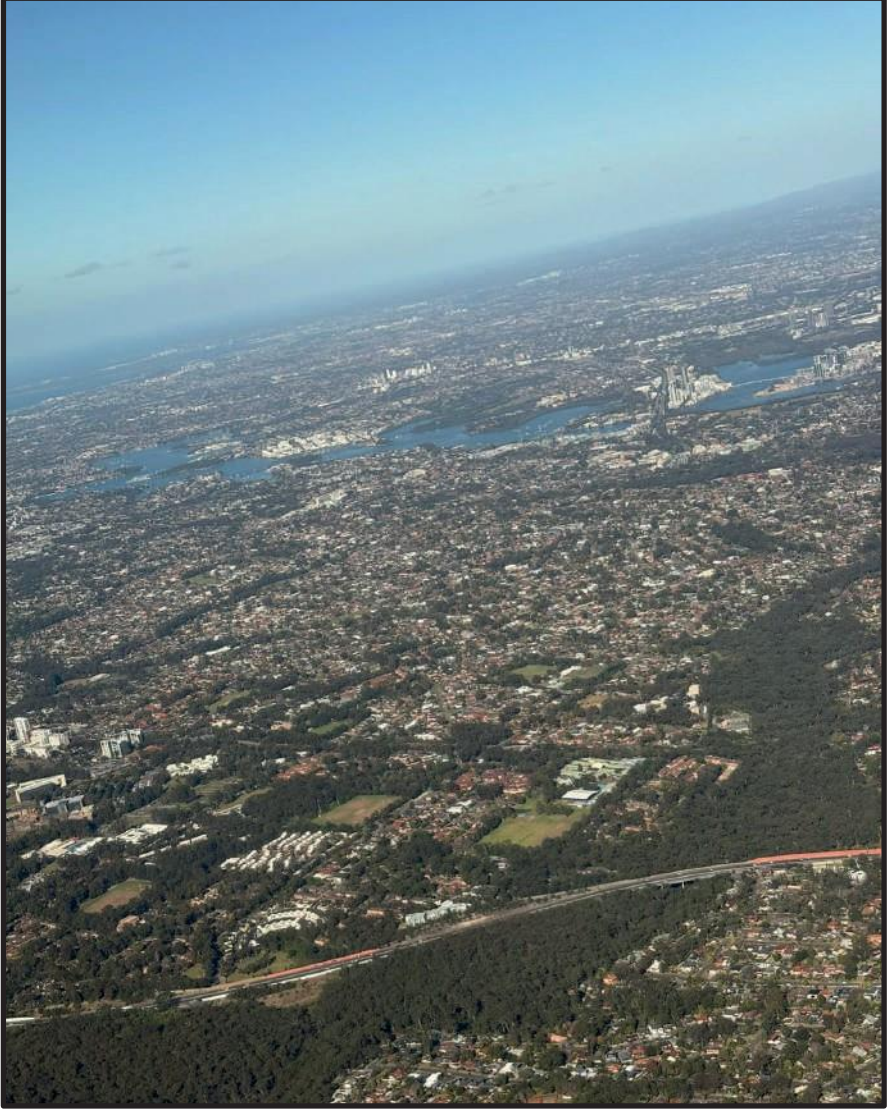
Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Pub. L. No. Resmî Gazete No: 31248 (2020).

Cumhurbaşkanlığı 1 Nolu Kararname (2018).

Cumhurbaşkanlığı 4 Nolu Kararname. (2018).

Afet ve Acil Durum Tatbikatları Hakkında Yönetmelik (2024)

Belediye İtfaiye Yönetmeliği (2006).

SİDNEY'İN HAVADAN GÖRÜNÜMÜ

AKILLI (Smart) YERLEŞİMLER, AFET YÖNETİMİNİN NERESİNDEDİR?

‘Örgütsel İzlenebilirlik, Etkililik ve Güvenirlilik İhtiyacı İçin Akıllı Kentler: Sidney/Avustralya ve Türkiye/ Yerel Yönetimleri İçin Sistemsel Yaklaşım’

Prof.Dr.Zerrin Toprak Karaman*

1. GİRİŞ YERİNE: KENT - KENT YÖNETİMİ ve KENTLİ OLMA

Kent kavramı, tarihin hemen hemen her döneminde değişen fonksiyonlara bağlı anlamlandırılrsa da, ortak unsurlar bir toprak parçası, nüfus ve nüfusun hayatta kalabilme faaliyetleri ile bu alanı meydana getiren unsurlar bütününde yönetmeye talip olanlar ilişkisidir. Geçmiş dönemlere bakıldığında cité, polis, medine ve urban sözcüklerinin az çok yakın anlamlarda kullanıldığı söylenebilir. Ancak bu sözcüklerin kullanıldığı dönemlerdeki yerleşim birimleri, zaman zaman bir devleti, küçük bir kenti veya ilgili dönemde yaşayan belli bir uygarlık düzeyini ifade etmişlerdir. Bu yerleşimlerden cité küçük bir devletçigi (şehir devleti) ifade ederken, ‘polis’ sözcüğü daha çok bir savunma gerekliliğini açıklamak üzere ve siyasi yapılanma anlamında kullanılmıştır. Buna karşılık, ‘medine’ ve ‘urban’ sözcükleri ‘tamamlanmış’ anlamına gelen ortaklığa sahiptir.

Kent sözcüğü, iktisadi faaliyet ve birlikte yaşamının getirdiği ilişkiler bakımından, kentsel alanlar ile bu yerleşim alanlarının dışındaki yaşam biçimini birbirinden ayırmak için kullanılmıştır. Medine sözcüğünün karşısı, bilindiği gibi göçebe ve kırsal hayatı ifade etmek için kullanılan karyedir. Dilimizde de ‘medeni’ sözcüğü; kentlerde yaşayanların örgütlenme, ihtisaslaşma ve üretim fonksiyonlarını yönetme kapasitesini anlatırken, ‘bedevi’ ise kırsal alanda yaşayan tarım ve hayvancılıkla uğraşan anlamlarında gelişmiştir.¹ Bağlantılı olarak Türkçe anlatımda uzunca bir süre ‘kent-kentli’ ve ‘köy-köylü’ deyimleri, yerleşim birimleri ile davranış biçimleri arasındaki farkı açıklamak için kullanılagelmiştir. Kısaca, Anadolu’ya yerleşimden bugüne kadar gelen bu kavramlar, büyük bir içerik değişikliği göstermeden toprakla üretim ilişkileri

* ORCID: 0000-0001-7153-2838

¹ Toprak, Z. (2016), *Kent Yönetimi ve Politikası*, Ankara, s.1-10.

üzerinden farklı düzenlemeleri, farklı yaşayış tarzını ve hatta farklı davranış biçimlerini ifade eden kavramlar olmuşlardır.

Batı toplumlarında yukarıda sözü edilen cité ve polis sözcüklerinin tarihteki anlamının tamamen değiştiği; bunun yerine, bourg, ville, city, urban, metro-politan ve cosmopolitan (cosmopolites, ecumenopolis), sözcüklerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sözcüklerin her biri sosyal, iktisadi ve politik gelişim aşamalarında oluşan yeni ve farklı yerleşim birimlerinin özelliklerini ifade etmek için kullanılmışlardır.

Bu gelişimin ve kavram değişiminin başlangıcını işlevsellik itibarıyla, Batı toplumlarında çok eskilere kadar götürmek mümkündür. Aristo (M.Ö 384-M.Ö 322) kenti, insanların daha iyi bir hayat yaşamak için toplandıkları yerler olarak tanımlamıştır.² Zaman içinde sosyo-ekonomik gelişmelerle birlikte kent tanımlamaları da fonksiyonel ağırlıklı geliştirilmiştir. Adam Smith (1723-1790), kentlerin özellikle zanaat fonksiyonları üzerinde durmuştur.³ Daha sonraları kentlerin endüstri ve ticaret veya tüketim merkezi olma fonksiyonları önem kazanmıştır. Aslında İbn Haldun (1322-1406), yerleşimlerin uygarlaşma doğrultusunda kentleşme sürecini belirleyen en önemli etkeni gördüğü kentlerin endüstri merkezi olma fonksiyonuna çok önceden işaret etmiştir.⁴ Weber (1864-1920), kenti daha geniş bir yorumla tanımlamıştır. Weber'e göre kent topluluğunun ortaya çıkabilmesi, "ticari münasebetlerin ön plana geçmesiyle birlikte, bir bütün olarak cemiyetin tahkim edilmiş bir yer, bir kale, bir pazar yeri, bir dereceye kadar olsun otonom hukuk düzeni, belli bir birlik, konfederasyon şekli, bir dereceye kadar bağımsız olma özelliğine sahip olması" ile gerçekleşebilecektir.⁵ J. Friedmann açısından, kentlerin tanımı açısından asıl önemli konu 'yenilikçi merkezler' olmasıdır.⁶

Batı toplumlarında (Avrupa) günümüzde, yukarıda da değinildiği gibi yaşam biçimi ve hukuki düzenlemeler arasındaki fark çok azaldığı için, kent kavramının tanımından çok, kentsel yaşam içinde fonksiyonların işleyişi incelenmektedir. Kentsel fonksiyonların zaman içinde değişimine göre de, kent

² Özdeş, G.(1962), Şehirciliğe Giriş ve Toplum Mikyası, İTÜMF Yayını, İstanbul, s.6.

³ Yörükân, A.(1968), Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri, İmar ve İskân Bakanlığı, Sos. Arş. Dairesi, y.9, Ankara, s.16.

⁴ Haldun, İbn (1968), *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadri Ugan, Cilt II, İkinci Baskı, İstanbul, s. 295-296.

⁵ Yörükân, Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri, s.41

⁶ Friedmann, J (1972), "A General Theory of Polarized Development", *Growth Centers in Regional Economic Development* (Ed.) N. M. Hanser, Free Press, New York, s. 82-90.

yerleşim alanlarının mekânsal görünümünü farklılaştırmaktadır. Bu bağlamda, değişimin ortaya çıkardığı tehditler ve/veya fırsatlar incelenmektedir. Charles C.Colby, bir taraftan merkezin itici gücü dolayısıyla, merkezden uzaklaşan (centrifugal) güçler merkezin cazibesini çevreye yayarken, diğer taraftan merkeze hareket eden (centripetal) güçlerin de merkezdeki mevcut fonksiyonları tutma eğiliminde olduğuna işaret etmiştir.⁷ Dinamik güçler, baskı grupları başta olmak üzere, toprağın/arazinin kullanım şeklini ve biçimini sürekli değiştirmektedir.

Kentler tarihi içinde 'kent' tanımlandığında, başlangıçta insan ilişkileri itibarıyla aile, komşuluk gibi birbirine eklenen biyolojik toplumsal olgulara dayalı kimliklerdir. Önceleri yaş ve cinsiyete dayalı grupların ya da etnik grupların ayrıcalığı olan ekonomik ilişkiler kentlerde evrenselleşmiştir. Oysaki günümüzde göçlerin de katkısıyla, bir 'yabancı'nın' ya da 'grubun dışındaki bir kimsenin' bir topluluğa üye olabilmesi için ortak bir atayla gerçek ya da efsanevi bir kan bağı ilişkisi zorunlu değildir. Yine de kültürel farklılıkları önceleyip dernek gibi sivil yapılarda yaşatarak siyasi katılımı artırma ve kentin yerel siyasetini etkileme eğiliminin çekiciliğini, yerel yönetimlerde görmek mümkündür.

Bu gelişmeler desteğinde, kent kavramı tamamen fonksiyonel bir içerik kazanmıştır. Hatta günün getirdiği evrensel koşullarda yaşamdan duyulan hoşnutluk, kültür ve değerler sisteminde, yaşam kalitesine⁸ erişmek anlamında kullanılan, 'kentte yaşadığını hissetmek' kent tanımı için yeterli olmaktadır. Ayrıca kültürel farklılıkların birbirine geçmesini engelleyen ve tarihte yaşanan etnik kent (etno-city), etnik merkezli kent (etno-centric city) benzeri yapılanmalar da gelecek senaryosunda tartışılabilir bir gelişmeye açıktır.

Gittikçe büyüyen yerleşimlerde kent yerine, 'büyükkent' kavramı üzerinde durulmakta, bu kavram hemen hemen bütün dillerde 'metropolis' veya 'metropolitan' sözcükleriyle ifade edilmektedir.⁹ Yunan mimar ve şehir plancısı C.A. Doxiadis (1914–1975) tarafından 'ekümenopolis' sözcüğü ilk defa telaffuz edilmiştir. Yerleşim büyüklük kademelendirilmesinde, 'metropolis' ve 'megapolis' ile 'ekümenopolis' kavramları da oluşturulmuştur. Büyük yerleşimler yönetimi zor alanlardır. Temelde insanın yönetimi zor olsa da, akıllı insanın (doğruyu

⁷ McCandless, C.A. (1970), *Urban Government and Politics*, Mc Graw Hill Book C., New York, s. 43-44.

⁸ Toprak, Z. (2016), a.g.e, s.40-41

⁹ Bu sözcüklerde "metro" kökü; ana ve "polis" de eski Yunancadan geldiği şekliyle, kent anlamındadır. Batıda kent tanımları: Blumenfeld, H. (1967), *The Modern Metropolis*, MIT, London, 1967. s.61-64

yanlıştan ayırabilen) verimliliğini kente aktarabilmesine yönelik çabalar etkili planlama ile ilişkilidir. Kısaca insanlık tarihinde öğrenilmiş dersler bütünü olan planlama metotlarının çeşitli kıvraklıkları kullanılarak yönetilebilir ve yaşanabilir mekânlar oluşturulmaktadır.

Kent tanımlarındaki belirsizliği ortadan kaldırabilmek için zaman zaman nüfus gibi somut ölçütler kullanılmaktadır. Türkiye’de önceden belediye örgütlenmesi için gerekli olan 2.000 (iki bin) nüfus ölçütü (1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu), günün gelişmelerine uygun olarak kentsel hizmetler için uygun görülen 5.000 (beş bin) nüfus ölçütüne çıkarılmıştır (2004 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu). Uygulamadaki Belediye Kanunu hükümlerinde, belediyesi olan her yer belde olup, kent tanımı içindedir. İdare yerleşimlerin hizmete erişimini kolaylaştırma açısından, nüfus ölçütüne bakılmaksızın, il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulmasına izin vermiştir (5393 sk, Md. 4). Mafih, belediye statüsü kazanmış olan her yerleşim birimine gerçek anlamda kent diyebilmek mümkün olamamakta¹⁰, toplumla ilişkilendirilen örneğin acil afet durumlarında kendiliğinden ve/veya hizmet verimliliği için kurumsal örgütlenebilen, kurumsal bütünleşik hareket edebilen, bilgi desteği sağlayan gibi yeni göstergeler oluşturulmaktadır.

Kent tanımları, zaman içinde dinamik göstergeler bağlamında, anlamını kısmen veya tamamen de kaybedebilmektedir. Ankara Mimarlar Odası’nca 1970’li yıllarda yapılan bir çalışmada, kentleşme hareketleri dikkate alınarak, nüfus ölçütü verilmeden kent tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre kent; “Tarımsal olmayan üretim yapılan ve tarımsal olan, olmayan tüm üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, belirli teknolojinin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşmedir.”¹¹ Türkiye’de kent ile tanımlanan belediye yönetimleri, görevleri itibarıyla kır-kent bütünlüğü sağlayan sınır değişikliği yaratan idari düzenlemeler nedeniyle, günümüzde tarım dışı olma gibi bazı kent ölçütlerinin dışında kalmış; daha çok büyüklük, örgütlenme ve fonksiyonel olma önem kazanmıştır.

Günümüz kentleri, tarihi gelişimin bütün unsurları ve bilgi birikimini bünyesinde toplayarak gelişimini devam ettirmektedir. Kent yönetimi sözcüğü, zaman içinde belediye yönetiminin çok yönlü hizmet yapılması ve yerel siyaseti

¹⁰ Keleş, R ve Fehmi Yavuz (1983), *Yerel Yönetimler*, Ankara, s.136.

¹¹ Geray, C., Önder Şenyapılı, vd.,(1971), *Türkiye’de Kentleşme*, Komisyon Raporu, Ankara Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, s.8.

biçimlendirmedeki etkisi kadar, genel siyaseti de gittikçe gelişen yönlendirebilme kabiliyetine bağlı anlam kazanmaktadır. Kent yönetimi ifadesi idari olarak da, belediye yönetimi ve/veya yerel otoriteler yerine kullanılagelmiştir. Esas itibarıyla öncelikle yerel ve sonra müşterek ihtiyaç olma unsurları içinde ‘mal ve hizmetin etkili dağıtımı’, belde ile ilişkilendirilen kent yönetimidir. Yerleşikler, yaşadıkları mekânda mal ve hizmete erişebilirlik derecesiyle ilgilenmektedir.

Günümüz koşullarında kent yönetimi sadece idari yapılarla sınırlı olmayıp, halk da yerel siyasetin biçimlenmesi ve uygulamasında sahip olduğu hak ve borçlar bütününde sorumluluk sahibidir. Tabii ki de bu yaklaşım köklerini tarihten, (miladi 1100 Venedik, Cenova, Piza) ve XI ve XII. yüzyılda Alman, Fransız, İngiliz şehirlerinde Ortaçağa kadar giden örgütlenmelerden almaktadır (Rörig, 1945).¹² Günümüz toplumsal ve idari gelişmelerinin bir buluşu değildir.

Konunun diğer bir yönü ise, kentlileşme olgusudur. Kentlileşmeyi tanımlayan anahtar sözcükler; yerleşimleri geleceğe sağlıklı taşımada, yerleşiklerin sorumluluk bilinci ile katılımcı bir anlayışla ve çözümde ortaklık anlayışı içinde ‘kentine sahip çıkma’ davranışı ile özetlenebilen bilgi toplumu refleksleridir. Kentlerin büyümesi ve Türkiye’de iç göçlerden daha fazla artan yabancı kökenli dış göçler gibi etkiler öyle bir hıza ve boyuta ulaşmıştır ki, yerel yönetimlerin altyapı hizmetlerine ilişkin temel fonksiyonları yanında sosyo-kültürel hizmetler de önemli görevler olarak öne çıkmıştır.

Öğrenen kentler, rekabetçi kentler ve akıllı kentler gibi farklı farklı ifadelerle kentlere yüklenen günün gerektirdiği fonksiyonlar, toplumsal sermaye ilişkilerini de kapsamaktadır. Kent yönetimi; çoklu nedenlerle kaotik hale gelen ortamları, demokrasi ile ilişkilendirerek nasıl daha iyi hizmet sunulabileceği planlanmasıyla yapılandırılmaktadır. Bu çalışmada da ‘akıllı kent’ ilkelerinin önceliğinin aslında temsili demokratik örgütlenmenin yaygınlaştırılmasından ibaret olduğu hususu incelenmektedir.

¹² Rörig, F. (1945) Avrupa Şehirlerinin Doğuşu ve Gelişme Tarihi, (Çev) Cemil Ziya Şanbey, İdare Dergisi, Yıl 16, Temmuz- Ağustos, S.175, s.129,131-133.

2. AKILLI KENT KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE KAMU POLİTİKALARINDA AKILLI KENT FARKINDALIĞI

Akıllı kent çalışmalarının başlangıcı, 1914 sonrası 3D yazıcılarının gelişmesiyle, Üçüncü Sanayi Devrimi sırasında bilgisayar analitik yeteneklerinin geliştirildiği 1970'li yıllara kadar uzanmaktadır. 1974'te Los Angeles Topluluk Analiz Bürosu (Los Angeles Community Analysis Bureau), Los Angeles Kümeleme Analizi yapılanmasında nüfusa ilişkin, sosyal faktörler başta olmak üzere IBM-360 ana bilgisayarlarını bir dizi veri tabanı geliştirmek için kullanmak istedi. Projenin amacı, yoksulluğu hafifletmek, sosyal çöküntüyü ele almak için oluşturulacak siyasa (policy, metot) ve eylem için kentsel politika karar vericilerine gerçek zamanlı veri sağlayacak bir kontrol paneli oluşturmaktır. Ancak, o zamanki mevcut teknoloji seviyesiyle bu mümkün olamadı. Sonradan bu proje, çağdaş akıllı şehirler için, büyük verinin kullanımını ve çevrimiçi veri portallarının kurulmasının öncü habercisi olmuştur.

1994'te Amsterdam, 'akıllı kent' ifadesiyle örtüşen bir başlangıcı işaret eden ve 'dijital kent' anlamına gelen bir De Digital Stad (DDS) kurdu. DDS, internete kolay erişim sağlamak ve yerel yönetim ile yerleşik halk arasındaki iletişimi iyileştirmek için tasarlanmış ücretsiz bir ağıdır. Girişim 2001'de belediye desteğinin kesilmesiyle idari olarak sona erse de, 'gönüllüler' projeyi bağımsız olarak sürdürdüler. 2009 yılında hükümet kurumlarını, bilgi kurumlarını, şirketleri ve vakıfları kapsayan bir kamu-özel sektör ortaklığı olan Amsterdam Akıllı Kent platformu çalışmaları başlatıldı. Amsterdam günümüzde de, akıllı kent devriminde liderliğini sürdürmektedir.¹³ Belirtilen akıllı kent çalışmaları, toplumsal girişimcilik açısından iyi bir örnektir.

'Akıllı Kent' kavramı farklı vurgularla açıklanmaktadır. Akıllı kent olmayı hedefleyen yerleşikler ve bu yerleşimle ilgili faaliyetlerde bulunan her şirket veya kuruluş kendi tanımlarını geliştirmiştir. Amerikan Planlama Birliği'nin (American Planning Association) 2022 güncellenmiş raporuna göre akıllı kent, *"Yaşanabilirliğini, sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını artırırken yenilikçi, iş birliği ve katılımcı ortak yaratımı teşvik etmek için teknolojiyi, topluluk ile doğayı eşit bir şekilde çalışmalarda dikkate alan bir kenttir."*¹⁴ Akıllı kentler için geliştirilen

¹³ Amsterdam Akıllı Kent Raporu, <https://digitalresearch.bsu.edu/immersive-learning-showcase-spring-2022/exhibits/show/smart-city-muncie/definition-and-history-of-smar#:~:text=Then%20in%201994%2C%20Amsterdam%20established,between%20the%20government%20and%20residents,erişim> 11.02.2025

¹⁴ Amerikan Planlama Birliği Raporu, <https://www.digitalresearch.bsu.edu/immersive-lear->

fikirler, kent planlayıcıları başta olmak üzere, işlerinin niteliği gereği siyasa üretkenler için önemlidir.

Akıllı kentlere neden ihtiyaç duyulmaktadır? Yerleşimler özellikle kentler nüfus baskısı nedeniyle; iklim değişikliği, aşırı nüfus, yolsuzluk vb. gibi gide-rek artan tehditlerden çok olumsuz etkilenmektedir. Kentlerin çekiciliği gerek hizmet kalitesi gerekse güvenlikle doğrudan bağlantılı suç oranlarıyla da ilişkilendirilmektedir. Suç oranları yıllar içinde artmaktadır ve derhal durdurulması gerekmektedir. Kaynakların verimli kullanımı açısından akıllı kent yönetsel yaklaşımı, belirtilen bu zorlukların azaltılmasını veya en azından hafifletilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Akıllı kentler; enerji tasarrufu sağlamak, böylece doğal kaynakları korumak ve sürdürülebilir kent çalışmalarını kolaylaştırmak ve verimliliği sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Akıllı bir kentin hizmet gelişimi için devasa veri depolama kapasitesi, ölçeklenebilirlik, güvenlik ile bağlantılı kullanıcıların ve işletmelerin veri işlemleri gereklidir. Bir akıllı kent inşa ederken öncelik ‘güvenliktir’ ve verileri yararlı bilgilere dönüştürmek ikinci sırada gelmektedir.¹⁵

Akıllı kentler, sakinleri arasında daha iyi bir yaşamı teşvik etmeyi de hedeflemektedir. Halk katılımından ve e-yönetimden toplu taşımacılığa, altyapıya kadar, kentler yenilikçi akıllı kent teknolojisiyle hizmet yürütmektedir. Sizi bir park yerine yönlendirebilen veya akıllı kentte daha iyi trafik yönetimi çözümleri sunabilen uygulamalar ve destekleyici teknik sistemler yardımıyla ulaşım ve işe gidip gelme daha kolay hale getirilebilecektir. Park ve bahçeler dâhil olmak üzere ekstrem sıcaklara önlem olarak soğutucu sistemlerin de kentsel altyapı ve üstyapı donatılarında kullanımı önemli bir konudur.

Ülkeler akıllı kentler geliştirmek ve inşa etmek için çabalamaktadır. Havacılık ve coğrafi teknolojilere yatırım yaparak, içinde yaşadığımız dünyamız hakkında daha fazla farkındalık ile genel güvenlik, çevresel koşullar, doğal afetlere dirençli olma, akıllı mobilitayı vb. iyileştirmek için programlar geliştirilmektedir. Akıllı kentler, yalnızca kendi kentlerini olumlu dönüştürmekle kalmamaktadır. Aynı zamanda küresel ölçekte de dışsal fayda sağlayacak etkileri olduğu bilgisi araştırma raporlamalarına yansımaktadır. Savaşın yarattığı güvenlik tehdidi konusu da akıllı kent yapılanmasında yer almaktadır. Başkentlerin ülke

ning-showcase-spring-2022/exhibits/show/smart-city-muncie/definition-and-history-of-smar, erişim 11.02.2025

¹⁵ Akıllı Kent, <https://www.ecorenewableenergy.com.au/articles/smart-cities/>, erişim 7.04.2025

içinde yer seçimi tercihleri, idari ve ekonomik fonksiyona sahip kent ayrımları ve ülke içindeki yerlerinin güvenliği konusu teknolojik gelişmelerle birlikte yeniden sorgulanabilir hale gelmiştir. Görünen o ki, coğrafi yerleşim artık tarihte olduğu gibi (dağlık alanlar, kayalıklar) çok avantajlı bir konum sağlamamaktadır, hiçbir kent çok yönlü güvende değildir. Kentler kendi klasik güvenliğini dış düşman anlamında da her biri sınır kenti gibi dikkate almak durumundadır.

Yaşam kalitesinin geliştirmesi konusu farklı farklı yaklaşımlarla uluslararası çabaları da kapsamıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Avrupa Bölge Ofisi, Sağlıklı Kentler Projesini 'Herkes İçin Sağlık' prensiplerinin yerel seviyede uygulanmasını sağlayan bir araç olarak, 'Sağlıklı Kent' çalışmalarını 1986 yılında başlattığında¹⁶ amaçları; kaynakların doğru kullanımını sağlamak, toplumun katılımı, güvenlik ve huzur, yaşam kalitesi göstergelerine erişen sağlıklı toplum politikalarını oluşturmak gibi konular,¹⁷ sağlık kavramı altında gösterilmiştir. Bu göstergeler farklı tanımlamalarda da, her zaman genel geçerli olmuştur.

Göstergeler bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde çalışılan temaların disiplinlerarası değerlendirilmesi gerekir. 2 Aralık 2004 tarih ve 2004/8226 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu kapsamında kurulan (22.12.2004 tarihli R.G), Avrupa Bölgesinde yer alan 27 ülke ve 100 şehrin/belediyenin içinde bulunduğu ağda¹⁸, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği çalışmaları da belirtilen bu amaçla başlatılmıştır.

Oysaki uygulamadaki idari örgütlenmedeki çalışma yöntemindeki disiplinlerarası vurgu çok içselleştirilmemiştir. 'Sağlıklı Kentler Birliği'ne üye olan belediyelerin çoğu kere temsilci olarak atadıkları personel 'tıp doktoru' olmuştur. Benzer yaklaşım 'akıllı kent' algısında da geçerli olup *teknoloji, dijitallik ilişkisi* genelde öncelenmektedir. Akıllı olma göstergeleri incelendiğinde 'insan' davranışı ve kapasitesi akıllı kent çalışmalarını sürükleyen temel faktördür. Kuşkusuz bu metaforik göndermede akıllı olan, kentteki toplumsal güçtür.

¹⁶ İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://skpo.izmir.bel.tr/content.aspx?MID=11>), erişim 11.02.2025

¹⁷ Sağlıklı Kent, <https://www.who.int/europe/groups/who-european-healthy-cities-network/what-is-a-healthy-city>, erişim 11.02.2025

¹⁸ Sağlıklı Kentler Birliği, <https://www.skb.gov.tr/birlik-hakkinda/birlik-hakkinda/>, erişim 11.02.2025

Türkiye’de akıllı kentler alanında ilk üst düzey politika, Onuncu Kalkınma Planı’nda (2014-2018) yer almıştır. Akıllı kent ile amaçlanan hedefler¹⁹ aşağıda yer almaktadır.

- Kentin mevcut ve gelecekteki beklenti ve sorunlarını, kentin tüm mekânlarında ve sistemlerinde dikkate alınacak bir unsur hâline getirmek,
- Fiziksel, sosyal ve dijital planlamayı birlikte ele alabilmek,
- Ortaya çıkan zorlukları sistematik, çevik ‘süratle’ ve sürdürülebilir bir şekilde öngörmek, tanımlamak ve karşılamak,
- Kent içindeki örgütlenmiş yapılar arası etkileşimi sağlayarak bütünleşik hizmet sunumu ve yenilik üretme potansiyelini ortaya çıkarmaktır.

Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planında (2020-2023, s. 23)²⁰, akıllı kent kavramı, *“Paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir şehirler”* olarak tanımlanmıştır. Dikkat edilirse bu tanım teknoloji odaklıdır. Oysaki uluslararası tanımlar demokrasi, insan, doğa ve teknoloji unsurlarını bütünleşik öne çıkarmaktadır.

Onuncu Plan sonrası çalışmalarında; Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı(2015-2018,) Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı (2016-2019), KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2023), Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı (2016-2019/2020-2023/2024-2028), Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (2017-2023) ve Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2020-2023) çalışmaları akıllı kentler için hazırlanmış, tematik strateji belgeleridir.²¹

On Birinci Kalkınma Planı’nda (2019-2023) belediyelerin akıllı kent stratejileri ve eylem planlarını katılımcı anlayışla hazırlamalarına yönelik emredici hükümler bulunmaktadır. Böylece 30 büyükşehir belediyesi ve 51 il belediyesi için

¹⁹ Akıllı Kentler, <https://www.akillisehirler.gov.tr/akilli-sehir-nedir/>, erişim 11.02.2025 erişim 11.02.2025

²⁰ Akıllı Kentler, <https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/EylemPlani.pdf>, erişim 14.04.2025 s.23

²¹ Akıllı Ulaşım; <https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/kutuphane/ulusal-akilli-ulas-im-sistemleri-strateji-belgesi-ve-2020-2023-eylem-planı.pdf>, ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı Rec (2004) 15 ile elektronik yönetim (e-governance), Tavsiye Kararı Rec (2004)11 ile yasal, operasyonel ve teknik standartlar için, e-oylama ve e-demokrasi (e-democracy) Rec (2009)1 yol gösterici belgelerdir.

öncelikli çalışmalar başlatılmıştır. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) içerik itibarıyla akıllı kent yaklaşımını temel kentsel hizmet konularıyla bütünleştirmiştir.

On İkinci Planda (2024-2028) küresel düzeyde akıllı, sürdürülebilir, iklim dostu, sakin ve dirençli kentler gibi yaklaşımlar önemini korumaktadır. Kentlerin sağlıklı, yaşam kalitesi yüksek ve doğayla uyumlu büyümesini günün getirdiği iklimsel zorlukların aşılmasında teknolojinin dikkate alınması önem taşımaktadır. Karbon ayak izinin düşürülmesi için otomobil bağımlılığının azaltılması ile toplu taşımanın ve yürümenin teşvik edilmesi önerilmekte, geleneksel ve modern kent planlama ilkeleri sürdürülebilirlik yaklaşımıyla birleştirilmektedir (*On İkinci Plan, Prg.91*). Dijital kullanım ve güvenli hizmet ilişkisi geleceğe yönelik hedef ve öngörülerini kapsamaktadır. Temel amaç olarak, akıllı kentlerin, afetlere dirençli yaşam alanları ve medeniyet temelli, sürdürülebilir kentler hedefi ortaya konulmuştur. Aşağıda bazı tematik konulara yer verilmiştir.

Akıllı kentler için önemli bir adım olan kentsel planlama, hizmet sunumunda dijital teknolojilerin kullanımının yaygınlaştığı, coğrafi veri altyapısının geliştirilmesi ve kadastro altyapısının modernizasyonu çalışmalarının devam ettiği belirtilmektedir (*On İkinci Plan, Prg. 154*). Gelecek senaryosunda, 2053 dünyasında 10 milyon üzeri nüfusa sahip kentlerin artması ve büyümesi beklenirken, çevre dostu - akıllı kentlerde ulaşım, tarım ve temiz su ve güvenli gıdaya erişimin *'teknoloji'* sayesinde kolaylaştırılacağı öngörülmektedir (*On İkinci Plan, Prg. 256*). Önümüzdeki 30 yıllık dönemde, karayolları elektrikli araçlar, akıllı ulaşım sistemleri ve otonom sistemlere uygun yeni akıllı yollarla daha da geliştirileceği öngörülmektedir.

Sürdürülebilir kentler felsefesi; herkes için yaşam kalitesinin arttığı sürdürülebilirliği olan, iklim değişikliğine duyarlı, afetlere karşı dirençli, akıllı enerji, ulaşım altyapısıyla yeşil ve yenilikçi teknolojileri kullanan nitelikli ve kapsayıcı hizmetler sunulan planlı yerleşimlerdir. 2053 yılı hedeflerinde spor, sanat, bilim ve iş insanları için çekim merkezi haline gelmiş marka kent olan dünya kentleriyle yarışmayı önemsemekle birlikte, bu yarışmada kentlerin özgün kültürünün korunması önemsenmiştir (*On İkinci Plan, Prg. 281*). Tarımda, ulaşım ve enerji gibi kilit sektörler ile akıllı sistemler ilişkisi kurulmaktadır.

Bu dönemde, Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi Eylem Planı (2021-2025)²² 2021/18 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi 20/08/2021 tarihli ve 31574 sayılı RG.) oluşturulmuştur.

Yapay Zekâ 'YZ' İlkeleri; İnsan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygı, doğa çevresini ve biyolojik ekosistemi geliştirmek, çeşitlilik ve kapsayıcılığın sağlanması, barışçıl, adil ve birbirine bağlı toplumlarda yaşamak, ölçülülük, emniyet ve güvenlik, tarafsızlık, mahremiyet, izlenebilirlik ve açıklanabilirlik, sorumluluk, veri egemenliği, çok paydaşlı yönetim olarak belirlenmiştir.

Temel Stratejik öncelikler; Yapay zekâ (YZ) uzmanlarını yetiştirmek ve alanda istihdamı artırmak, araştırma girişimcilik ve yenilikçiliği desteklemek, kaliteli veriye ve teknik altyapıya erişim imkânlarını genişletmek, sosyo-kültürel ve ekonomik uyumu hızlandıracak düzenlemeleri yapmak, uluslararası düzeyde işbirliklerini güçlendirmek, yapısal ve işgücü dönüşümünü hızlandırmak olarak belirtilmiştir.

Bu amaçla yetkin iş gücünün artırılması, yapay zekâ alanında bilim alanlarında eğitim programları müfredatına dâhil edilmesi, dışardan yetenek çekilmesi, ön lisans, lisans, lisansüstü düzeyde programlar yapılması, kamu kurumlarında yetkin personel sayısını artırması için analitik ve yapay zekâ ile ilgili eğitim programları yürütülmesi, sektörel uygulamaları uygun eğitimler ve devlet burslarıyla yurtdışında lisansüstü öğrenimi için kontenjan artırılması, algoritmik düşünce (sistematik ve mantıksal), etik ilkeler ekseninde dersler konulması, iyileştirilmesi orta öğretim seviyesinde öğretim programı hazırlanması, mesleki teknik orta öğretim kurumlarında öğretim programlarında dijital içerik hazırlanması, analitik öğrenme ile ilgili programlar oluşturulması, kodlama ve algoritmik düşünmeyle ilgili uygulamalı eğitim konularının geliştirilmesi, yapay zekâ ile ilgili dijital becerilerin bütün ilgili konuların yerli olarak geliştirilmesi, Türkçe modeller çalışması önceliklidir.

Temsili demokrasinin geliştirilmesi ve/veya katılımcı yaklaşımlar bütünlüğü teknolojik hedeflerin bu çalışmaların merkezindedir. Özellikle yurtdışı ilişkilerde de etik değerler ortaklığı belirtilen hedeflerle ilişkilidir. On İkinci Kalkınma Planı; 'istikrarlı büyüme, güçlü ekonomi', 'yeşil ve dijital dönüşümle rekabet-

²² Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 2021/18 sayılı Cumhurbaşkanlığı Yapay Zeka Stratejisi Genelgesi 20/08/2021 tarihli ve 31574 sayılı RG., <https://cbddo.gov.tr/uyzs>, erişim 11.02.2025.

çi üretim', 'nitelikli insan, güçlü aile, sağlıklı toplum', 'afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre' ve 'adaleti esas alan demokratik iyi yönetim' konuları olmak üzere beş ana eksenle ilişkilendirmektedir. Görüldüğü gibi, çalışma eksenleri; adalet, demokrasi ve iyi yönetim göstergelerine doğrudan ve diğerlerine de dolaylı işaret etmektedir.

Türkiye'deki akıllı kentler içinde Kahramanmaraş, Kayseri, Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Gaziantep, Bursa, Antalya ve Kocaeli büyükşehirleri yer almaktadır. Dünya'daki akıllı kentler arasında; bu makalenin konusu olan Sidney (Avustralya) dışında Amsterdam, Barselona, Kopenhag, Dubai, Dublin, Kiev, Londra, Madrid, Gdynia (Polonya), Manchester, Milano, Moskova, New York, Stockholm, Oslo, Tokyo, Hong Kong, Singapur, Şangay ve Taipei gibi akıllı kent örnekleri bulunmaktadır.

3. KENT GELİŞİMİNDE ULUSLARARASI GÖSTERGELER ve AKILLI KENT

Tarihten bu yana her medeniyetin kendi kültürü içinde, farklı senaryolarda ve örgütsel yapılarda hizmet etkinliği sağlanmaya çalıştığı, arkeolojik kazılardan anlaşılmaktadır. Günümüzde dünya ülkeleri kent hizmet göstergeleri geliştirilerek oluşturulmaktadır. Örneğin Habitat I, (1976, Kanada, Vancouver) Birleşmiş Milletler' in insani yerleşimlerle ilgili ilk konferansıdır. Ekonomik gelişme, sosyal gelişme ve çevresel koruma temel ilkeleri üzerine oturtulmuştur. 4.9.1985 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı ile evrensel nitelikli sekiz hak tanısı ortaya konulmuştur. Bu haklar sırasıyla; Temel Gereksinimlerin Giderilmesi Hakkı, Güvenlik ve Güven Duyma Hakkı, Mal ve Hizmetlerin Serbestçe Seçilmesi Hakkı, Bilgi Edinme Hakkı, Sesini Duyurma (Temsil) Hakkı ve Sağlıklı Bir Çevreye Sahip Olmadır. Günün getirdiği koşullarda belirtilen bu haklara erişmeme veya olması gerektiği gibi sağlanmaması güvenli kent kavramı içinde değerlendirilmektedir.

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda çevre ve kalkınma konularında 27 temel ilkedен oluşan Rio Deklarasyonu'nun (1992); tek başına güvenlik olarak bir başlığı bulunmamakla birlikte bütün başlıkları güvenlik ile ilişkilendirilebilir. Bu ilkeler; 1- Sağlıklı Hayat Hakkı, 2- Yetki Ve Sorumluluk, 3- Kalkınma Hakkı, 4- Çevreyi Koruyarak Kalkınma, 5- Yoksulluğun Giderilmesi, 6- Gelişen Ülkelere Göre Öncelik, 7- İşbirliği, 8- Üretim-Tüketim- Nüfus, 9- Bilgi

Alışverişi, 10- Bilgi Edinme ve Katılım, 11- Mevzuat ve Standart, 12- Ekonomik İşbirliği, 13- Sorumluluk ve Tazmin, 14- Atıklarda İşbirliği, 15- İhtiyat Prensibi, 16- Çevre Maliyetleri, 17- Çevresel Etki Değerlendirmesi, 18- Yardımlaşma, 19- Danışma, 20- Kadınların Katılımı, 21- Gençliğe Önem, 22- Yerel Halka Destek, 23- Toplumlara Destek, 24- Uluslararası Hukuka Saygı, 25- Barış ve Çevre, İlke 26- Anlaşmazlıkların Çözümü, 27- İyi Niyet olarak belirlenmiştir.

Habitat II (1996, İstanbul), İstanbul Konferansının tanıtım sloganı, “6 Milyar Dünyalı, İstanbul’a geliyor.” olarak hafızalarımıza kazınmıştır. İki ana teması ‘Herkes Konut ve Sürdürülebilir Yerleşimler’ olarak belirlenmiştir. Genel felsefi ise; aktif katılım, dayanışma, çözümde ortaklık gibi demokratik uygulamalar ile ilişkilendirilmiştir. Habitat III Konferansında ise, Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma teması ile Ekvador’un Quito kentinde, 17–20 Ekim 2016 tarihlerinde kentsel göstergeler gruplandırılarak geliştirilmiştir.

Ülkelerin kendi ulusal raporlarını kamu, özel ve sivil (yönetişim) ortaklığı içinde hazırlamaları isteği, aktif katılım, çözümde ortaklık ve dayanışma refleksli politika ortaklığı (ortak akıl ve ortak adım) konusunun önemsendiğini göstermektedir. Bu temalar kentlerin yaşam kalitesi ve çok yönlü güvenlik konuları; Sosyal Uyum ve Yaşanabilir Şehirler; Kentsel Altyapıları; Mekânsal Gelişme; Kent Ekonomisi, Kentsel Ekoloji ve Çevre; Kentsel Konut ve Temel Hizmetler (Enerji, Ulaşım, Konut ve Akıllı Kentler) ana başlıklar altında gösterge olarak belirtilmiştir. Konut ve Temel Hizmetler temel konuların içinde ‘Akıllı Kentler’ alt başlığı yer almaktadır.

Sağlıklı kentler anlatımı içinde nüfusun; kapasite artışı, cinsiyet eşitliği gibi tanıtıcı özelliklerini kontrol etmek, arazi ve kent planlamasını kalkınma ve kent ekonomisi içinde değerlendirmek, konut ve konuta bağlı temel hizmetleri yönetim ve insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi temel etik/evrensel değerler ile birlikte düşünmek yer almaktadır. Belirtilen bu göstergeler içinde ‘kentsel direnç’ konusu kent güvenliği ile doğrudan ilişkili olduğu için öncelikle üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Hizmetlerin olumsuz etkilenmesinde, tarih boyunca ‘yolsuzluk ve rüşvet’ konusu toplum ve yönetim birlikteliğinde incelenmesini gerektiren bir sorun alanı olarak görülmüştür. Özellikle halkın vergilerinin akılcı seçilmiş ve toplum lehine planlanarak yapılandırılması için planlamadan kontrole kadar yönetim

süreçlerinde izlenebilirlik (şeffaflık), hedeflenen işin amacına uygun maliyet ve işlevsellikle yerine getirilmesi yolsuzluğun ortadan kaldırılmasının esasları, yönetimin sürekli ilgilendiği bir konu olmuştur. Kamu politikalarının oluşturulmasında öncelikler, belirlenmiş ve tamamlanmış yatırımın, faaliyetin hizmet sürecinde öngörülen standartlarının her tip krizi aşabilecek yapısallığa sahip olduğunu bilmek ihtiyacı, hangi sektör ve/veya kurumda olursa olsun başarıyı sağlama çalışmalarının temelini oluşturmaktadır.

Örgütsel şeffaflık ya da izlenebilirlik²³ gibi konuların ayrı ayrı ve birbirleriyle ilişkisini ortaya koyan ve neden her zaman etkin hizmet sunumunun başarılamadığına, 'yolsuzluk, politik yozlaşma ve rant kollama' başlıkları altında toplumu ciddi olarak zarara uğratan, özellikle farklı afetlerde 'açığa çıkan' yozlaşma önemli yönetsel konulardır.

Afetlerin tiplerine bağlı ölümcül ve farklı seviyede zarar etkileri arttıkça, yozlaşma konusu, iletişim ağlarının farkındalık yaratan etkisiyle, gün geçtikçe daha fazla kamuoyunun ve politik gündemin dikkatini çekmeye başlamıştır. Bina yıkımları, yangınlar vb. birçok ölümcül sonuçlar yaratabilecek vakalarda, yapı denetiminin gereklerinin yerine getirilmemesi konusu kamuoyunca tartışılmaktadır. Hizmetlerde etkinsizlik konuları, dış denetim ile ilişkilendirilerek eleştirilmektedir. Oysaki aynı zamanda iç denetlemeyi de öne çıkaran, kendiliğinden örgütün veya iş süreçlerinin bizzat o işten kâr sağlayan, kullananlar tarafından usulüne uygun yapılmadığı, kendi kendini denetlemediği sorgulanması ikinci planda kalmaktadır.

Toplumsal kabullerde denetlenmediğinde usulsüzlük yapılabilirliği görüşünün ağırlık kazandığı konunun özüdür. Örneğin 22 Ocak 2025 tarihinde, Bolu ili Kartalkaya Kayak Merkezinde bir otelde çıkan yangında 78 kişiden fazla ölümlü olay²⁴, 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir'de meydana gelen depremde kolon kesilmesi sonucunda çöken binalarda 90 kişinin üstünde ölümlü vaka²⁵ ve 6 Şubat 2023'te merkez üstü Pazarcık olan 7,7 büyüklüğündeki deprem ve merkez üstü Elbistan olan 7,6 büyüklüğündeki *ikiz depremler* nedeniyle²⁶ Kah-

²³ Özkanlı, F.M ve Tülay Turgut (2025), Örgütsel Şeffaflık, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt.23, Sayı 55 s: 203-210.

²⁴ Haber, BBC Türkçe (22 Ocak 2025) <https://www.bbc.com/turkce/articles/clyn3333dp7o> (erişim 25.01.2025) ayrıca aynı haber, son yüzyılda kamuoyunda ihmal şüphesi olan ölümcül yangın vakaları.

²⁵ Haber, Euronews, <https://tr.euronews.com/2020/10/30/izmir-de-6-6-siddetinde-deprem-meydana-geldi> erişim 25.01.2025

²⁶ Haber JMO, https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/acb7144398c3346_ek.pdf?dergi=JEODERG%DD

ramanmaraş, Malatya, Gaziantep, Hatay, Adıyaman, Osmaniye, Adana, Kilis ve Şanlıurfa’da ağır yıkımlar ve sonucunda Türkiye’de resmî rakamlara göre en az 53.537 kişinin ölümüne yol açan vakaların ortaya çıkması; yapı işlerinde kusur, ihmal, görevi kötüye kullanma dâhil, bina denetimlerinin amacına uygun yapılmaması konusunu kamuoyunun gündemine taşımıştır. Halk davranışı bu olumsuzlukların neresindedir?

Politik yozlaşmanın anlamını bildiğimizi nasıl düşünebiliriz?. Tanımın *olmazsa olmaz* unsurları araştırıldığında kamu görevi ile bağlantısı kurulmakla birlikte, temelde kamu yararı aleyhine ‘çıkar sağlama’ konusu öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, bir yatırımda kamu yararı araştırılırken ‘hukuka uygun ve malzeme itibarıyla kaliteli olsa da’ bilimsel değerlere uygun olmadığı için gereken sonuçları vermeme ilişkisi de kurulmaktadır. Bu tespitin günümüzün değişen iklim değişiklikleri gerçeğinde, ezberlerin bozulması nedeniyle, artan oranda önemli bir değeri bulunmaktadır.

Türkiye’de geçmiş yüzyıllardan kalma köprüler, saraylar gibi tarihi binalar sağlam dururken, 21. yüzyılın yarındığı günümüzde, yeni yapılar neden afet baskısıyla artan oranda daha çok yıkılmakta veya çökmektedir? Mimar Sinan’ın (1490-1588) eserleri günümüzde de hala ayakta olup, hangi yönetmelik koşullarında yapılmıştır? Kuşkusuz bilimsel gereklere uyulmuştur.

Venedik, günümüzde deniz seviyesinin yükselmesi bağlantılı olarak endişe verici bir oranda karanın batması nedeniyle ciddi tehdit altındadır. Uygulamada, ‘malzemede kalite’ sağlansa da, suların yükselmesiyle Venedik (İtalya) kentinin etrafının mekanik surlarla çevrelenmesi projesi ilk yıllarda ‘yozlaşma’ ile birlikte tartışılmıştır. Kötü yönetim konusu, tartışmaların bir yerinde yer alsa da, süreçte tabiat, proje öngörülerini aştığı için yozlaşma da ‘yeterlilik’ yönüyle kayıtlara girmiştir.

1980’li yılların başında küresel ısınma ve yükselen deniz seviyeleri gibi yaygın kavramlar olmadan çok önce Venedik zaten batmaktaydı. MOSE projesi, Venedik Lagünü ‘nü Adriyatik Denizi’nin suları altında kalmaktan ve ünlü Venedik kentini ve komşu bölgeleri selden korumak için büyük bir öngörüyle 1987 yılında tasarlanmış ve 2014 yılında faaliyete geçmesi beklenmiştir. 6 milyar Euro (6,5 milyar ABD doları) projenin yarattığı ekolojik etkileri, 1992’deki baş-

langıcından bu yana ciddi bir sorun olmuştur.²⁷

MOSE, kentin büyük bölümlerini sular altında bırakan 29 Ekim 2018 tarihindeki olağanüstü yoğun selin ardından yeniden incelemeye alınarak, ince santimetrik hesaplarıyla kentin yükselen denize karşı savunmasızlığını vurgulayan yeni veri ve simülasyonlarla geliştirilmiştir. Kent liderleri koruyucu olması hedeflenen kapılara yatırım yapmaya karar verdiğinde San Marco Meydanı yılda birkaç kez (3 Ekim, 2020, 25 Nisan 2023 gibi) sular altında kalmıştır. Hedeflendiği gibi sonunda, en büyük mühendislik başarılarından biri olacak olan bir basınçlı hava ve su yer değiştirme sistemi kullanılarak, gelgit vurduğunda kapı sisteminin devreye girmesi planlanmıştır. İnşaatin son aşamalarında olan ve 2025’de tamamlanması beklenen *Modulo Sperimentale Elettromeccanico* (DeneySEL Elektromekanik Modül) için, hassas ekosistemlerden ödün vermeden kentte su baskınlarını önlemede etkili hale gelmesi planlanmaktadır. Zaman içinde projenin afet zararlarını önlemedeki başarısı değerlendirilebilecektir.

Kentlerin zarar görmesine yol açan farklı nedenler, dijital refleksleri olan akıllı kentlere ve akıllı yatırımlara olan ilgiyi artırmıştır. Yerleşimlerin coğrafi yapısı bağlamında, her yerleşimin öncelikli afet yönetimi, coğrafi özellikleri etkisindeki afet tipine göre farklılaşacaktır. Teknoloji yardımıyla afet etkilerinin azaltılabilmesine yönelik ‘akıllı etiketli’ iyi örnekler çoğaltılabilir.

Aşağıda akıllı bir yerleşim kimliği olan Sidney Kenti /Avustralya (City of Sydney) örneğinde yerel afet örgütsel yapılanması incelenerek, Türkiye’nin yerel yönetimleri, stratejik planlama ve afet yönetim bütününde, temel ilkeler açısından mukayese edilmiştir.

4. SİDNEY AKILLI KENTİ VE AFET ÖRGÜTSEL ANALİZİ

Parlamentar demokrasiyle yönetilen Federal Avustralya Devleti, resmi adıyla Avustralya Milletler Topluluğu (Commonwealth of Australia), güney yarımkürede yer alır. Hint Okyanusu ve Büyük Okyanus arasındadır.

Avustralya Milletler Topluluğu; altı eyalet (state): Yeni Güney Galler ‘Lord Howe Adası dâhil’, Queensland, Güney Avustralya, Tazmania ‘Macquarie

²⁷ MOSE Projesi Venedik, <https://www.sea-help.eu/en/news-general/venice-mose-flood-protection/>, erişim 6.2.2025

Adası dâhil', Victoria ve Batı Avustralya ve iki bölgeye (Avustralya Başkent Bölgesi ve Kuzey Toprakları) ayrılmıştır. Avustralya Federal Devleti ilk kademe olup; eyaletler ve bölgeler: ikinci²⁸ ve yerel yönetimler üçüncü kademelenmeyi oluşturmaktadır.²⁹

Federal Avustralya Devleti (Federal Hükümet): Avustralyalıları etkileyen ulusal sorunlardan sorumludur. Hizmet konuları; posta, telefon ve internet, parasal-mali işlemler, göçmenlik, savunmadır.

Eyalet ve Bölge Yönetimleri: Eyalet ve bölgedeki kişileri etkileyen sorunlardan sorumludur. Hizmet konuları; toplu taşıma, okullar, hastaneler ve polis hizmetleridir.

Yerel Meclisler: Yerel toplulukları etkileyen sorunlardan sorumludur. Tek kademeli bir yönetim olup, yönettiği hizmetler: çöp toplama ve geri dönüşüm, parklar, spor sahaları ve yüzme havuzları, evcil hayvanların kontrolü, park etme konularıdır.³⁰

Avustralya'nın nüfusu, 30 Eylül 2024 itibarıyla 27.309.396 kişidir ve yıllık büyüme %1,8 oranındadır.³¹ Nüfusun yaklaşık %86,5'i kent nüfusudur. 30 Haziran 2024 yılı itibarıyla metropoliten alanların nüfusları; Sydney (Sidney, 5.557.233), Melbourne (5.350.705), Brisbane(2.780.063), Adelaide (1.469.163), Perth (2.384.371), Hobart (254.930), Darwin (152.489), Canberra (Avustralya Başkent Bölgesi, Canberra, 473.855) ile birlikte toplam 18.422.809 kişidir.³² Avustralya'nın doğu kıyısında bulunan Yeni Güney Galler/New South Wales eyaletinde, en kalabalık nüfusa sahip Sidney Metropoliten Bölgesidir (Greater Sydney). Sidney Metropoliten Bölgesi 33 yerel yönetim meclisine sahiptir.³³

²⁸ Eyaletlerin, kamu politikalarını ve programlarını yöneten ve sunan kendi anayasaları, yasama organları, yürütme, yargı organları ve kolluk kuvvetleri vardır. Bölgeler ise, uygulamada eyaletler gibi yerel politikaları ve programları yönetebilir, ancak özerk olsa da yine de yasal olarak federal devlete bağlıdır.

²⁹ Avustralya İdari, <https://www.geeksforgeeks.org/list-of-states-and-territories-in-australia/#number-of-states-and-territories-of-australia>, erişim 1.04.2025

³⁰ Avustralya İdari Görevler ; <https://peo.gov.au/understand-our-parliament/how-parliament-works/three-levels-of-government/the-responsibilities-of-the-three-levels-of-governme> erişim 7.04.2025

³¹ Sidney Nüfus https://tr.search.yahoo.com/search?fr=mcafee_uninternational&type=E211TR1274G0&p=sydney+state+2024+population erişim 7.04.2025

³² Avustralya bölgesel nüfus, <https://www.abs.gov.au/statistics/people/population/regional-population/latest-release>, erişim 1.04.2025

³³ Büyük Sidney Bölgesi (metropoliten), Sidney kenti ile Mavi Dağlar, Hawkesbury, Macarthur ve Wollondilly bütününde dört komşu bölgeyi kapsamaktadır. Norolk Adası Bölge Meclisi de Yeni Güney Galler'in eyalet düzeyindeki mevzuatına tabidir. Sidney metropoliten bölge/çevresindeki sınır alanındaki belediye meclisleri (Council)şunlardır; Bayside Council, Georges River Council,

Yeni Güney Galler eyaletinin 2021 yılı nüfusu 8.072.163 iken, 2023 yılı nüfusu 8.341.199 ve 2024 yılı nüfusu 8.479.314 olup, büyüme oranı yaklaşık %1,7 değerindedir.³⁴ Yeni Güney Galler eyaletinde 128 yerel meclis bulunmaktadır.³⁵

Yeni Güney Galler'in en büyük üç kenti Sidney, Newcastle ve Wollongong'dur. Yeni Güney Galler (New South Wales) eyalet başkenti ve liman kenti Sidney (City of Sydney)³⁶ önemli akıllı kentlerden³⁷ olup, 30 Haziran 2022 itibarıyla yerleşik nüfusu 218.096, 2023 yılında 231.127 iken, 2024 yılında ise 237.278 olmuştur. Büyüme oranı ortalama %2,7 değerindedir.³⁸ Sidney Metropolitan Bölgesinin 2024 yılı nüfusu 5.185.000 ve 2025 yılı nüfusu (üç aylık) 5.249.000 kişidir.³⁹ Nüfus artış oranları yıllık %1,2 ila %1,3 arasındadır. Sidney kenti 2024 yılı itibarıyla (237.278), Büyük Sidney Bölgesi'nin (Greater Sydney) 5.185.000 olan toplam nüfusunun yaklaşık %4,6'sını temsil etmektedir

Makalenin konusunu oluşturan Sidney metropoliten bölge alanındaki Sidney Belediye Meclisi (City of Sydney Council) ile beraber toplam 33 belediye meclisi (council) bulunmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sidney kitlesel göç yaşamıştır ve 2021'e kadar nüfusun yüzde 40'ından fazlası Avustralya doğumludur. En büyük temsiliyete sahip doğum ülkeleri Çin anakarası, Hindistan, Birleşik

Inner West Council, Randwick City Council, Sutherland Shire Council, City of Sydney Council, Waverley Council, Woollahra Municipal Council.

³⁴ Avustralya nüfus, <https://www.abs.gov.au/census/find-census-data/quickstats/2021/1>, erişim 1.04.2025.

³⁵ Avustralya meclisler, <https://lgnsw.org.au/Public/public/NSW-Councils/NSW-Council-Links.aspx> erişim 1.04.2025

³⁶ Sidney Kenti, <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/> erişim 1.04.2025.

³⁷ Avustralya'daki Akıllı Şehir Projesinde yer alan 8 önemli kent; **Darwin**: Kuzey Toprakları (Northern Territory of Australia), **Brisbane**: Queensland Eyaleti (the state of Queensland), **Perth**: Başkent, Batı Avustralya (Perth, city, capital of Western Australia), **Adelaide**: Başkent, Güney Avustralya (Adelaide, city, the capital of South Australia.), **Melbourne Metropolitan**: Avustralya'nın Victoria eyaletinin başkenti (Melbourne, metropolitan city, the capital, the state of Victoria), **Lismore**: Yeni Güney Galler Eyaleti (Lismore City Council in New South Wales), **Canterbury Bankstown**: Sidney'in güneybatı banliyölerinde yer almaktadır. (the Council of Canterbury Bankstown), **Sidney**, Avustralya'nın Yeni Güney Galler eyaletinin başkenti olup, Avustralya'nın güneydoğu kıyısında yer alır. (**Sydney**, city, capital of the state of New South Wales) , Akıllı Şehir Projesi, <https://www.ecorenewableenergy.com.au/articles/building-smart-cities-australia-6-notable-projects/>), erişim 4.04.2025.

³⁸ Avustralya Yeni Güney Galler Nüfus, <https://www.abs.gov.au/statistics/people/population/regional-population/latest-release#new-south-wales> , erişim 4.04.2025.

³⁹ Metropolitan Sidney'in (Greater Sydney); 2025'teki metropol alanı nüfusu 2024'e göre %1,23 artışla 5.249.000/tahmini; 2024'teki metropol alanı nüfusu 2023'e göre %1,25 artışla 5.185.000; 2023'teki metropol alanı nüfusu 2022'ye göre %1,27 artışla 5.121.000 ve 2022'deki metro alanı nüfusu 2021'e göre %1,3 artışla 5.057.000'dir. Metropolitan Sidney(Greater Sydney) Nüfus, <https://www.macrotrends.net/global-metrics/cities/206167/sydney/population> erişim 4.04.2025.

Krallık, Vietnam ve Filipinler'dir.^{40, 41} Vatandaşlık kabulü için yüksek eğitim gibi kalite koşulları aranmaktadır.⁴²

Akıllı kent olan Sidney toplumsal yönetiminde, kültürel farklılıkların etik bir çizgide buluşturulması ve kültürel hoşgörü ile yaşam kalitesi göstergelerini üst düzeyde sunulması, hizmet kalitesi üzerine stratejik planların demokratik katılımçılık ile oluşturulması yönetsel ilkelerde esas alınmaktadır. Dört yılda bir seçilen meclis üyeleri, meclis ve kurul toplantılarında kente ilişkin tüm önemli konularda karar almaktadır. Ayrıca halk, üyelere kurul toplantılarında hitap edebilir ve meclis toplantılarına katılabilir. Karar alma sürecinde halkın rol oynamalarını sağlamak için yerleşiklerin, işletme sahiplerinin ve diğer ilgili tarafların görüşlerini almak üzere toplulukla düzenli olarak istişare edildiği⁴³, resmi raporlarda belirtilmektedir. Yerleşiklere, ikametgâhlarına toplantı davetiyeleri yollanmakta ve idareden katılımçıların da isimleri belirtilerek, yerel hizmetlerle ilgili görüşleri için katkıda bulunmaları istenmektedir.

Dünyanın en pahalı kentlerinden biri olmasına rağmen, Sidney en yaşanabilir ilk on kent arasında sıklıkla yer almaktadır. 'Küreselleşme ve Dünya Kentleri Araştırma Ağı' tarafından 'Alfa Kent' olarak sınıflandırılmıştır; bu değerlendirme, Sidney kentinin bölgedeki ve dünyadaki çekici etkisini göstermektedir. Ekonomik fırsatlar yaratmada dünyada 11. sırada yer alan Sidney eğitim, finans, üretim ve turizm alanlarında gelişmiş bir piyasa ekonomisine sahiptir. Sidney Üniversitesi ve Yeni Güney Galler Üniversitesi dünya sıralamasında ön sıralardadır. Bu özellikler Sidney'i nitelikli göç destinasyonu haline getirmektedir.

5. SİDNEY BELEDİYE BAŞKANININ GÖREVLERİ - SEÇİMİ VE İÇ ÖRGÜTLENME

Sidney Belediye Meclis idari alanında (City of Sydney) belediye başkanı (Lord Mayor Sydney), Avustralya'nın Yeni Güney Galler eyaletinde Sidney'in merkezi iş bölgesini kapsayan yerel yönetim alanı olan Sidney Kenti Meclisinin (The Council of the City of Sydney) başkanıdır.

⁴⁰ Avustralya Yerel Yönetimler, https://en.wikipedia.org/wiki/Local_government_areas_of_New_South_Wales, erişim 7.04.2025

⁴¹ Avustralya Nüfus, <https://www.homeaffairs.gov.au/research-and-stats/files/migration-trends-2022-23.PDF> erişim 20.04.2025

⁴² Avustralya Nüfus, <https://worldpopulationreview.com/cities/australia/sydney>, erişim 7.04.2025

⁴³ Sidney Belediye Başkanı ve Meclis, <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/lord-mayor-and-councillors> erişim 7.04.2025

Belediye başkanları, 1995'ten beri doğrudan halk tarafından ve dört yıllık bir görev süresi için seçilmektedir. Daha öncesinde meclis üyeleri tarafından ve meclis içinden bir yıllığına seçilmekteydi. En son seçim 14 Eylül 2024'te yapılmıştır. Belediye başkan yardımcısı (deputy lord mayor) yine seçimle gelen meclis üyelerinin yıllık olarak kendi aralarından seçilmektedir. Tarihsel kronolojideki ilk seçim 1842 tarihlidir. Belediye meclisi üyeleri de 1993 tarihli Yerel Yönetimler Yasası'nın (1993 tarihli Local Government Act) yürürlükteki son haline ve bu yasaya göre 4 yılda bir seçilmektedir.⁴⁴

Yerel Yönetim Alanları Yasası 1993 (Local Government Areas Act), 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948 Number 30), 1932 Sidney Kurum-sallığı Yasası (Sydney Corporation Act 1932)/ 'Corporation: The Lord Mayor, aldermen, and citizens of the city', Yerel Yönetim Yasası, 2020 (Local Government Act, 2020), gibi kapsamlı ve birbiriyle ilişkilendirilmiş yerel yönetim hizmetlerine yönelik düzenlemeler, Birleşik Krallık yerel yönetim uygulamalarıyla sistemsel olarak uyumludur (İngiltere ve Galler için Yerel Yönetim Yasası 2000 (Local Government Act 2000 ve 2003)⁴⁵ ve üyesi olduğu Avrupa Konseyi bağlantılı imzaladığı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının temel ilkelerini kapsamaktadır.⁴⁶

Avustralya Sidney 'de uygulanan Yerel Yönetim Yasası (2020) gereğince, vergi mükellefi ve belediyenin meclis bölgesinde ikamet eden kişiler (18 yaş) oy kullanılabilir. Yerel yasalar yapma yetkisi (2020, Md.71) içinde meclis neler yapabilir ve koşulları aşağıda yer almaktadır.

(1) Bir Meclis, bu yasa/act veya başka bir yasa⁴⁷ uyarınca Meclisin bir işlevi

⁴⁴ Avustralya mevzuat, <https://legislation.nsw.gov.au/view/html/inforce/2025-01-01/act-1993-030#-sec.233> erişim 7.04.2025

⁴⁵ Avustralya mevzuat, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/26/contents>, erişim 7.04.2025

⁴⁶ European Charter of Local Self-Government (ETS No. 122), Birleşik Krallık yürürlüğe giriş, 01.08.1998, Yerel Yönetimler Özerklik Şartı/ European Charter of Local Self-Government (ETS No. 122) <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty-num=122> erişim 2.03.2025

⁴⁷ Kanun ve Yasa ayrımı: Kanun (law), hukuk metinlerini ifade ederken, yasa (act) ise kanun dâhil Anayasaya ve kanuna uygun olmak kaydıyla düzenlenip yürürlüğe konulan tüm genel düzenleyici hukuk metinleri, teamül, örf ve adetler ile genel ilkeler anlamına gelir. Kanun devleti-hukuk devleti farklılığını kavramak önemlidir. "Zalim iktidarlar kurdukları-tasarladıkları sisteme uygun olarak hukuka aykırı kanunlar yapmak suretiyle toplumu yönetmek isteyebilirler. Bu kanunlara uymak. Hukuka uygun davranmak anlamına gelmemektedir", bkz. Yusuf Karakoç, "Kanunilik, Yasallık, Hukukilik Üzerine Düşünceler", <https://hfsa-sempozyum.com/wp-content/uploads/2022/02/Yusuf-KARAKOC-%E2%80%9494-Kanunilik-Yasallik-Hukukilik-Uzerine-Dusunceler.pdf> erişim 14.03.2025. Hayek (1899-1992, ekonomist ve siyaset bilimci) tarafından 'gerçek hukuk' ifadesi üretilmiştir.

veya yetkisi olan herhangi bir eylem, konuda yerel kanunlar (local law) yapabilir.

(2) Bir yerel kanun, yerel kanun gereklilikleriyle uyumlu olmalıdır.

(3) Bir yerel kanun, yerel kanun gereklilikleriyle uyumsuz olduğu ölçüde geçersizdir.

Yerel kanun gereklilikleri genelde aşağıdaki gibidir:

- Yerel bir kanun, herhangi bir yasa (2006 İnsan Hakları ve Sorumlulukları Şartı dâhil/Charter of Human Rights and Responsibilities Act 2006) veya düzenlemelerle çelişmemelidir.
- Yerel bir kanun, belediye bölgesinde yürürlükte olan bir planlama planını tekrarlamamalı veya onunla tutarsız olmamalıdır.
- Yerel bir kanun, bu Yasa veya başka bir yetkilendirici yasa tarafından verilen yerel kanunları yapma yetkisini aşmamalıdır.
- Yerel kanun mümkün olduğu kadar açık ve belirsizliğe yer vermeyecek şekilde ifade edilmelidir.

Bu Yasa ve diğer düzenleyici yasalarda açık ve kesin bir şekilde ifade edilmemiş ise, i) geriye dönük etki yaratacak veya (ii) herhangi bir vergi, ücret, para cezası, hapis veya başka bir ceza koymamalı; iii) yetkilerini alt kademedeki yönetimlere yerel kanun içinde devretmemeli ve iv) yerel bir kanun, yerel kanunların hazırlanması ve içeriğiyle ilgili düzenleyici mevzuatla belirtilen tüm ayrıntılara uymalıdır doğrultusunda (Md.72) temel ilkelere dayandırılmalıdır.

5.1. Meclisin Rolü (2020, Md.8, Md.9)

Meclisin rolü, belediye alanındaki topluluğun (municipal community yararına ve refahı için belediye bölgesinde iyi bir yönetim sağlamaktır. Meclis, rolünü yerine getirirken genel yönetim ilkelerini uygulamalıdır. Gelecek nesiller de dâhil olmak üzere belediye alanındaki topluluk için en iyi sonuçları elde etmeye öncelik verilmelidir; belediye bölgesinin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği, iklim değişikliği risklerinin azaltılması ve planlanması dâhil olmak üzere teşvik edilmelidir; **belediye alanındaki topluluk stratejik planlama ve stratejik karar alma sürecine dâhil edilmelidir**; yenilik ve sürekli iyileştirme takip edilmelidir; diğer meclisler ve yönetimlerle, hükümetlerle ve yasal organlar arasındaki işbirliği aranmalıdır; meclisin devam eden mali sürdürülebilirli-

ği sağlanmalıdır; Stratejik planlama ve karar almada bölgesel, eyalet ve ulusal planlar ve politikalar dikkate alınmalıdır; meclis kararlarının, eylemlerinin ve bilgilerinin şeffaflığı sağlanmalıdır.

Planlama ve imar kararları, bölgedeki yol ve su altyapısı, kütüphaneler, spor tesisleri ve parklar, evsel atık ve geri dönüşüm maddelerinin toplanması, çevre değerleri, sosyo-kültürel ve ekonomik katılımın sağlanması gibi temel görevleri yerine getirmenin ilkeleri gruplaştırılmıştır. Genel yönetim ilkelerini yürürlüğe koyarken, meclis aşağıdaki destekleyici ilkeleri dikkate almaktadır.

- (a) toplum katılımı ilkeleri,
- (b) kamu şeffaflığı ilkeleri,
- (c) stratejik planlama ilkeleri,
- (d) mali yönetim ilkeleri,
- (e) hizmet performansı ilkeleri.

5.2. Belediye Başkanının Rolü (2020, Md.18)

Belediye başkanının rolü şunlardır: Meclis toplantılarına başkanlık etmek ve meclisin baş sözcüsü olmak; Belediye topluluğuyla (halk) Meclis Planı'nın geliştirilmesi konusunda etkileşime öncülük etmek; Belediye topluluğuna, en az yılda bir kez, Meclis Planı'nın uygulanması hakkında rapor vermek; Meclis üyeleri arasında 'Meclis Üyesi Davranış Kurallarında' belirtilen davranış standartlarını karşılayan davranışı teşvik etmek ve meclis üyelerinin rollerini anlamalarına yardımcı olmak; İcra memuru şefinin(chief executive officer) performansının düzenli olarak incelenmesini sağlamada liderlik rolü üstlenmek ve şef, meclis toplantılarının gündemini belirlerken ona tavsiyelerde bulunmak; Meclis adına sivil ve törensel görevleri yerine getirmek.

Belediye Başkanının özel yetkileri ise; (a) Kurullara başkan olarak bir meclis üyesi atamak; (b) Yönetim kurallarında belirtilen herhangi bir prosedür veya sınırlamaya tabi olarak bir meclis üyesine, meclis üyesinin davranışı, meclisin işini yapmasını engelliyorsa, meclis toplantısını terk etmesini emretmek; (c) İcra memuru şefinden, bir meclis kararının uygulanması hakkında meclise rapor vermesini istemek. Belediye başkanının yasada yer alan hizmetlerin yasaya uygun yürütülmesini sağlamada kolaylaştırıcılık ve yol göstericilik ile belediyenin temsili gibi temel görevleri bulunmaktadır.

Seçme ve seçilme hakkı olarak; seçmen 18 yaşında ve yurttaş olmalıdır. İkamet süresi en az bir ay olup, seçilme yaşı da 18'dir. Sidney 'de yüksek kalitede eğitim önemsenmektedir. Seçimden sonra ayrıca mevzuat bilgilerini içeren bir eğitim ve sonrasında sertifikalandırılma gibi önemli bir hizmet içi eğitim aşaması oluşturulmuştur.

Gelecek senaryosu planlaması yönüyle, Sidney Kenti Strateji Planı'nda (2030-2050)⁴⁸ farklı başlıklar altında toplanan on hedef (s. 32) aşağıda yer almaktadır.

1. 2035 yılına kadar Sidney kenti yerel alanında net sıfır emisiyona ulaşmak.
2. 2050 yılına kadar %27 ağaç gölgeliği dâhil olmak üzere en az %40 genel yeşil örtü oluşturmak.
3. 2030 yılına kadar Sidney kenti yerel alanında konutlarda su kullanımı kişi başına günlük 170 litreye düşürmek. Konut dışı içme suyu kullanımını 2018/19 seviyelerine göre %10 (metrekare başına ölçülen) azaltmak.
4. 2030 yılına kadar, 2015 yılı seviyelerine göre kişi başına düşen atıkta %15 azalma sağlama ve 2030'a kadar konut atıkları, ticari ve endüstriyel atıklar ile inşaat ve yıkım atıklarının %90'ını geri dönüştürmek, geri kazanmak ve bu oranı 2050'ye kadar bu seviyede tutmak.
5. 2036'ya kadar Sidney kenti yerel alanında yaklaşık 700.000 iş yaratmak ve buna 2017 yılına kıyasla 200.000 yeni iş dâhil etmek. Tüm işlerin artan bir oranda güvenli işler olmasını sağlamak.
6. 2036 yılına kadar en az 156.000 özel konut ve pansiyonlar ve öğrenci yurtları da dâhil olmak üzere 17.500 özel olmayan konut yapmak. Özel konutların %7,5'i sosyal konut ve %7,5'i uygun fiyatlı konut olacak ve bu oran gelecekte de korunacaktır.
7. 2036 yılına kadar Sidney kenti yerel alanında 2017'ye kıyasla en az 40.000 m² yeni kültürel üretim alanı olacaktır.
8. 2050 yılına kadar insanlar işe gidip gelmek için toplu taşımayı kullanacak, yürüyecek veya bisiklete binecektir. Buna, şehir merkezinde çalışan 10 kişiden 9'u ve yerel alanın geri kalanında çalışan 3 kişiden 2'si dâhildir.
9. 2030 yılına kadar herkes sakin günlük yaşam için ihtiyaç duyduğu şeylere yaklaşık 10 dakikalık yürüme mesafesinde erişecektir.
10. 2050'ye kadar toplumsal uyum ve sosyal etkileşim artmış olacaktır. Bu, yerel yerleşik nüfusun en az %75'inin topluluğun bir parçası olduğunu hisset-

⁴⁸ Sidney Kenti Dirençlilik Stratejisi (2030-2050), <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/-/media/corporate/files/publications/strategies-action-plans/community-strategic-plan/community-strategic-plan-delivering-sustainable-sydney-2030-2050.pdf?download=true>, erişim 7.04.2025

mesi, çoğu insana güvenilebileceğini kabul etmesi ve ihtiyaç duyduklarında komşularından yardım alabileceklerine inanması temeline dayanmaktadır.

Özetlemek gerekirse; doğal çevreyi korumak ve sorumlu davranmak, sel, su baskını, fırtınalara karşı çalışmalar, CO2 emisyonlarının azaltılması, sıfır emisyon hedefine (2035 yılı) ulaşmak, daha çok ağaç dikimi yapmak, çevreyi koruma ile ilgili bilgilendirme konuşmaları yapmak, yeterli suya sahip olmak, daha az atık ile faaliyetleriyle yeşil döngü ekonomisini sağlamak, kişi ve iş hayatını daha fazla çevreye duyarlı olmaları için desteklemek, kamusal alanları herkesin kullanabilmesinden emin olmak, herkesin istediği yere gidebilmesini sağlamak, herkesin hoş karşılanmasını sağlamak, Sidney 'deki Aborjin kültürünü daha çok kişinin bilmesini sağlamak, daha çok kişiyi sanat ile ilgilenmeye teşvik etmek, herkesin park ve oyun alanlarını kullanmasını istemek hedeflenmektedir. İnsanların yürüyüş yapmak ve bisiklete binmek, spor ve yüzme gibi daha fazla aktivite ile kenti kullanmasını sağlamak; insanların birbiriyle buluşabileceği yerler yapılması, yapıların daha iyi olması istenmektedir. İnsanların gitmek istedikleri yerlere alışveriş, sağlık hizmetleri, çocuk bakımı gibi hizmetlere erişiminin sağlanması, tarihi ve özel yerleri koruma, sağlık hizmetleri gibi, herkese yeterli /yetecek hizmet sunulması, yeni bina ve mekânlara yatırım yaparken engellilerin neye ihtiyacı olduğunun düşünülmesi, yeni bina ve mekânları planlarken doğa çevresinin de düşünüleceği ve yatırım israfı olmaması için benzer yatırımların yapılmaması gereği belirtilmektedir. Tabii ki mali yönetim de çok önemlidir.

Kamu ulaşımını (araba, tren, hafif raylı sistem ve feribot) kullanmayı daha kolay hale getirme, daha az araba ve yavaş sürüş sağlama hedeflenmiştir. İnsanların yolunu bulmasını kolaylaştırma, herkesin yapmak istediği işlerde yer alabileceği kendisini toplumun bir parçası olduğunu hissedeceği bir kent hayatı oluşturma hedeflenmektedir. Sidney hakkında herkesin anlayabileceği bilgiye sahip olmasını sağlamak için bilgilendirme formları kolay okunmalı, diğer dillerde erişilebilirlik sağlanmalı ve görmeyenler için Braille alfabesinde yazılan belgeler olmalıdır. İş bulmayı kolaylaştırma, insanların barınma, sağlıklı beslenme, okula veya üniversiteye gitme masraflarını karşılayabileceklerinden emin olmak da planlamaya dâhil edilmiştir. Dikkat edilirse 'istiyoruz' ifadesiyle kentin isteği veya kent hakları ifade edilmektedir.

Herkesin Sidney 'de topluluğun bir parçası olarak, kendisiyle ilgili kararlara katılması, herkesin dijital teknolojileri (bilgisayar, cep telefonu, tablet, web siteleri) kullanabilmesine ve bulunduğu yerleşimin birçok şey yapabileceği bir yer olduğundan emin olması gereği belirtilmektedir. Kuşkusuz akıllı olma ile ilişkilendirilebilir teknolojik bağlantılar ve birey kapasitesi ilişkisi kurulmaktadır. Halkın kendilerini güvende hissetmelerini talep etmeleri de önemli bir vurgudur. Kişilerin sanat yapabileceği, tiyatro gibi sanat etkinliklerinde yer alabileceği gruplara katılarak, kendi kültürleriyle ilgili bilgileri paylaşabileceği yerler olmasına işaret edilmektedir.

Kentin, coğrafi özelliklerine bağlı olarak okyanus kıyısına sahip olması, varlık haklarına karada ve deniz yaşamı ile insan etkileşiminin de her iki tarafın güvenliği açısından kurallara bağlanmış durumdadır. Kişinin sıkı içsel ve kamu dışsal kontrolü önem taşımaktadır. Bu nedenle de akıllı olmak stratejisi çok kültürlü bir yaşama sahip Sidney kentini sürdürülebilir kılmaktadır.

6. SİDNEY KENTİ (CITY OF SYDNEY) YEREL DÜZEYİNDE AFET YÖNETİMİ: YETKİ, GÖREV VE SORUMLULUKLAR⁴⁹

Okyanus ortasında yer alan Avustralya'nın sahil kenti olan Sidney en fazla sel, su baskını ve atmosferik olaylardan (kar fırtınaları, tipi, buz fırtınaları ve sis, dolu fırtınaları, şimşek, kasırgalar, hortumlar, sıcak hava dalgaları) etkilenmektedir. Aşağıda acil durum ve afet yönetimi örgütlenmesi açıklanmaktadır.

Sidney Kenti Acil Durum Yönetim Programının Kurulması ve Sürdürülmesi Hakkında 2022 tarihli ve 2237 no'lu Yerel Yasa (Sidney Emergency Program By-law No. 2237), hükümleri gereğince; belediyenin tamamı için acil durumlar ve afetler için acil durum planları ile diğer hazırlık, müdahale ve kurtarma önlemlerini geliştirmek ve uygulamak üzere bir 'acil durum yönetim organizasyonu' kurması ve sürdürmesi gerekliliğine dayandırılmıştır. Yasa ifadesi 'Act', *Britanya Kolombiyası Acil Durum Programı Anlaşması Yasası*, (*British Columbia Emergency Program Amendment Act*)⁵⁰ anlamına gelmektedir ve birbiriyle irtibatlıdır.

⁴⁹ Aksi bildirilmedikçe Yerel Yasa No. 2237, 2022 Tarihli (15 Ağustos) Sidney Kenti İçin Acil Durum Yönetim Programı Kurulup Sürdürülmesi İçin Yerel Yasa, Avustralya İçin Yerel Yasa, 2237, <https://sidney.ca/wp-content/uploads/2237-Emergency-Program.pdf> erişim; 24.02 2025 özetlenmiştir.

⁵⁰ Britanya Kolombiya'sının tamamını veya herhangi bir bölümünü etkileyebilecek olası acil durumları ve afetleri belirleyen bir tehlike, risk ve savunmasızlık çalışması hazırlamak, sürdürmek; belirtilen acil durumların ve afetlerin insanlar veya malları üzerindeki olası etkisini değerlendirmek; yerel makamlara, yerel makamların etkili bir şekilde müdahale edemeyeceği veya bunlardan kurtarmayaacağı büyüklükteki acil durum veya afetlere müdahale etme veya bunlardan kurtarma konusunda

“Belediye Meclisi”, Sidney kenti (Town of Sidney) belediye meclisi (council) anlamına gelmektedir. Belediye meclisi, yasa (act) uyarınca, acil durumlara ve afetlere hazırlık, müdahale ve kurtarma ile ilgili bütünleşik planlar ve programlar hazırlaması veya hazırlanmasını sağlaması ve acil durumlar ile afetlerle başa çıkmak için plan ve programların hızlı ve etkili bir şekilde uygulanması için prosedürler oluşturması gerektiği ilkesi üzerinden çalışmalarını yürütmektedir. Sidney kenti için ‘İş sürekliliği’, belediye meclisi ve personelinin etkili yönetimi sürdürmesini ve kesintiler meydana geldiğinde temel hizmetleri ve operasyonları sürdürmesini sağlayan belediye uygulamaları ve prosedürleri anlamına gelmektedir.

Aşağıda acil durum, afet tanımlamalarına yer verilmiştir.

“Yerel Acil Durum İlanı”, belediye meclisi veya belediye başkanının, belediye alanında bir acil durumun var olduğunu veya olmasının yaklaştığını bildirmesi anlamına gelmektedir.

“Afet /felaket”, şu şekilde bir olgusalılık anlamındadır.

- a) kaza, yangın, patlama veya teknik arıza veya doğa güçleri tarafından meydana gelen,
- b) insanların sağlığına, güvenliğine veya refahına ciddi zarar veren veya mala yaygın hasar veren durum.

“Acil Durum”, şu anda veya yakın zamanda meydana gelen olay anlamındadır.

- a) kaza, yangın, patlama veya teknik arıza veya doğa güçleri tarafından meydana gelen,
- b) bir kişinin sağlığını, güvenliğini veya refahını korumak veya mala gelebilecek zararı sınırlamak için kişilerin veya malların korunmasına yönelik eylemlerin derhal koordine edilmesi veya özel düzenleme yapılmasını gerektiren durumdur.

“Olay Komuta Sistemi”, Britanya Kolombiya’sının yerel yönetimlerce benimsesini önerdiği acil durumları yönetmek için etkili bir sistem anlamına gelir.

yardımcı olmak; yerel yönetimler ile hükümet, hükümet şirketleri ve hükümet kurumları arasındaki acil durum planlarının koordinasyonuna yardımcı olmak: Britanya Kolombiyası Acil Durum Programı Yasası, https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/477_94_pit erişim 3.03.2025

“Belediye Başkanı”(Mayor), Sidney Kenti için Belediye Başkanı görevine seçilen kişi anlamına gelir ve Belediye Başkanının bulunmadığı ve bir nedenle görev yapamadığı veya Belediye Başkanlığı makamının boş olduğu ilgili zamanda geçici belediye başkanı olarak atanan kişidir.

“Azaltma”, bir afet veya acil durum öncesinde, can ve mal güvenliğini tehdit eden tehlike riskini ortadan kaldırmak veya azalmak için yapılan faaliyetler anlamına gelmektedir.

“PEMO”, Sidney, Kuzey Saanich ve Orta Saanich’te ortaklaşa finanse edilen ve yönetilen gönüllü bir organizasyon olan Yarımada Acil Durum Önlemleri Organizasyonu (The Peninsula Emergency Measures Organization); Acil Durum Destek Hizmetleri (ESS), Mahalle Acil Durum Planlaması ve Hazırlığı (NEPP), Arama ve Kurtarma (PEMO SAR) ve Afet İletişimini (PEMO COMMS) yürütmektedir.

“Siyasa Grubu” (*policy group*), belediye başkanı ve diğer seçilmiş yetkililer ile üst düzey yöneticilerinden oluşan ve Acil Durum Operasyon Merkezi Müdürü (Emergency Operation Center/EOC)) ve/veya Kurtarma Müdürüne zamanında siyasa/metot, yol, yöntem yönlendirmesi sağlamak için oluşturulmuş özel amaçlı bir gruptur.

Sidney Kenti Acil Durum Yönetim Organizasyonu (*Town/City of Sidney Emergency Management Organization*); acil durum hazırlığı, müdahale ve kurtarma önlemlerini **planlamak ve uygulamaktan** sorumlu Acil Durum Programı Yönetim Kurulu, Acil Durum Programı Yürütme Kurulu, Acil Durum Programı Koordinatörü ve diğer atanmış kişiler anlamına gelir.

“Gönüllü”, Sidney Kenti veya Britanya Kolombiyası Acil Durum Yönetimi tarafından hazırlık, acil durum veya felakete müdahale veya kurtarma çalışmalarına katılma amaçlarıyla kayıtlı kişi anlamına gelir.

Acil Durum Programı (Emergency Program), Yasa/Act bağlantılı olarak; Belediye Meclisi (the Council), Yürütme Kurulu (an Executive Committee), Acil Durum Programı Yönetimi Kurulu (an Emergency Program Management Committee) ve Acil Durum Programı Koordinatöründen (an Emergency Program Coordinator) oluşmaktadır. Görevleri:

- a) acil durum programı için liderlik ve yönetim sağlamak,
- b) herhangi bir alt komiteyi veya çalışma grubunu koordine etmek ve/veya denetlemek,
- c) eylem planları ve bütçeleri geliştirmek,
- d) tüm acil durum planlarını ve belgelerini sürdürmek ve revize etmek,
- e) hazırlık düzeyi hakkında yıllık bir durum raporu sağlamak,
- f) bir eğitim ve tatbikat programını koordine etmek,
- g) diğer hükümetler, sivil toplum kuruluşları, İlk Milletler ve özel sektörle koordinasyon sağlamak,
- h) bir Acil Durum Operasyon Merkezi kurmak ve sürdürmek,
- ı) gönüllü programları kurmak, koordine etmek ve desteklemektir.

Acil Durum Programı Koordinatörü, kurumsal politikalar ve uygulamalara uyum sağlamak amacıyla, mal veya hizmet sağlanması için bireyler, kurumlar, şirketler veya diğer STK anlaşmalar yapabilir.

Belediye Meclisi; Sidney kentinin bir acil durum veya felakete verdiği yanıtın genel yönetimi ve kontrolünden her zaman sorumludur ve özellikle aşağı yer alan görevleri bulunmaktadır:

- a) Yerel Acil Durum ilan etmek,
- b) Yerel Acil Durumda Yasası (Act) uyarınca gerekli yetkilerini devretmek ve bu yetkilerin kullanımını izlemek,
- c) Bir acil durum veya afete yanıt vermeyi kolaylaştırmak için gerekli herhangi bir acil durum yöntemselliği ve mevzuatını oluşturmak,
- d) Bir acil durum veya felakete hazırlık, yanıt ve kurtarma ile ilgili bir acil durum planı hazırlamak.

Ancak, belediye başkanı bir acil durum veya afet koşulları nedeniyle, meclisin yeter sayısının toplanması mümkün olmadığında ve belediye başkanının, meclisin diğer üyelerinin onayını almak için makul çaba göstermesi koşuluyla, (a) yerel acil durum ilanı ve (b) yetkilerini devretmek ve kullanımını izlemek ile ilgili maddelerde belirtilen sorumlulukları yerine getirebilmektedir.

Belediye Meclisi: Kent için acil durum ve afet durumlarını karşılamak üzere gerekli acil durum yönetimi organizasyonunu, birbirini tamamlayan plan ve programları, hızlı ve etkili uygulama aşamalarını sürdürmek için yeterli bütçe ve personelin sağlanmasını temin etmektedir.

Acil Durum Programı: Yürütme ve Yönetim Kurulları birlikteliğinde, Yönetim Kurulu, Yürütme Kuruluna ve Yürütme Kurulu da Belediye Meclisine karşı sorumludur.

Acil Durum Programı Yürütme Kurulu: Belediye Meclisine Karşı Sorumludur. Yürütme Kurulunu oluşturan üyeler; a) Belediye Başkanı; b) bir Meclis Üyesi temsilcisi c) Baş İdari Görevli; d) Acil Durum Programı Koordinatörü; e) Yürütme Kurulu tarafından belirlenen seçilmiş fonksiyonel bölümlerin Müdürleri veya onların temsilcileri ve f) Yürütme Kurulunun belirleyebileceği diğer üyeler.

Yürütme Kurulu: Yönetim Kurulu ve Acil Durum Programı Koordinatörü'ne stratejik yönlendirme ve denetim sağlar ve b) Yönetim Kurulu tarafından geliştirilen acil durum planlarını onaylar.

Yürütme Kurulu, gerekli gördüğü alt kurulları ve çalışma gruplarını fesh edebilir. Bu durum da, yönetim ve yürütme kurulunu karşılıklı sorumlu hale getirmektedir. Afet yönetim sistemi örgütlenmesi, birbirine karşı sorumluluk ilişkisi ağırları örüntüsü içinde çalışmaktadır.

Belediye Meclisinin onayına tabi olarak Yürütme Kurulu şunları yapabilir:

- a) görev tanımlarını, uygulama yöntemlerini/siyasa ve prosedürlerini oluşturmak ve değiştirmek,
- b) acil destek veya tehlike azaltma, acil duruma hazırlık, müdahale veya afet kurtarma çalışmalarındaki eşgüdümü kesinleştirmek için, diğer bölge yönetimleri (regional district) veya belediyelerle anlaşmalar yapar.

Yürütme Kurulu afet ve acil durum yönetiminin merkezinde, Acil Durum Programı Koordinatörü ile birlikte yer almaktadır.

Acil Durum Programı Koordinatörü

Sidney Kenti İtfaiye Şefi; azaltma, acil durum hazırlığı, müdahale ve kurtarma önlemlerini kolaylaştırmak için Acil Durum Programı Koordinatörü olarak atanır. Acil Durum Programı Koordinatörü aşağıda listelenen konulardan sorumludur:

- a) Acil durum programı için liderlik ve yönetimi sağlamak,
- b) Herhangi bir alt kurul veya çalışma grubunu koordine etmek ve/veya denetlemek,
- c) Eylem planları ve bütçeleri geliştirmek,
- d) Tüm acil durum planlarını ve dokümantasyonunu sürdürmek ve revize etmek,
- e) Hazırlık düzeyi hakkında yıllık durum raporunu sunmak,
- f) Eğitim ve tatbikat programını koordine etmek,
- g) Diğer yönetimler (government), sivil toplum kuruluşları, İlk Halklar (Avustralya'da koloni dönemi öncesi yaşayan halklar, kavimler) ve özel sektörle koordinasyon sağlamak,
- h) Bir 'Acil Durum Operasyon Merkezi' kurmak ve sürdürmek,
- i) Gönüllü programları kurmak, koordine etmek ve desteklemek.

Acil Durum Programı Koordinatörü, kurumsal siyasa ve uygulamalara uyum sağlayarak, mal veya hizmet temininde bireyler, kurumlar, şirketler veya diğer sivil toplum kuruluşlarıyla anlaşmalar yapabilir.

Acil Durum Programı Yönetim Kurulu

Acil Durum Programı Yönetim Kurulu, Yürütme Kuruluna karşı sorumludur. Acil Durum Programı Yönetim Kurulu, en azından şu birimleri içermelidir; a) Acil Durum Programı Koordinatörü; b) Üst Düzey Yetkili İdari Görevli; c) Yetkili Üst düzey İdari Görevli tarafından belirlenen seçilmiş fonksiyonel bölümlerin Müdürleri veya bunların temsilcileri ve d) Sidney İş Geliştirme Alanı'ndan (SBIA) bir temsilci ve e) Saanich Yarımadası Ticaret Odası'ndan bir temsilci. Yönetim ve Yürütme Kurulunda 'Üst düzey idari görevli ve Acil Durum Programı Koordinatörü' yer almaktadır.

Acil Durum Programı Yönetim Kurulunun sorumlulukları aşağıda yer almaktadır:

- Yürütme Kurulu tarafından yönlendirildiği şekilde; acil durum programını ve planlarını geliştirmek ve uygulamak,
- Tehlikelerin, risklerin ve kırılganlığın sürekli değerlendirmek,
- Acil durum programının ilerlemesini yıllık olarak değerlendirmek,
- Acil durum programı öncelikleri için yıllık stratejileri geliştirmek,
- Acil Durum Operasyon Merkezi (EOC) için kadro ve destek planı sürdürmek,

- Bir eğitim ve tatbikat programını sürdürmek ve en az üç ayda bir toplantı yapmaktır.

Acil Durum Programı Yönetim Kurulu, gerekli gördüğü alt kurulları ve çalışma gruplarını görevden alabilir. Görevleri itibarıyla Yönetim Kurulu afet ve acil durum öncesi hazırlık çalışmalarını kapsamaktadır.

Acil Durum Müdahalesi (Emergency Response)

Acil Durum Yönetim Programı, tüm saha operasyonlarında ve müdahale ve afet durumunda kurtarma için tüm saha destek organizasyonlarında Olay Komuta Sisteminin benimsenmesi de dâhil olmak üzere 'British Columbia Acil Durum Yönetim Yasası' (*British Columbia Emergency Program Amendment Act*) (BCEMS) içeriğine uygun olacaktır.

Baş İdari Görevli, Acil Operasyon Merkezi (Emergency Operation Center/ EOC) Müdürü olarak atanır. Acil Durum Program Koordinatörü (itfaiye müdürü), Acil Operasyon Merkezi Yardımcı Müdürü (EOC) olarak atanır.

Meclis, yerel acil durum ilan etme yetkisi hariç, acil müdahale için Kanun kapsamındaki sorumluluklarını Acil Operasyon Merkezi (AOM) Müdürüne veya atadığı kişiye devreder.

Müdür, müdahale gereksinimlerini karşılamak için fon harcanmasında yetkilendirilebilir. Acil durum veya afet durumunda gerekli planların koordinasyonu ve uygulanması için eyalet ve/veya eyalet temsilcileri ile Sidney Kenti arasında irtibat görevlisi olarak hareket edebilir.

Kurtarma Müdürü (Recovery Director)

Topluluğa önemli fiziksel, sosyal, ekonomik veya kültürel zarar veren bir afetin ardından, Meclis, kurtarma faaliyetlerini yönetmek üzere afet kurtarma sorumluluklarını bir Kurtarma Müdürüne atayabilir ve devredebilir. Kurtarma müdürü, toplum kurtarma gerekliliklerini karşılamak için Meclisin yetkisindeki fonların harcanmasında yetkilendirilebilir. Kurtarma Müdür 'Siyasa Grubunun'(Policy Group) onayına tabi olmak üzere, toplumda kurtarma ile uğraşan diğer kuruluşlarla anlaşmalar müzakere edebilir.

Sorumluluk

Yasa (Act) tarafından yetkilendirildiği üzere; Meclis, Belediye Başkanı, Sidney Kenti Acil Durum Yönetim Organizasyonu üyeleri, Sidney Kenti çalışanları ve acil durumlar veya afetlerle ilgili önlemleri almak üzere atanmış, yetkilendirilmiş veya talep edilmiş diğer kişiler dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere hiçbir kişi, aşağıda belirtilen kişilere veya mallara verilen herhangi bir kayıp, maliyet, masraf, hasar veya yaralanmadan aşağıda yer alan hallerde sorumlu değildir:

- a) Kişinin bu yerel yasa (bylaw) uyarınca atandığı, yetkilendirildiği veya yapması gereken herhangi bir eylemi iyi niyetle yapması veya yapmaması, eylemi yaparken veya yapmayı atlarken kişinin ağır ihmalkârı olmadıkça veya
- b) Bu yerel yasa (bylaw) uyarınca atanan, yetkilendirilen veya eylemleri yapması gereken kişilerden bir veya daha fazlası tarafından yapılan veya yapılmayan herhangi bir eylem, eylemleri yapması gereken, yetkilendirilen veya eylemleri yapması gereken kişi iyi niyetle hareket etmediği sürece.

Acil Durum Destek Hizmetleri (Emergency Support Services/ESS): Acil Durum Destek Hizmetleri, İlk Milletler ve yerel yönetimler tarafından sunulan ve afetlerden etkilenen Britanya Kolombiyalıların temel ihtiyaçlarını insancıl bir şekilde kısa süreli destek sağlayarak karşılayan bir il programıdır.⁵¹ Program içeriği aşağıdaki konuları vadetmektedir.

Yangın, sel, deprem veya diğer acil durumlar nedeniyle evlerinden ayrılmak zorunda kalan yarımada sakinleri 72 saate kadar acil durum destek hizmetleri alabilirler. Hizmetler arasında yiyecek, konaklama, giyim, duygusal destek, kriz hakkında bilgi ve aile birleşimi yer alabilir. İlk yardım, çocuk bakımı, evcil hayvan bakımı ve ulaşım gibi özel hizmetler de olabilir. Bir afet durumunda ikametgâhta kalamayabilme durumunda, 'yerel yönetim acil durum müdahalesi' başlatacaktır. Sonuç olarak, Acil Durum Destek Hizmetleri (ESS) Saanich Yarımadası'nda bir veya daha fazla 'Kabul Merkezi' kuracaktır. Bu Kabul Merkezleri, etkilenen vatandaşların kaydı, yiyecek, giyim, konaklama ve gerektiğinde diğer ihtiyaçlarını sağlayacaktır.

⁵¹ Sidney Acil Durum Planlaması, <https://www.sidney.ca/services/emergency-services/emergency-planning/pemo/> erişim 20.04.2025

Acil Durum Destek Hizmetleri Gönüllüleri şu konulara yardımcı olmaktadır: Kabul merkezleri ve grup konaklama yerleri için yer belirlemek, diğer gönüllüleri bulmak, yerel işletmeler, hizmet kuruluşları ve devlet kurumlarıyla çalışmak, evlerinden zorunlu çıkarılan insanlara barınma ve yemek sağlamak ve diğer acil müdahale ekiplerine destek olmak.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde; afetlerde gerek yürütme ve gerekse yönetim kurulları içinde yerel yönetim temsilcileri, uzman ekipler, itfaiye dairesi gibi birimler ve gönüllü yapılanmalar (NSW RFS/Rural Fire Service)⁵² yer almaktadır. Yürütme içinde yer alan Belediye Başkanı, Yönetim Kurulları içinde de yer almamakta ancak 'siyasa grubunda' yer almaktadır. Belediye meclisi, afet yönetiminde ve kent yönetiminde planlama ve planlanan konuların kontrolünden sorumlu olarak önem taşımaktadır. Afet yönetiminde, kapsayıcı olarak, kentteki ticari faaliyetleri yürüten vb. ekonomik kuruluşlar genel strateji ilkelerinin belirlenme çalışmalarında katılımcı paydaş olarak yer bulmaktadır.

Yereldeki afet yönetimi yapılanmasında, yerel sistemin yönetemeyeceği büyüklükte bir afet olduğunda Hükümet birimleri yürütmeye yerel aktörlerle birlikte yer almakta ve afeti yönetmektedir. Bu durumda Belediye Meclisi, yerel acil durum ilan etme yetkisi hariç, acil müdahale için Kanun kapsamındaki sorumluluklarını Acil Operasyon Merkezi(AOM) Müdürüne veya atadığı kişiye devretmektedir. Yine Afet Koordinatörü (itfaiye başkanı) da, benzer şekilde karar yetkisini devretmekte ve AOM müdüre yardımcı olmaktadır.

Sidney Kenti için hazırlanmış afet yönetim iş akış planı Tablo.1'de öne çıkan hususlar bilinen afet yönetimi sürecinin bilgi ve öğrenilmiş dersler desteğinde kentin özellikli afet tiplerine yönelik çalışmaların eşgüdüm ve koordinasyon içinde yapılmasıdır. Yapılan çalışmaların ve afet sonrası sonuçlarının kayıt altına alınması ve gerektiğinde sürekli güncellenerek revizyonunun yapılması önem taşımaktadır.

⁵² Yeni Güney Galler Kırsal İtfaiye Hizmetleri NGW-RFS: <https://www.rfs.nsw.gov.au/erişim> 20.04.2025

**Tablo. 1. SİDNEY KENTİ AFET DİRENCİ İŞ PLANI
ÖRGÜTLENMESİ YÖNETİM SÜRECİ**

AMAÇ/ÇALIŞMA ALANI	EYLEM/AKSİYON	GÖSTERGELER
1. Örgütlenme Yapılanmasını Oluşturun	Kentiniz için, afet dayanıklılığını sağlayacak bir örgütlenme yapılanması oluşturun	Dirençlilik İdaresi Örgütlenme Şeması oluşturun
2. Roller ve Sorumlulukları Tanımlayın	Örgütsel yapı içinde sorumluluklar ve rolleri açıkça tanımlayın	İş tanımları ve rol atamalarını belirleyin
3. Dayanıklılık Geliştirme Süreçlerini Tanımlayın	Tehlike tanımlaması: Bir alandaki özellikli doğa kaynaklı tehlikeleri belirleyin ve değerlendirin: sel, orman yangını, deprem, fırtına, sıcak hava dalgaları, kirlilik gibi	Süreç dokümanları ve rehberler oluşturun
4. Maruz Kalma Ve Savunmasızlığı Değerlendirin	Doğal afetlere karşı hassasiyeti/kırılganlıkları belirlemek için değerlendirmeler yapın, Belirli doğa afetleri için risk haritaları yapın (tehlike tanımlaması içinde yer alan afetler)	Maruz kalma ve savunmasızlık değerlendirme raporları oluşturun
5. Risk Azaltma Önlemlerini Uygulayın	Doğa kaynaklı afetlere maruz kalma ve savunmasızlığa yönelik eylem planlarını uygulayın	Risk azaltma projeleri, uygulama kayıtlarını oluşturun

6. Koordinasyon ve İşbirliğini Teşvik Edin	Afetlere dayanıklılık konusunda ilgili paydaşlar arasında koordinasyon ve işbirliğini teşvik edin	İşbirliği anlaşmaları, ortaklık kayıtları oluşturun
7. İzleme, Değerlendirme, Etkililiği Yönetin	Kurumsal süreç ve dayanıklılık girişimlerinin etkililiğini izleyin ve değerlendirin	Değerlendirme raporları, performans değerlendirmeleri hazırlayın
8. Sürekli İyileştirme	Öğrenilmiş dersler ve geliştirilen en iyi uygulamalar temelinde organizasyonel yapıları ve süreçleri sürekli yenileştirin	Güncellenen organizasyon yapısı ve süreç revizyonları /düzeltmeleri yapın

Kaynak: Afet Direnci İş Planı, <https://www.cliffsnotes.com/study-notes/7237328>, s. 1
Erişim 30.04.2025

Risk senaryoları içinde tehlikelerin tanımlanması ve konunun sahiplenilmesine ilişkin Tablo 2. ise; 6 aylık bir süre içinde kentin özellikli afet tiplerine göre potansiyel tehlikelerin belirtilmesi ve risk değerlendirmelerinin yapılması, tehlike haritalarının çıkarılması hususlarına vurgu yapılmaktadır. Eylem olarak belirtilen risk konuları örneklerinden, Sidney kentine özellikli konuların; sel, orman yangını, deprem, şiddetli fırtınalar, sıcak hava dalgası ve kirlilik gibi doğal tehlikelerin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

**Tablo. 2. MEVCUT VE ÖZELLİKLİ RİSK SENARYOLARINI
TANIMLAYIN, ANLAYIN VE UYGULAYIN (Tablo. 1
bağlantılı)**

ÇALIŞMA ALANI	EYLEM	GÖSTERGE- LER	ZAMAN YÖ- NETİMİ
1. Tehlikeleri Tanımlayın	Potansiyel risk değerlendirmesi tehlikelerini belirlemek için risk değerlendirmeleri yapın, kentin haritalamasındaki potansiyel tehlikelerin kapsamlı bir tehlike listesini belirleyin ve bütünleştirin. Kent için özellikli olabilecek sel, orman yangını, deprem, şiddetli fırtınalar, sıcak hava dalgası ve kirlilik gibi doğal tehlikeleri içeren konular.	Risk değerlendirme raporları, tehlike haritaları	Sürekli takip ve yorumlama
2. Tehlikeleri İçselleştirin	Tanımlanmış tehlikelerin potansiyel etkilerini ve karakteristiklerini analiz edin	Tehlike etki analizleri, risk değerlendirme raporları	6 ay içinde

Kaynak: Afet Direnci İş Planı, <https://www.cliffsnotes.com/study-notes/7237328> s. 2 Erişim 30.04.2025

Risk senaryoları içinde tehlikelerin tanımlanması ve konunun sahiplenilmesine ilişkin Tablo 2. ise; 6 aylık bir süre içinde kentin özellikli afet tiplerine göre potansiyel tehlikelerin belirtilmesi ve risk değerlendirmelerinin yapılması, tehlike haritalarının çıkarılması hususlarına vurgu yapılmaktadır.

Sidney Kenti için dirençlilik stratejisi çalışmaları (2023-2028)⁵³ kısaca özetlendiğinde, *Dayanıklılık bir kentteki bireylerin, toplulukların, kurumların, işletmelerin ve sistem bütününde ne tip kronik stres ve akut şoklar yaşarlarsa yaşasınlar hayatta kalma kapasitesi olarak belirlenmiştir.* Dayanıklılık, fiziksel altyapı yanında, kentsel alanları destekleyen sosyal, ekonomik ve çevresel sistemleri içermektedir. Yaşanan iklim değişikliği, jeopolitik olaylar ve ekonomik değişimlerden kaynaklanan giderek artan şoklar ve streslerin yer üzerindeki etkisinin nedeni araştırıldığında mevcut toplumsal, ekonomik eşitsizlikler dikkate alınmadan gerçek bir değerlendirme yapılamayacağı bağlantısıyla Sidney Kenti için 5 temel hedef ve eylemler planlanmıştır.

- 1 - Eşitlikçi, kapsayıcı ve bağlantılı bir topluluk: güvenli, iklimle dayanıklı konutları, toplumun refahı, gıda güvenliği, topluluklar içinde sosyal bağ artırma ve toparlanma kapasitesini güçlendirmek.
- 2 - İklimle dayanıklı bir kent: artan sıcak ve kuraklıkla başa çıkılmasını desteklemek, sel ve deniz seviyesi yükselmesi planlamasını güncellemek, iklim risklerini anlamak ve yönetim kapasitesini geliştirmek.
- 3 - Binaların ve altyapının dayanıklılığını sağlamak, yerleştirmek: Mülkiyet yönetimi ilkelerini güçlendirmek, atık ve geri kazanım tesisleri için merkez/hükümet -yerel işbirliği yapmak.
- 4 - Güçlü bir yerel ekonomi: İşletmelerin ve toplulukların değişen koşullara uyum sağlamasına yardımcı olmak için ekonomideki değişiklikleri analiz etmek, yenilik ekonomisini ve dayanıklı bir gelecek için gereken becerileri güçlendirmek için ekonomik çeşitliliği ve katılımı teşvik etmek.
- 5 - Hazırlıklı bir topluluk: Ek desteğe ihtiyaç duyan öncelikli topluluklarla afet hazırlığı ve iklim uyumlu girişimleri geliştirmek.

Bu toplulukların tesislerini geliştirmek, işletmelerin daha dayanıklı hale gelmelerini ve toplumsal dayanıklılığa katkıda bulunmalarını desteklemek, Sidney Kentinin acil durum iletişim kanallarını güçlendirmek ve çeşitli topluluklar için erişilebilirliğini sağlamak öncelikli çalışmalardır.

Dirençli Sidney Strateji Taslak Belgesinde (Sidney Resilience Strategy (2025-2028)⁵⁴ ise, 'Etkili acil durum planlamasına yönelik neler yapıyoruz?' başlığı al-

⁵³ Sidney Kenti Dirençlilik Stratejisi Eylem Planı(2023-2028), <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/strategies-action-plans/resilience-strategy>, erişim 30.04.2025.

⁵⁴ Dirençli Sidney Strateji Taslak Belgesi / Sidney Resilience Strategy (2025-2028), s. 45-54, www.cityofsydney.nsw.gov.au erişim 30.04.2025

tında aşağıdaki hususlar öne çıkmaktadır.

“Etkili acil durum planlaması, makul risk azaltma önlemleri alındıktan sonra acil durumların etkilerini ve maliyetini en aza indirmenin anahtarıdır. Acil durum planlama süreci, acil durum etkilerini yöneten düzenlemeler üretmek için tasarlanmıştır. Topluluklarımızın şok olaylara yanıt verme kapasitesi, yanıt verme, uyum sağlama ve iyileşme yeteneğimizle içsel olarak bağlantılıdır. Çalışanlarımızın ve topluluklarımızın güvenliği ve refahı, kriz zamanlarında varlıklarımızın, operasyonlarımızın ve kentin itibarının korunması en yüksek önceliğimizdir. Bunu, sağlam ve düzenli olarak test edilmiş bir dizi kriz yönetimi, olay ve acil durum yönetimi ve iş sürekliliği düzenlemeleriyle başarıyoruz. Bu düzenlemelerin topluluklarımız için etkili yanıt ve temel hizmetlerin iyileşmesini desteklediğini ve buna karşılık toplumsal dayanıklılıkları güçlendirdiğini kabul ediyoruz.

Yerel Acil Durum Yönetim Kurulu, yerel bölgemizdeki acil durumları önlemek, hazırlamak, yanıtlamak ve iyileşmek için planlar hazırlamak ve incelemekten sorumludur. Kurul, kentteki acil durum yönetimiyle ilgili sorumlulukları olan acil durum hizmetleri, toprak sahipleri ve hükümet kurumlarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Acil durum yönetimi için yasal sorumluluklarımızı yerine getirmeye devam etmemizi sağlamak ve ayrıca yerel yönetimde en iyi uygulamaları göstermek için tam zamanlı bir yerel acil durum yönetim görevlisi atadık. Bu sorumluluklar arasında Sidney Kenti yerel acil durum yönetim planının geliştirilmesi yer almaktadır. Plan, kaynakların etkinleştirilmesi ve koordinasyonu da dâhil olmak üzere kontrol, koordinasyon ve irtibat düzenlemelerini ayrıntılı olarak açıklamaktadır”.

Bu çalışmayla Yönetim Kurulu; 4 öncelikli alanı belirlemiş ve aşağıdaki konuları ele alan bir eylem planı geliştirmiştir:

- İşbirliği ve iletişim, iletişim sistemlerinin dayanıklılığını artırmak ve bilgi paylaşım uygulamalarını iyileştirmek,
- Kapasite ve eğitim, çoklu tehlikeli olaylara yanıt verme planlamasını ve kapasitesini iyileştirmek,
- Topluluk bağlantıları, yerel bağlantıları desteklemek ve toplulukların öncelikli şoklara hazırlanmasına yardımcı olmak,

- Kritik altyapı bağımlılıkları, kritik altyapı bağımlılıkları ve uyum sağlama anlayışını iyileştirmek.

Kurul: Dirençli Sidney adlı bölgesel yerel yönetim liderliğindeki programla ortaklık kurarak Dirençli Sidney Stratejisi'ndeki belirlenen 4 alandaki gereklilikleri karşılamak, riskleri ve karşılıklı bağımlılıkları daha iyi anlamak ve bunlara yanıt vermek için birlikte nasıl çalışılacağını öğrenmek için çalışmaktadır. Sidney Kenti, Metropoliten Sidney'deki yerel yönetimler adına Dirençli Sidney programına ve ağına ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca, metropolün Dirençli Sidney dayanıklılık elçileri ağına bir üyesiyiz. 2016'dan bu yana ağ, metropoliten Sidney'in yönetim organlarını temsil eden yaklaşık 50 dayanıklılık şampiyonunu bir araya getirmiştir. Ağ, şehir sistemleri, kuruluşları ve topluluklar arasında kesintiye karşı daha fazla hazırlık için güçlü bağlantılar kurmuştur. Ağ, toplulukların dayanıklılık girişimleri aracılığıyla stratejik düşünce ve eylemden faydalanmasını sağlayan insan merkezli kararlarda bir artışı desteklemiştir. Dirençli Sidney ve ağ, üye kuruluşların ve topluluklarının kapasitesini geliştirmek için en iyi uygulama şablonlarını ve yenilikçi araçları paylaşmaya devam etmektedir. Covid-19 salgını sırasında ağ, acil pandemi alt planları, iş sürekliliği planları ve çalışanlar ve topluluklar için ruh sağlığı desteği dahil olmak üzere yanıt ve kurtarma planları hazırlamak için pragmatik araçlar ve şablonlar paylaşmıştır.

Topluma hizmet etmek için çeşitli kişisel ve gizli bilgileri toplamak ve yönetmek gerekmektedir. Bu bilgileri korumak için siber güvenlik yönetim çerçevemize büyük yatırımlar yaptık. Sağlam politikalarımız ve prosedürlerimiz, eğitim ve öğretim programlarımız ve Avustralya Siber Güvenlik Merkezi'nin temel sekiz risk azaltma stratejisiyle uyumlu bir dizi önlemimiz vardır. İş sürekliliği, afetlere yönelik kurtarma testleri ve siber güvenlik tehditlerine 7/24 tehdit tespiti ve yanıtlama dâhil olmak üzere sektörün en iyi uygulama kontrollerini proaktif olarak uyguladık. Sidney Kenti siber güvenliğe yönelik yaklaşımında oldukça proaktiftir ve yerel yönetimde öncüdür", bilgisi paylaşılmıştır.

Özetle, her bölgenin öncelikli özelliklerini dikkate alan ve genel ilkelerle uyumlu birlikteliği de sağlayarak birbirini destekleyen uyumlu çalışmalar yürütülmektedir. Başkent Kanberra (Canberra) afet yönetimi çalışmalarının neresindedir? Sadece afette sorumlu yönetim yapılanması (genel) ve afet tehlikesi içinde değerlendirilen konu özelinde bir fikir oluşturmak için özet bilgiye aşağıda verilmiştir.

7. AVUSTRALYA BAŞKENT BÖLGESİ ACİL DURUM PLANLAMASI

Kanberra (Canberra) Avustralya'nın başkentidir. Avustralya Başkent Bölgesi adı verilen bölgede yer alan tasarlanmış kenttir. Avustralya Parlamentosu bu kentte yer almaktadır. Canberra'nın 30 Haziran 2024 tarihi itibarıyla nüfusu 473.855'tir. 2023 yılından bu yana nüfus %1,61 oranında artmıştır.⁵⁵

Kanberra için afet planlanması, Avustralya Başkent Bölgesi Acil Durum Planı (Plan), Acil Durumlar Yasası 2004'ün 147 (1) Bölümü uyarınca⁵⁶ ACT (Australian Capital Territory) ⁵⁷, Acil Durum Hizmetleri Komiseri tarafından hazırlanmıştır. 20 Ağustos 2014'te yapılan Acil Durum Planının yerini almıştır. Planın amaçları; acil durum ilkelerini, ilgili rol ve sorumlukları ve öncelikle bir tehlikeden kaynaklanan acil duruma müdahaleyi planlamaktan ve kontrol etmekten sorumlu olan her bir öncü kurumu ve ona destek veren kurumlar ile kurumlar arası koordinasyonunun ana hatlarının belirlenmesine dayandırılmıştır. Acil durum yönetimi temel ilkeleri: Önleme, Hazırlık, Müdahale ve Kurtarma süreçlerini kapsamaktadır. Ancak bu çerçevenin esneklik gerektirdiği ve belirli bir gruba vurgu bireyler, kuruluşlar ve konumlar arasında ve zamanla değişebildiği ya da değişebileceği belirtilmiştir. Acil Durumları Yönetme Çerçevesi, Avustralya Başkent Alanında (ACT, Australian Capital Territory), aşağıdaki temel işlevsel konuları kapsamaktadır:

- Komuta ve Kontrol: ilgili faaliyetlerin, kurumların veya bireylerin genel yönetimi ve bir acil duruma yanıt vermek için üyelerin ve kaynakların yönetimi.
- Koordinasyon: bir acil duruma yanıt vermek için kurumları ve bireyleri bir araya getirme.
- Bilgi ve İletişim: hükümet ve topluma bir acil durumla ilgili bilgi, tavsiye ve uyarıların sağlanması.

⁵⁵ Avustralya Bölgesel Nüfus , <https://www.abs.gov.au/statistics/people/population/regional-population/latest-release>).

⁵⁶ Avustralya Başkent Bölgesi Mevcut Yasaları, https://classic.austlii.edu.au/au/legis/act/consol_act/ea2004113/s147.html , erişim 5.02.2025

⁵⁷ ACT (Australian Capital Territory), Avustralya Federal Devlet merkezidir. Sonuç olarak, ACT içinde birçok Commonwealth Hükümeti departmanı (bakanlık) ve kuruluş vardır. ACT'de ayrıca diğer ulusların elçilikleri, yüksek komisyonları ve konsoloslukları da bulunmaktadır ve bunlar çoğunlukla Canberra'nın iç güney bölgesinde yoğunlaşmıştır. ACT içindeki ortalamadan daha yüksek yabancı görevli yoğunluğu, acil bir olay sırasında belirli zorluklar ortaya koymaktadır.

Polis ve Acil Durum Hizmetleri Bakanı (Minister for Police and Emergency Services), bir acil durumun meydana gelme ihtimalinin yüksek olduğuna kanaat getirirse ve Başbakan bir Acil Durum Durumu ilan etmemişse, ACT'nin tamamı veya bir kısmı için bir Alarm Durumunun mevcut olduğunu yazılı olarak beyan edebilir. Polis ve Acil Durum Hizmetleri Bakanı, bir olayın zaten meydana gelmiş olması veya meydana gelmekte olması veya bir acil durum olasılığına yol açabilecek bir durumun mevcut olması durumunda bir acil durumun meydana gelme ihtimalinin yüksek olduğuna kanaat getirebilir.

Avustralya Başkent Bölgesi Acil Durumlar için planlama ilkeleri aşağıda belirtilmiştir. Esasen tarih boyunca başkent bölgeleri için özellikli hususlar dikkate alındığından Canberra(Canberra) bölgesi⁵⁸ için planlanan acil durum konuları örnek olarak aşağıda yer almaktadır.

Acil durumların olası etkilerini yönetmek için tüm tehlikeleri kapsayan bir yaklaşım uygulanacağı önemli bir risk yaklaşımıdır. Bir dizi tehlikenin benzer sonuçlara yol açabileceği; Acil durumlardan önce, sırasında ve sonrasında uyarı, tahliye, tıbbi hizmetler ve topluma destek gibi sonuçları yönetmek için eylemler gerekebileceği; Birçok tehlikenin, belirli önleme ve azaltma önlemlerinin yanı sıra belirli müdahale ve kurtarma düzenlemeleri gerektireceği belirtilmiştir.

Acil durum yönetiminde, tüm kurumları kapsayan bir yaklaşım esas alınmıştır. Nedeni de, hiçbir kurumun belirli bir tehlikenin tüm etkilerini tek başına ele alamayacağı kabulüne dayandırılmıştır. Önde gelen bir otorite, ACT Hükümeti kurumlarının, özel sektörün, toplum örgütlerinin ve toplumun eylemlerini koordine edecek, yönlendirecek ve iş birliği yapacaktır. Belirtilen işbirliği; önleme, müdahale ve kurtarma faaliyetleri sırasında geçerlidir. Milletler Topluluğu Hükümeti ayrıca koordinasyon otoritelerinin önceliklerini de destekleyebilir. Plan, acil durum yönetimine risk tabanlı bir yaklaşım uygulamayı hedeflemiştir. Bir dizi tehlikenin oluşturduğu risklerin karşılaştırılması için Bölge Genelinde Risk Değerlendirmesi çalışmalarını esas alır, kamuoyuna etkili ve zamanında iletişim sağlamak için iletişim ve medya stratejilerine olan gereksinimi kabul eder. Canberra'nın siyasi gruplar ve sorun odaklı gruplar için bir odak noktası haline gelme olasılığı, Bölgenin ortaya çıkan güvenlik sorunlarına ilişkin hazırlığını sürdürmesi ve herhangi bir şiddet veya terör eylemine etkili bir şekilde yanıt

⁵⁸ Avustralya Başkent Bölgesi Acil Durumları (Acil Durum Planı Yasası/ The ACT Emergency Plan) 2023, Acil Durumlar Yasası 2004, Bölüm 147 (Acil Durum Planı) uyarınca dikkate alınan belge NI2023-412, <https://www.legislation.act.gov.au/ni/2023-412/>, erişim 11.03.2025

vermeye hazır olması gerektiği ifade edilmektedir.

Bölge Genelinde Risk Değerlendirmesi, Bölgenin karşı karşıya olduğu en önemli 15 riski şunlardır: Orman Yangını, Sıcak Hava Dalgası, Sel (ani sel dâhil), Şiddetli Fırtına, İnsan Pandemisi / Salgın, Siber Olaylar, Deprem, Biyogüvenlik Acil Durumu, Enerji Arzı Acil Durumu, Hava Kalitesi, İdeolojik Olarak Motive Edilmiş Şiddet İçeren Aşırılık, Kuraklık, Terörist Eylem, İletişim Altyapısı Acil Durumu, Tedarik Zinciri Kesintisi.

İklim Değişikliği Risk Değerlendirmesine göre, iklim değişikliğinin giderek daha öngörülemez potansiyel olarak çalkantılı bir ortam yarattığına vurgu yapılarak, İklim Değişikliği aşırı sıcak günlerin yaygınlığının artmasına, daha sık ve yoğun aşırı hava olaylarına ve uzun süreli kuraklık koşullara neden olabileceği öngörülmüştür.

8. TÜRKİYE'DE BELEDİYELERDE AKILLI OLMA, STRATEJİ PLAN VE ÖRGÜTSEL SORUMLULUKLAR İLİŞKİSİ

Fizyokrat ideoloji ile ilişkilendirilen 18. yüzyıl 'Bırakınız Yapsınlar' felsefesinin yarattığı ekonomik bıkınlığa ve topluma getirdiği yüke karşılık, 19. Yüzyılda kamu hizmetlerinden başlayarak, topluma karşı sorumluluk gerekliliği kamu-oyu gündemine taşınmıştır. Günün getirdiği ekonomik faaliyetler, ekonomik kalkınma ile toplum ve doğa korunması arasındaki ilişkiler dengesi yaklaşımlarla ilişkilendirilmektedir. Bireysel sorumluluk yanında, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) veya kurumsal sosyal etki de yardımsever nitelikteki toplumsal hedeflere, programlar aracılığıyla gönüllülüğü destekleyerek veya bu faaliyetlere katılarak katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu iki sorumluluğu birleştiren kurumsal-toplumsal sorumluluk ilişkisi kuran düzenlemelere en iyi örnek olarak Belediye Kanunu verilebilir.

Belediye Kanununa göre; 'herkes' ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler/yerleşikler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşla-

rının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır. Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür (5393 sk, Md. 13).

Türkiye’de Belediye Mevzuatı, i)Kamu, Özel ve Sivil ortaklıklar ile yönetişimi ortaya koyan gönüllü-görevli bir işbirliği, ii) kamu, özel ve sivil zorunlu veya güdümlü bir yönetim çalışmasını, iii)kamu ve özel ortaklık ile işbirliği konularını düzenlemiştir. Yine doğrudan bilgi verme, doğrudan bilgi alma, karşılıklı bilgi alışverişi ile ortak projeler gerçekleştirebilmeye yönelik hükümlere sahiptir. Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işletletmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak. (5216 Md. 7), işbirliğini gerektiren konulardır.

Belediye örgütlenmesi yerel siyasetin biçimlenmesini sağlayacak katılımcılığa ve işbirliğine açıktır. Yönetişim ifadesi geçmese de kamu, özel ve sivil ortaklıklı çalışmalar yapmaktadır. Belediyeler, liste esasına göre önce yerel sınırlar içindeki ve yereldeki ortak hizmetleri yerine getirmektedir. Belediye yönetimlerinde muhtarın; mahalle sakinlerinin gönüllü katılımlarıyla ortak ihtiyaçları belirlemesi ve görevleriyle ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği, Belediyenin İhtisas Komisyonları çalışmaları, stratejik plan çalışmaları, acil durum planlaması çalışmalarında, belediyelerin ortak proje çalışmaları, yurt dışı kardeş kent ilişkileri gibi vesayet denetimine tabi ortak çalışmaları yanında diğer kuruluşlarla geliştirilen ‘Ortak Hizmet Projeleri’ katılımcılığa açık örneklerdir. Danışma birimi olan Kent Konseyi (5393, Md. 76), Belediye hizmetlerine hemşeri katılımını sağlamaktadır.

Katılımcılığa açık olan mahalle yönetimi de; mahalle muhtarı, ihtiyar heyeti bütünlüğünde, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri

yapmakla yükümlüdür (5393, Md.9).

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’de yerel mevzuat ve merkezi düzeydeki strateji belgeleri, sağlıklı kent ve akıllı kent olmayı düzenleyen ve destekleyen temel düzenlemeler içermektedir. Akıllı kent olmanın gerektirdiği temel göstergelere kolaylıkla uyulabilir. Belediyeler, akıllı kent yapılanması içinde mevzuatın gereklerini yerine getirme halinde kolaylıkla kalabilir. Kuşkusuz bu yapının teknoloji ve bilgi toplumu bütünlüğünde ‘demokrasi ilkelerine uyum’ ile desteklenmesi gerekmektedir. Mali yapının güçlendirilmesi de ayrıca yerine getirebilme kapasitesi yönüyle önemlidir.

Merkezi yönetiminin yerele destek olması, yerel yönetimlerin mali yapısını zayıflatmaması önemlidir. On İkinci Kalkınma Planı’nda (2024-2028)⁵⁹ afet ve akıllılık ilişkisine yerel yönetimler üzerinden yer verilmiştir. Özellikle, ‘yerel yönetimlerin’ afetlerle ve iklim değişikliği ile mücadele kapasitesinin geliştirilmesinin sağlanması; yerel yönetimlerin afetlerle ve iklim değişikliği ile daha etkili mücadele edebilmesi amacıyla finansal destek mekanizmalarının oluşturulacağı; itfaiye ve zabıta hizmetlerinin afetlerle mücadele kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacağı (On İkinci Plan, Prg. 955) erişilmesi gereken hedef olarak belirtilmiştir.

Küresel kalkınma gündeminin iklim değişikliği, yeşil dönüşüm, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir gıda sistemleri, afet risklerinin azaltılması ve dijitalleşme ile sürdürülebilir sıfır atık yönetimi konusu (On İkinci Plan, Prg. 976) konulardaki öncelikler arasındadır. Akıllı kent olma ile afet yönetimi bütünlüğü farklı konular yönüyle değerlendirilmiştir. Konunun kuşkusuz merkezinde insan faktörü ve yönetici etkisi yer almaktadır.

Yerel siyasetin biçimlenmesi, gönüllü katkılar açısından konuya göre belirli sınırlandırmalara karşın, ilkesel olarak herkese açıksa da, oy kullanma hakkı ya da seçme /seçilme hakkı vatandaşlara ait bir sorumluluktur. 18 yaşını bitiren Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Yeri gelmiş iken, 18 yaş ölçütünün gelişmiş ülkelerde de özellikle Avrupa’da genel kabul

⁵⁹ On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028); ‘istikrarlı büyüme, güçlü ekonomi’, ‘yeşil ve dijital dönüşümle rekabetçi üretim’, ‘nitelikli insan, güçlü aile, sağlıklı toplum’, ‘afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre’ ve ‘adaleti esas alan demokratik iyi yönetim’ olmak üzere beş ana eksenden oluşmaktadır.

görmesinin yerel siyasetin uygulanmasında kapasite artışı sağlayıcılığının ne ölçüde geçerli olduğunun ölçülebilirliği henüz belirsizliğini korumaktadır. Basitçe eğitim ilişkisi açısından bakıldığında ideal yaş 21-25 yaş dönemidir. Üniversite eğitimi tamamlanmış ve hatta yüksek lisans gibi kariyer yapabilme yaşında yönetimde seçilebilme kriterlerine sahip olma, etkinlik, liyakat açısından önemli görülmelidir. Oysaki lise eğitimine sahip bireylerin karmaşık hale gelmiş ‘kent yönetiminde’ karar mekanizmalarında dikkate almak önemli olmakla birlikte, özellikle seçilme hakkı açısından öncesinde hazırlık süreci oluşturulması gereklidir. Ayrıca gençlerin yerel ve genel siyasetin biçimlenmesine katkısı ve hizmetler ilişkisine yönelik bu yönde kapasite artırıcı projelerin desteklenmesi de önemlidir.

Eğitim göstergeleri yönüyle incelendiğinde, Türkiye’de yerel seçimlerde, seçilme hakkını kazanmak için, ilkökul mezunu olma yeterlidir. Kuşkusuz, Türkiye’nin eğitim seviyesi yükseldikçe doğal olarak daha eğitilmiş üniversite düzeyinde kişiler yönetime gelebilmektedir. Personel için hizmet içi eğitim planlanmıştır ancak sürekli ve sistematik olarak uygulamada yerine getirmede eksiklikler bulunmaktadır. Başkan, meclis üyeleri için yerel yönetimler mevzuatının içselleştirilmesine yönelik bir eğitim zorunluluğu bulunmamaktadır. Destekleyici eğitimler verilmektedir.

Akıllı kent ve yerel siyasetin biçimlenmesinde, Sidney kentinde meclis-başkan ve halkın sorumluluğu bütünlüğü, Türkiye yerel yönetim yapılanmasıyla mukayese edildiğinde önemli bir farkındalığa sahiptir. Türkiye’de belediye başkanına ait bir sorumluluk olan ‘Stratejik Plan’ oluşturulurken, “... varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer” (5393, Md. 41) hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme, toplumsal sermayeyi (kültür) oluşturan kurumsal irtibat ile strateji planının oluşturulmasını desteklemekle birlikte, kent hizmetlerinde vizyonu belediye başkanına yüklemiş ve kent halkı ile ilişkilendirmeyi zayıflatmıştır. Strateji planı ‘belediye başkanının’ strateji planıdır, başkan değiştiğinde çoğu kere ‘değiştirilmekte’ ve yasal olarak da bu değişim sağlanabilmektedir. Değerlendirme kısmında bu konuya tekrar dönülecektir.

9. TEKNOLOJİ, AKILLI KENT PROJESİNİN MERKEZİNDE MİDİR?

Akıllı kent denildiğinde çoğu kere dijital elemanlar söz konusu edilirken, aslında dijitallik etkin hizmet sunumu için araç mı yoksa amaç mıdır? Bu soruya karşılık gelen hususlar; toplumda güven sağlama, giderek büyüyen kentte kaliteyi sağlamada halkın beklentilerine uygun hizmet hedeflerinin birlikte planlanması, kurumsal katılımcı anlayış, bilginin etkili yönetimi, güvenilir veri paylaşımı, paydaşların stratejik plan içinde hareket etmesi gibi temel etkin yönetim değerleri ile ilişkilendirilmektedir.

Akıllı toplum, güvenlik anlayışının neresindedir? Güvenlik, ülkenin sınıрыyla başlayan olgusal içerikli bir kavramdır. Sınırlar, devletin egemenlik alanını ifade eden bir çizgi olmaktan çıkıp, zaman boyutunu da kapsayan dört boyutlu hale geldiğinde ve sınır aşan dijital kullanımların etkisiyle, tehditler de çeşitlenmiş, farklı disiplinlerarası konuların kontrolüne daha fazla ihtiyaç duyulmuştur.

‘Akıllı olma’ sözlüklerde, *‘doğruyu yanlıştan ayırt etme kabiliyeti olan, sağduyulu’* anlamında tanımlanmaktadır. Felsefesi yönüyle de, süreklilik taşıyan günün getirdiği değişikliklere uyum sağlamaz. Yenilikçi, yaratıcı, örgütlenebilme kapasitesi olan bireylerin belirtilen tipteki özellikleri öne çıkmaktadır. Afet yönetiminde, belirtilen özellikte hızla örgütlenebilen bireyler ve demokratik toplum yapılanması önemlidir. Toplum 5.0 kavramıyla da ifade edilen bu modelin merkezinde yenilikçi ve refah merkezli nüfusun birlikteliği yer almaktadır. Akıllı kentin kavramsal akrabaları arasında dijital kent (digital city) yer almaktadır.

Kentin idari işlevlerini ve süreçlerini sistemleştirerek yaşam kalitesini iyileştirmek ve kentin yaşanabilirlik değerini yükseltmek için her yerde bulunan altyapılar, teknolojiler ve hizmetler üzerine inşa edilen ileri teknoloji geleceğin yerleşimi olarak belirtilen ileri teknolojik kent (U-City: Ubiquitous City), bilgi kenti (information city), düşünen kent (thinking city), yaratıcı kent (ingenious, creative city) benzeri kavramlar yer almaktadır.

Özellikle giderek büyüyen metropoliten yerleşimler için, akıllı kent olmanın önemi nedir? Öncelikle kentimize (yönetimler, kurum ve kuruluşlar, bireyler ve kısaca herkes) olan güven, toplum açısından önemlidir. Kent yerleşiklerinin daha fazlasının mutlu olmasına ve potansiyellerini artıracak çalışmaların

yerine getirilmesi isteği giderek güçlenmektedir. Bağlantılı olarak, bir kentin akıllı kent olduğunu nasıl ölçmeliyiz ve özellikle giderek artan afetlere karşı kurumsal-toplumsal ortak sorumluluk alanları nelerdir ve kentin itibarı nasıl korunacaktır ?

Tabiatla çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ve zarar verdiği için, canlıları korkutan yönetilemediği için güvenlik ihlali yaratan olaylar, afet tanımlaması içindedir. Afet yönetimi konuları, aslında doğa ve insan etkileşimi ya da doğada insan davranışı felsefesiyle ilgilenmektedir. Afet yönetimini tanımlamada ihtiyaç duyulan temel sözcükler ‘demokrasi, katılım, işbirliği, dayanışma ve sorumluluk’ yönüyle demokratik toplumsal yapının gerekliliğine işaret etmektedir. Bu bakış açısından akıllı olma ya da akıllı toplum (toplum 5.0) ve afet yönetimi birlikteliği ilişkilendirilmektedir.

Kentlerin bilgisayar aracılığıyla yönetilmesi, onları akıllı mı yapmaktadır? Bilgisayar ve/veya akıllı telefon aracılığıyla, idari sitelere giriş ile akıllı yapılanma sağlanmakta mıdır? Akıllı hizmetler afetlerde ne kadar yeterlidir? Belirtilen hususlar afet yönetiminin neresindedir?

10. AKILLI KENT VE AFET YÖNETİMİ

Türkiye’de Afet Yönetimi, Türkiye Afet Yönetimi Müdahale Planı (TAMP, 2014) yapılanması içinde, İl Afet Müdahale Planı, Yerel Düzey Hizmet Grubu Operasyon Planları kademelenmesinde, İl Valisi (karar, yürütmeyi kontrol), AFAD İl Müdürü (öncesi, sırası ve sonrasında aktif yürütme) olarak merkezi yönetimin il (vali) ve ülke (AFAD Başkanı, Cumhurbaşkanı) kademelenmesi kontrolü içinde hareket eden, belediye’nin yardımcı veya destek rollerde olduğu merkezi yönetim merkezli bir modeldir. Belediyelerin kuruluş kanundaki sorumlulukları da afet öncesi hazırlık faaliyetleri kapsamındadır.

Mal ve hizmetin etkin dağılımı olan kent yönetiminin içerdii fonksiyonların yerine getirilmesinde işbirliği, dayanışma, çözümde ortaklık gibi ilkelerle hareket eden eğitimli insan faktörü önemlidir. Bu çalışmaların teknoloji desteğinde artırılması hedeflenmekle birlikte insan faktörünün katılımcı, demokratik ilkelere dayalı yönetim ilkeleri önemlidir.

Mal ve hizmetlerin dengeli dağıtımını yerleşimlerde bilgisayar yardımıyla gerçekleştirmek çekici olabilir. Bilgisayar kentsel yaşamın insanlardan kaynaklanan karmaşıklığını öngörebilir, programlayabilir ve rasyonelliği yakalayabilir modern düşüncesi varsayımsal olarak desteklenebilir. Ayrıca mevcut verileri çözümleyerek akılcı bir şekilde geçmiş ve gelecek arasında veri işleyerek bağ kurabilen düşünsellik de önemlidir. Kentin bir veri işleme sistemine dönüşmesi ve verilerin işlenip, bilgi haline getirilmesi, idare tarafından, ne kadar paylaşılmaktadır ? Gizli hale getirilmiş bilgiler güvenlik gerekçesiyle kent halkına aktarılmasa da, verinin işlenerek kent halkı lehine kullanılması beklenmektedir. Verilere izinsiz erişim (hacklemek, hacklenmek) de bilgi güvenliği açısından, üzerinde durulan korkulu senaryodur.⁶⁰ Yerleşimlerin akıllı olması, siber saldırı şoklarıyla kentlerin karşı karşıya kalmasına da neden olmaktadır. Bu konu önemlidir ve gerçekten de stratejik enerji yatırımları, sağlık, hizmet altyapı ve üstyapı donatımları akıllılaştıkça siber tehditlere, bilgisayar korsanlarına karşı da dirençli olması gerekmektedir. Artık düşmanlık nadiren soğuk savaş ile ilişkilendirilmekte, siber şoklar daha etkili sınır aşan tehditler olarak kabul edilmektedir. Elektronik dünyanın önemi vurgulanırken üreticinin işinde, halkın çarşıda, sokakta, eğitimde siber güvenliğini sağlamada ulusal farkındalıklar ve mümkün olduğu seviyede küresel ortaklıklarla desteklenmektedir.

Bu nedenle de akıllı olmak: sadece veri toplamak, teknoloji kurmak anlamına gelmemektedir. Akıllı olmak teknoloji ve verileri bilgece kullanarak kamu yararına daha iyi kararlar almak amacıyla belirsizlikle başa çıkmak, gerek yerleşikler gerek ziyaretçiler/turistler için yaşam kalitesinde her geçen gün daha iyi sonuçları topluluk lehine sunmak için çalışmak ve sürdürülebilir kılmaktır. Bu çabalarda, coğrafyayı dikkate almak, iklim değişikliği, nüfus baskısı gibi değişkenler açısından doğadan kaynaklanan sel, tsunami, volkan patlaması, fırtına ve terör gibi çeşitli afet tipleriyle başa çıkabilme için yeni taktikler de gerekmektedir.

Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı'nda (2020-2023), afet ve acil durum konularına da yer verilerek, paydaşların güçlendirilmesi konusu önemsenmiştir. Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezi (AFADEM)⁶¹ tarafından

⁶⁰ Karaman, ZT (2020), E-Devletin Güvenlik Bağlantılı Sorumlulukları ve E-Vatandaşın Hakları, *BEÜ İİBF AİD*, 2020; 5(1), s.1-20, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1017736>, Erişim 20.04.2025

⁶¹ Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezi veya kısa adıyla AFADEM; "Sivil Savunma Koleji" adı altında Sivil Savunma Genel Müdürlüğü tarafından 17 Kasım 1960 tarihli ve 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunun 23 ve 32'nci maddeleri gereğince sivil savunma ile ilgili eğitim ve öğretim yapmak amacıyla

afet ve acil durumlara yönelik farkındalık eğitimleriyle toplumsal kapasiteyi geliştirmek hedeflenmektedir. Afetleri başa çıkılabilir bir olguya dönüştürmek ve toplumun tüm kesimine zihinsel olarak planlamaların yerleştirilmesini sağlamak önemlidir. Bu amaçla, 'Afete Hazır Türkiye Bilinçlendirme ve Eğitim Projesi' kapsamında verilen düzenli eğitimlerle, 2017 itibarıyla proje kapsamında 9 milyondan fazla kişiye ulaşıldığı bildirilmiştir. Tamamlayıcı çalışmalar olarak, 'Gönüllülük Projesi' ile eğitim alan vatandaşların afetle mücadeleye, eğitim sonrası aktif katılım hedeflenmektedir (Plan, s. 549). Ulaşım sistemleri, konut kalitesi gibi konular yanında, kültürel farklılıklar ve afetler konuları afet risk planları ile ilişkilendirilmiştir.

Sıfır enerji gereksinimi veya net sıfır karbon emisyonu olan yeni binalar, binaların enerji performansı ile ilgili gerekliliklerin Türkiye'deki üst politika belgelerinde yer aldığı ve İLBANK tarafından 'Akıllı Şehirlere' ilişkin uygulamalar için yerel yönetimlere teşvik verildiği belirtilmektedir. Akıllı kent örneklerine akıllı su sayaçları, bina bütünleşik atık yönetimi gibi konularda yer verilmiştir.

İleriye yönelik olarak, 'Akıllı Yapılarda bütünleşik bir Yapı Güvenlik Sistemi'nin kurulması ve Yapı Afet Acil Durum Yönetimi'nin sağlanması ihtiyacı bulunduğu ve bu sayede, Entegre Yapı Güvenlik Sistemleri, Uzaktan Güvenlik Kontrol Sistemleri, Acil İhbar Servisine Anlık İletim, Güvenlik Tedbirlerinin Alınmasına Yönelik Kullanıcı Bilgilendirme Sistemleri, Erken Uyarı Sistemleri, Acil Durum Altyapısı, Afet Yaşam Odaları ve Sığınaklar, Entegre Acil Durum Sistemleri, Mobil Sensörlerin Afet Anında Kullanımı uygulamalarının değerlendirilmesi ile Akıllı yapıların tek merkezden ve bütünleşik bir şekilde yönetilmesinin kolaylaşacağı ve afet öncesi, afet anı ve sonrası için can ve mal kayıplarının önüne geçilmesinin sağlanacağı', Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planında (2020-2023) belirtilmektedir.

Ayrıca, Türkiye'nin bir deprem ülkesi olmasına vurgu yapılarak, depreme dayanıklı ve akıllı yapılar planlanırken aynı zamanda sel ve taşkınlardan en az düzeyde etkilenmeyi de sağlamak için taşkın varilleri, yeşil çatı, geçirimsiz betonlar gibi uygulamaların yanı sıra erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.⁶² Özetle, iklim değişikliğine nüfusu artan kentin ayak uydurma

kurulmuştur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı bünyesinde eğitim ve öğretim çalışmaları günümüzde de sürdürülmektedir.

⁶² Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2023), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, Ankara, s. 630-631.

becerisini sağlamak, peyzajını ekosistemi dikkate alarak geliştirmek, kültürel çeşitliliği değerlendirerek topluluk ve aidiyet duygusunu güçlendirmek ve teknolojiden de belirtilen hedefler için yararlanmak dikkate değer ilkelerdir.

11. AKILLI KENTLERDE YÖNETİŞİM VE GÖNÜLLÜLÜK

Gönüllölük, aslında ilkesel olarak idarenin yetişemediği veya farkında olmadığı konularda bireysel/toplumsal destek verme ilkesi içinde ‘zihinsel, bedensel ve aynî-nakdî’ destek anlamına gelmektedir. Gönüllölük, ‘gönlünce’ çalışmak olmayıp, kuşkusuz gerek yardım eden ve gerekse yardım alanın güvenliği açısından bir sistem içinde yürütölmelidir. Gönüllölük ve yönetişim bir madalyo-
nun iki yüzü gibidir.

Yönetişim(governance) kavramı geleneksel kullanımında, devlet yönetimi ile ilişkilendirilmektedir. Cinsiyet ayrımcılığı olmayan, katılımcılığa dayanan, karar alma sürecinde, toplumun katılımına açık ve kamu tarafından izlenebilir ve kontrol edilebilir bir sürece işaret etmektedir. Yönetişim felsefesinin; kamu, özel ve sivil aktörlerin katılımına izin veren ve stratejik ortak kabul eden bu anlayışına dayalı devlet yönetiminin bütönlüğü ilkesi içinde, ‘kamu’ kuşkusuz özel bir öneme sahiptir. Kamu yönetimi, nihai karar alan ve hizmetlerin sürekliliğini sağlayan yürütme organlarını da kontrol ederken, halk da idarenin aldığı kararlarda, katılımcılıkla fikir desteği sağlayıp gereklilikleri işaret ederken aynı zamanda alınan kararlarda kamu yararı olup olmadığını kontrol etmektedir. Hizmetin daha iyi sunumunda idarenin toplumsal sermayeden yararlanması (halkın bilgi, emek gibi katkıları) iki yanlı önemli bir kazançtır.

Global yönetişim göstergeleri ise; kamu yönetimi yönüyle, Bilgi verme ve Hesap Verebilirlik, Siyasi İstikrar ve şiddet/Terörizmin Olmaması, Hükümetin Etkinliği, Kalite, Hukukun Üstönlüğü, Yolsuzluğun Kontrolü⁶³ iken, halkın kamusal hayatta görönlölüğüyle de ilişkili (seçme ve seçilme hakkı; gösteri ve yürüyüş özgürlüğü ve dernek kurma ve kurulmuş dernek ve sivil toplum kuruluşlarına katılma gibi bir dizi gösterge ile akıllı olma arasında sıkı ilişki bulunmaktadır.

Türkiye’nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi’nin, Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi organının geliştirdiği anlaşma ve sözleşmelerinde desteklenen,

⁶³ Dünya Bankası Yönetişim Göstergeleri; <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators> erişim 20.04.2025

‘yerel halkın karar organlarını bizzat kendisinin seçmesi’, ‘katılım ve demokrasi göstergelerinin oluşturulması’ gibi konular yerel yönetimlerin demokratik işleyişine katkı vermektedir. Türkiye’de demokratikleşme göstergeleri, idari olarak oluşturulmamıştır ve bilimsel olarak rakamsal ölçülememektedir.

Belirtilen sistem bütünü içinde; ‘Sürdürülebilir Kentler’ vizyonu olarak ‘Etkin ve Sürdürülebilir Akıllı Kent Yönetişimi’ ve ‘Yetkin ve Üreten Akıllı Kent Ekosistemi’ olan stratejik yaklaşımla ‘Hayata Değer Katan Yaşanabilirlik’ için yönetim metodunda birliktelik sağlanması, ulusal ve yerel iletişim ağları kurulması gibi, özellikle 1992 Rio Dünya Zirvesi’nden bu güne daha güçlü vurgulanan kentli haklarının çeşitli şekilde ifade edilebilir yönleri ve eylem planları açıklanmıştır. Bu vurgular gönüllülük ilişkisi içinde, özellikle yerel yönetimlerin yukarıda da belirtildiği gibi, gönüllü olarak halkın katılımını sağlayarak; bilgi, tecrübe ve desteklerin alındığı, paylaşıldığı ve kent lehine ortak proje geliştirebilecekleri bir etkileşim ortamının kurulmasına işaret edilmektedir. Kent sel hizmetlerin yerine getirilmesinde teknoloji ilişkisi kadar, sosyo-kültürel değerler de önemli göstergeler arasındadır.

Akıllı İnsan; Akıllı Yönetişim; Bilgi Teknolojileri; Akıllı Ulaşım; Akıllı Enerji; İletişim Teknolojileri; Bilgi Güvenliği; Akıllı Altyapı; Afet ve Acil Durum Yönetimi; Coğrafi Bilgi Sistemleri gibi temel konular ilişkisi içinde görüldüğü gibi ‘Akıllı İnsan’ ve ‘Afet ve Acil Durum Yönetimi’ gibi başlıklar da yer almaktadır. ‘Çevre ve Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, Akıllı Şehirler ve Coğrafi Teknolojiler Dairesi Başkanlığı’nın’ kurulması ile akıllı kentler çalışmaları Türkiye’de de kurumsallık sağlayacak, demokrasiyi içselleştirecek ve geliştirecek bir yapıdır.

Dünya örneklerinde, gönüllüler, sivil toplum ve yerel yetkili birimler arasında fikir ve kaynak alışverişini kolaylaştıracak bir sistem kurulduğu görülmektedir. Örneğin Atina için; halkın özellikle ekonomik sıkıntılarının da etkisinde kurulan bu sistem, halk ve yerel yönetim arasında güven tesisi ile kent yerleşiklerini cesaretlendirmeyi amaçlamaktadır. *SynAthena* internet sitesi, fikir ve sponsorlarla, halkı site üzerinden buluşturan bir mekanizma olarak tasarlanmıştır. Destek isteyen, bir fikir sahibi olan ile desteği karşılayabilen ve fikri gerçekleştirebilecek aktörler bir araya gelerek başarı sonuçlar yaratabildiği belirtilmektedir.⁶⁴

⁶⁴ Atina İnternet, <http://www.synathina.gr/en/synathina/about/> erişim 17.02.2025

Fraunhofer “Morgenstadt Girişimi”, Fraunhofer Enstitüleri, belediyeler ve şirketlerden oluşan bir ağ olarak 2012 yılında Fraunhofer Endüstri Mühendisliği Enstitüsü (IAO) tarafından geleceğin şehri için ileriye düşünmek, yenilikler geliştirmek ve test etmek amacıyla kurulmuştur. Morgenstadt Çevre Modelinde de, iklim değişikliği bağlamında daha yüksek sosyal ve çevresel standartlarda anlaşmalı gönüllü bir uzlaşa sağlanması örnek olarak verilmiştir. Çevre ve bölgesi arasında çevresel konularda işbirliği, suyun verimli kullanımı, yağmur suyu yönetimi gibi konularda çalışmalar yapılması planlanmıştır.⁶⁵

Uluslararası işbirliği faaliyetlerinde gönüllü faaliyetlere gençlerin katılımının desteklendiği Erasmus programı kapsamındaki Avrupa Gönüllü Hizmeti Programı gibi sosyal içerikli projeler de önemlidir. Bu programlar 17-30 yaş arasındaki Türk vatandaşı gençlere açıktır. Gençler bireysel olarak ya da gruplar halinde kâr amacı gütmeyen, ücretsiz faaliyetlerde yer alabilmektedir. Nesiller arası dayanışmayı artıracak gönüllü faaliyetler ve projelerin destekleneceği belirtilmektedir. Kent yerleşiklerinin kapasitelerinin artırılması ve kent aidiyetini geliştirme, kentin özelliklerinin ve değerlerinin öğretilmesi ve kentin birikimlerinin gelecek kuşaklara artırılması için çalışmalar, her düzeyde eğitim önem taşımaktadır. 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı’nda, gönüllülük önemsenmektedir. Kentlilik bilincini artıracak, nesiller arası dayanışma çalışmalarının broşür ve kitap olarak ve e-araçlar yanında yüz yüze ve çevrimiçi/online seminerler, konferanslar, paneller gibi faaliyetlerle bilginin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Teknolojik destek ile farklı çevre duyarlılığını sağlayacak çalışmalarda sosyal medya ve görsel medyadan da faydalanılabilir. Bu çalışmalar sosyalleşmeyi ve komşuluk ilişkilerini de artıracak bir değer taşımaktadır.

Yukarıda önerilen eylem planlarına yönelik çalışmalar aslında afetlerde önleme, iyileştirme gibi aşamalara denk gelmektedir. Görüldüğü gibi, afetlerde öncesi, sırası ve sonrasında yapılabilecek çalışmalar da gönüllülük son derece önemlidir. Örneğin Kızılay’ın faaliyetlerinden olan, kurum içi ve toplumsal düzeyde (ilkyardım, afetlere ilişkin bilinçlendirme, kan bağışçısı olmaya ilişkin bilinçlendirme, cezaevinde kalan çocukların eğitimi, kişisel gelişim gibi) gönüllü olarak veya ücrete tabi eğitimler verilmektedir. Eğitici kamu spotları hazırlanmakta, ilkökul ve ortaokul dönemlerine hitap eden kitaplar hazırlanıp fiziksel

⁶⁵ Morgenstadt girişimi, <https://www.morgenstadt.de/en.html> erişim 17.02.2025

olarak dağıtılmakta ve internet sitesi üzerinden de yayınlamaktadır. Bu tipten faaliyetleri çeşitli kurumlar işbirliğinde gönüllü çalışmalar olarak kurumsal ortaklıklarla geliştirmek mümkündür.

İklim değişiklikleri ve çeşitli siyasi etkiler gibi nedenlerle bir ülkeden kaçıp geçici veya zorunlu bir başka ülkeye göçle gelme dünya ölçeğinde neredeyse rutin bir olguya dönüşmüştür. Türkiye son yıllarda bir geçiş ülkesi olmaktan çıkıp, 'destinasyon' haline gelmiştir. İzmir gibi bazı kıyı yerleşimleri ayrıca deniz-kıyı yerleşimidir. Bu nedenle farklı göç tiplerine yönelik göç yönetiminin kurumsal yapısının güçlendirilmesi ve göçle gelenlere yönelik ihtiyaçlar, göç profili ve kendilerinden nasıl bilgi ve emek katkısı sağlanabilir gibi karşılıklı çalışmalar için gönüllü faaliyetler verimliliği açısından olduğu kadar, göçle gelenlerin, geldikleri ülkeye ekonomik baskı veya yük bindirmemesi kamuoyu ve kamu yönetiminde de önemlidir. Bu çalışmalar nesiller arası fikir ve değer ilişkileri olarak raporda gösterilmektedir.

Farklı kültürel ve sosyal grupların işbirliği ile oluşturulan kapasite artırıcı, üretken ve tamamlayıcı çalışmaların yerine getirilebileceği sosyal buluşma mekânları tasarlanması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu alanlar sosyo-kültürel buluşma mekânlarıdır. Çok amaçlı tasarlanan bu mekânlarda, toplumsal kültürel karşılıklık da sağlayabilecek ve güven eşliğini yükseltecek nitelikli projeler için politika tedbirleri belirlenmelidir. Gönüllü kişilerin hangi alanda ve içerikte yardımcı olabileceği kayıt altına alınmalıdır.

AFAD tarafından yürütülen 'Gönüllülük Projesi' ile afet yönetiminin herhangi bir evresinde gönüllü olarak rol almak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin sürece dâhil edilmesi amacıyla; görev alanlarının belirlenmesi, eğitimlerle kapasitelerinin artırılması ve gönüllülük sistemi içerisindeki performanslarının takip edilmesi hedeflenmektedir. Bu projeler benzeri çalışmalarda, farklı afet tiplerini kapsayacak şekilde AFAD vb. kurumlarla işbirliği içinde yapılacak protokoller düzenlenmelidir. Simülasyon desteğindeki eğitimler için ilgili kuruluşlarla ve ekonomik kuruluşlarla işbirliği önem taşımaktadır.

Kuşkusuz akıllı kent yapılanması ve afet yönetimi bütünselliğini sağlamada, siyasi-idari yapılar, coğrafya özellikleri ve insan faktörünü dikkate almak gerekmektedir.

Coğrafi özellikler fiziki, flora ve fauna olarak mekâna ayrı bir çekicilik katmakla birlikte (yanardağ patlamaları, doğal ortamlarında yüzen balina, köpek balığı gibi) insan faaliyetleri kontrol mekanizmalarını çok yönlü düşünmeyi de yönetici rollerdeki gruplara ve topluma kazandırmak gerekir. Bu taktiksellik gerektiren zihinsel çaba, bir dizi akıllılık ile ilişkilendirilen senaryoya eşlik etmektedir ve eğitilmiş insan kaynağı ile birlikte ancak bir değer oluşturmaktadır.

12. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Akıllı kent denildiğinde dijital elemanlar ilişkisi söz konusu edilse de, aslında dijital etkin hizmet sunumu ilişkisine karşılık gelen hususlar; toplumda güven sağlama, giderek büyüyen kentte hizmetlerde hedefleri ve kaliteyi sağlamada halkın beklentilerine uygun olarak birlikte planlanma, kurumsal katılımcı anlayış, bilginin etkili yönetimi, güvenilir veri paylaşımı, paydaşların stratejik plan içinde hareket etmesi gibi temel etkin yönetim değerleri ile ilişkilendirilmektedir.

Herkesin yaşadığı kentte/yerleşimde, topluluğun bir parçası olarak, kentle ilgili kararlara katılması; dijital teknolojileri (bilgisayar, cep telefonu, tablet, web siteleri) kullanabilmesi; bulunduğu yerleşimin yarattığı imkân ve araçların yaşam kalitesini artıracaklarını bilmesi akıllı olma ile ilişkilendirilebilir.

Özetle akıllı kent, bulunduğu çevrede halkın yaşam kalitesine kendi emek ve katkısının da üst düzeyde olduğu, doğadan gelen riskler dâhil, ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal çok yönlü kendini güvende hissettiğine ait güçlü bir duyguya sahip olduğu yerleşimdir. Akıllı olma felsefesi bilgili toplumun katılımına dayandırıldığından, mevzuat yönüyle halk-yerel yönetim ilişkisinin temel unsurları strateji planı ve bağlantılı afet planları gibi yerel siyasetin oluşumunun planlamasının yöntemi konusunu öne çıkarmaktadır.

Türkiye’de Belediye Başkanının temel görevi durumundaki strateji planının, (5393, Md. 41/1) seçimlerden itibaren 6 ay içinde hazırlanması zorunluluğu, katılımcılıkla ilişkilendirilmektedir. Ancak sonuçları açısından (görüşlerinin belediye meclisinde karara dönüşmemesi gibi) kent konseyi gibi katılımcı mekanizmalar, çoğu kere toplumsal diyalog gerektiren sürecin dışında kalabilmektedir. Belediye başkan adayının son anda parti iç mekanizmalarındaki eğilime bağlı belirlenmesinin de etkisiyle başkan adayının kent bütünündeki konulara (özel-

likle büyük kentlerde) hâkim olmaması gibi durumlarda, halkın değerlendirmeleri planlara gerçekçi aktarılamamaktadır. Ama çok daha önemlisi, ortaya çıkan belgenin, 5 yılda bir doğrudan halkın seçimiyle gelen *Başkanın Stratejik Planı* olmasıdır. Başkan değiştiğinde de plan değişmektedir. Çünkü seçimi kaybederek giden *Başkan* başarılı olmadığı için onun stratejik planı da uygulanabilir olamamaktadır. Başkana bağlı stratejik plan ve güçlü başkan tercihi, başkanı eleştirmeye, merkezi ve yerel düzeyde yıpratmaya, çok açık hale getirmektedir. Oysaki halkın stratejik planı, bir bakıma planlanan hizmetlerin sürekliliği anlamına gelmektedir.

Sidney örneğinde, katılımcı bir anlayışla oluşturulması uygulamasının Türkiye örneğiyle benzerliğine rağmen metin içinde de vurgulandığı gibi, Dirençli Kent Sidney Planı (kenti ilgilendiren afet yönetimi konuları da dâhil olmak üzere), ‘kent paydaşlarının birlikteliğinde ve meclis işbirliğinde’ hazırlanmaktadır. Stratejik planın, kent halkının planı olması özelliğiyle ya da halkın sahiplenmesiyle, plan sürekliliği sağlanmaktadır. Sidney Kenti Belediye Başkanı, planın mükemmelliğinin sağlanmasında katkı veren uygulayıcı roldedir.

Sidney/ Avustralya strateji planında, sadece günümüz değil; 2035, 2050 yıllarına yönelik çalışmalar tamamlanmış olup, günün getirdiği koşullarda öğrenilmiş dersleri de katarak, kentin yaşam kalitesini geliştirmeye yönelik hedefler halk tarafından belirlenmekte ve bu yaklaşım ‘**kentin itibarını sağlamak, korumak kavramı**’ ile örtüştürülmektedir. Ayrıca konuların yerine getirilmesi hak kavramı içinde yer almaktadır.

Sidney halkı tarafından 4 yılda bir ve doğrudan seçilerek gelen belediye başkanının, halk katılımıyla oluşturulmuş bu plana uyması aslında kent hizmetlerinde katılımı, hedeflere uyma ve verimliliğin artmasını sağlayacaktır. Ayrıca belediye başkanının, gelecek 4 yıl için de, görev süresinde iyi bir performans geliştirmesine de bağlı olarak, tekrar seçilmesini sağlayabilecek sonuç yaratabilecektir⁶⁶.

Özetle, akıllı kent temel ilkeleri uygulaması açısından strateji planlama mantığının halk ve meclis işbirliğine dayandırılması, gerek demokratik yaşam gerekse hizmet kalitesi açısından, iyi bir taktikselliktir. Afet yönetimi açısından

⁶⁶ Moore, C. (2025) Sidney Belediye Başkanı Profili https://en.wikipedia.org/wiki/Clover_Moore erişim 4.06.2025

da, yereldeki planlama içinde yer alan kent paydaşları kendi rol ve sorumluluklarının farkında olmakta, gönüllü çalışmalar sistem örgütlenmesi içinde planlanmaktadır. Yönetilemeyecek boyutta bir afet durumunda da, 'Baş İdari Görevli' ya da Hükümet memuru devreye girerek, sorumlu idari birimlerle çalışmakta, belediye meclisi ve belediye başkanı başarı/başarısızlık eleştiri odağından çıkarılmaktadır.

Kentler kuşkusuz ekonomik birimler olarak yaşanabilir, tercih edilebilirliği sağlamada yalnızca ulusal ilişkileri değil, uluslararası ilişkilerde de ekonomik bir çekim merkezi hedefiyle, yetenekleri çekmeye çalışmaktadır. Kaliteli kentsel yaşam için, sosyal yapıların değerlendirilmesi gerekliliği, farklı kültürel yapıların birlikteliği konusu, kültürel karşılıklılığı sağlayacak etik kurallar yönüyle sürekli gündemdedir. Ortaçağ'a ait bir hukuk ilkesi olan , "Kent havası insanı özgür kılar." sözü felsefesinde iyiyi, güzeli ve doğruyu düşünmeye işaret etmektedir. Aynı zamanda tamamlayıcı olarak, hak ve borçlar bütününde sorumluluk da içeren 'Kent yaşamı kurallar bütünüdür' sözünü hatırlamak yerinde olacaktır. Akıllı kent olma ile siber saldırılara karşı korunma ilişkisinin önemi ve gerekliliği bilinmekle birlikte, bu makale sınırlarını aşacağından ayrı bir çalışma olarak değerlendirilmesi gerektiğinden içerik dışında bırakılmıştır. Sınır aşan teknolojik saldırılarla ülkelerin hizmetleri durdurulabilir veya etkisiz hale getirilebilir. Siber korumayı artıran uluslararası siber ortaklıklar kurulması ve ortak kurallar oluşturulması hedeflenmektedir. Bu yaklaşım yazara göre ilke olarak desteklenmekle birlikte; ancak çıkar ortaklıkları sağlanarak bir ölçüde samimi olabilir. Kuşkusuz yönetsel-toplumsal akıllı olmayı gerektir.

KAYNAKÇA

Afet Direnci İş Planı <https://www.cliffsnotes.com/study-notes/7237328>
18.03.2025

Akıllı Kent, <https://www.ecorenewableenergy.com.au/articles/smart-cities/>,
erişim 7.04.2025

Akıllı Kentler, <https://www.akillisehirler.gov.tr/akilli-sehir-nedir/>, erişim
11.02.2025 erişim 11.02.2025

Akıllı Kentler, <https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/Ey-lemPlani.pdf>, erişim 14.04.2025

Akıllı Ulaşım; <https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/kutuphane/ulusal-akilli-ulas-im-sistemleri-strateji-belgesi-ve-2020-2023-eylem-plani.pdf>,

Amerikan Planlama Birliği Raporu, <https://www.digitalresearch.bsu.edu/immersive-learning-showcase-spring-2022/exhibits/show/smart-city-muncie/definition-and-history-of-smar>, erişim 11.02.2025

Amsterdam Dijital Kent Raporu, <https://digitalresearch.bsu.edu/immersive-learning-showcase-spring-2022/exhibits/show/smart-city-muncie/definition-and-history-of-smar#:~:text=Then%20in%201994%2C%20Amsterdam%20established,between%20the%20government%20and%20residents>, erişim
11.02.2025

Atina İnternet, <https://www.synathina.gr/en/synathina/about/> erişim,
17.02.2025

Avustralya nüfus, <https://www.abs.gov.au/statistics/people/population/regional-population/latest-release> , erişim 1.04.2025

Avustralya nüfus, <https://www.abs.gov.au/census/find-census-data/quickstats/2021/1>, erişim 1.04.2025.

Avustralya bölgesel nüfus, <https://www.abs.gov.au/statistics/people/population/regional-population/latest-release>

Avustralya İdari; <https://www.geeksforgeeks.org/list-of-states-and-territories-in-australia/#number-of-states-and-territories-of-australia>, erişim 1.04.2025

Avustralya İdari Görevler; <https://peo.gov.au/understand-our-parliament/how-parliament-works/three-levels-of-government/the-responsibilities-of-the-three-levels-of-governme>, erişim 7.04.2025

Avustralya Meclisler, <https://lgnsw.org.au/Public/public/NSW-Councils/NSW-Council-Links.aspx>, erişim 1.04.2025

Avustralya Akıllı Şehir Projesi, <https://www.ecorenewableenergy.com.au/articles/building-smart-cities-australia-6-notable-projects/>, erişim 4.04.2025.

Avustralya Yeni Güney Galler Nüfus, <https://www.abs.gov.au/statistics/people/population/regional-population/latest-release#new-south-wales>, erişim 4.04.2025.

Avustralya Yerel Yönetimler, https://en.wikipedia.org/wiki/Local_government_areas_of_New_South_Wales, erişim 7.04.2025

Avustralya Nüfus, <https://www.homeaffairs.gov.au/research-and-stats/files/migration-trends-2022-23.PDF>, erişim 20.04.2025

Avustralya Nüfus, <https://worldpopulationreview.com/cities/australia/sydney>, erişim 7.04.2025

Blumenfeld, H. (1967), *The Modern Metropolis*, MIT, London.

Dirençli Sidney Strateji Taslak Belgesi / Sidney Resilience Strategy (2025-2028); www.cityofsydney.nsw.gov.au, erişim 30.04.2025

Sidney, Belediye Başkanı ve Meclis, <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/lord-mayor-and-councillors>, erişim 7.04.2025

Sidney Kenti, <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/>, erişim 1.04.2025.

Dünya Bankası Yönetişim Göstergeleri; <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators>, erişim 20.04.2025

Friedmann, J (1972), “A General Theory of Polarized Development”, *Growth Centers in Regional Economic Development* (Ed.) N. M. Hanser, Free Press, New York.

Geray, C, Önder Şenyapılı, vd.,(1971), *Türkiye’de Kentleşme*, Komisyon Raporu, Ankara Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

Haber, BBC Türkçe (22 Ocak 2025) <https://www.bbc.com/turkce/articles/clyn-3333dp7o>, erişim 25.01.2025

Haber, Euronews, <https://tr.euronews.com/2020/10/30/izmir-de-6-6-siddetin-de-deprem-meydana-geldi>, erişim 25.01.2025

Haber JMO, https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/acb7144398c3346_ek.pdf?dergi=JEODERG%DD, erişim 25.01.2025

Haldun, İbn (1968), *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadri Ugan, Cilt II, İkinci Baskı, İstanbul.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://skpo.izmir.bel.tr/content.aspx?MID=11>), erişim 11.02.2025

Karaman, Z.T (2020), E-Devletin Güvenlik Bağlantılı Sorumlulukları ve E-Vatandaşın Hakları, *BEÜ İİBF AİD*, 2020; 5(1), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1017736>, erişim 20.04.2025

Keleş, R. ve Fehmi Yavuz (1983), *Yerel Yönetimler*, Ankara.

McCandless, C.A. (1970), *Urban Government and Politics*, Mc Graw Hill Book C., New York.

Metropolitan Sidney (Greater Sydney) Nüfus: <https://www.macrorends.net/global-metrics/cities/206167/sydney/population> erişim 4.04.2025.

Moore, C. (2025) Sidney Belediye Başkanı Profili https://en.wikipedia.org/wiki/Clover_Moore) erişim 4.06.2025

Morgenstadt Girişimi, <https://www.morgenstadt.de/en.html>, erişim 17.02.2025

MoSE Projesi Venedik, <https://www.sea-help.eu/en/news-general/venice-mo-se-flood-protection/>, erişim 6.02.2025

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)

Özdeş, G.(1962), Şehirciliğe Giriş ve Toplum Mikyası, İTÜMF Yayını, İstanbul.

Özkanlı, F.M ve Tülay Turgut (2025), Örgütsel Şeffaflık, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt.23, Sayı 55.

Rörig, F. (1945) Avrupa Şehirlerinin Doğuşu ve Gelişme Tarihi, (Çev) Cemil Ziya Şanbey, İdare Dergisi, Yıl 16, Temmuz- Ağustos, S.175.

Sağlıklı Kent, <https://www.who.int/europe/groups/who-european-healthy-cities-network/what-is-a-health-city>, erişim 11.02.2025

Sağlıklı Kentler Birliği, <https://www.skb.gov.tr/birlik-hakkinda/birlik-hakkinda/>, erişim 11.02.2025

Sidney Nüfus, https://tr.search.yahoo.com/search?fr=mcafee_uninternational&type=E211TR1274G0&p=sydney+state+2024+population erişim 7.04.2025

Sidney Kenti Dirençlilik Stratejisi (2030-2050), <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/-/media/corporate/files/publications/strategies-action-plans/community-strategic-plan/community-strategic-plan-delivering-sustainable-sydney-2030-2050.pdf?download=true>, erişim 7.04.2025

Sidney Kenti Dirençlilik Stratejisi Eylem Planı (2023-2028) <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/strategies-action-plans/resilience-strategy>, erişim 30.04.2025.

Sidney Acil Durum Planlaması, <https://www.sidney.ca/services/emergency-services/emergency-planning/pemo/> erişim 20.04.2025

Toprak, Z. (2016), Kent Yönetimi ve Politikası, Ankara.

Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2023), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, Ankara.

Yeni Güney Galler Kırsal İtfaiye Hizmetleri NGW-RFS: <https://www.rfs.nsw.gov.au/> erişim 20.04.2025

Yörükan, A.(1968), Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri, İmar ve İskân Bakanlığı, Sos. Arş. Dairesi, y.9, Ankara.

Yusuf Karakoç, “Kanunilik, Yasallık, Hukukilik Üzerine Düşünceler”, <https://hfsa-sempozyum.com/wp-content/uploads/2022/02/Yusuf-KARAKO-C-%E2%80%9494-Kanunilik-Yasallik-Hukukilik-Uzerine-Dusunceler.pdf> erişim 14.03.2025.

Tavsiye Edilen Araştırma

Gelecek Ne Getirecek? Tüm Yönleriyle Toplum 5.0, (2022) Edit (Çakır, Özlem ve Zerrin Toprak, Karaman) Nobel Yayınevi, Ankara.

Kanun ve Yönetmelikler

Avrupa Konseyi Kararları, Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı Rec (2004) 15 ile elektronik yönetim (e-governance), Tavsiye Kararı Rec (2004)11 ile yasal, operasyonel ve teknik standartlar için, e-oylama ve e-demokrasi (e-democracy) Rec (2009)1

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/22/contents> European Charter of Local Self-Government (ETS No. 122), <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=122>, erişim 2.03.2025

Avustralya mevzuat, <https://legislation.nsw.gov.au/view/html/inforce/2025-01-01/act-1993-030#sec.233>, erişim 7.04.2025

Avustralya mevzuat, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/26/contents>, erişim 7.04.2025

Avustralya Yerel Yasa No. 2237, <https://sidney.ca/wp-content/uploads/2237-Emergency-Program.pdf>, erişim 24.02 2025

Avustralya Başkent Bölgesi Acil Durumları (Acil Durum Planı Yasası/ The ACT Emergency Plan) 2023, Acil Durumlar Yasası 2004, Bölüm 147 (Acil Durum Planı) uyarınca dikkate alınan belge NI2023–412, <https://www.legislation.act.gov.au/ni/2023-412/>, erişim 11.03.2025

Avustralya Başkent Bölgesi Mevcut Yasaları https://classic.austlii.edu.au/au/legis/act/consol_act/ea2004113/s147.html , erişim 5.02.2025

Britanya Kolombiyası Acil Durum Programı Anlaşması Yasası (British Columbia Emergency Program Amendment Act), https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/477_94_pit erişim 3.03.2025

Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 2021/18 sayılı Cumhurbaşkanlığı Yapay Zeka Stratejisi Genelgesi 20/08/2021 tarihli ve 31574 sayılı RG., <https://cbddo.gov.tr/uyzs>, erişim 11.02.2025.

Kanberra Afet Planlanması, Avustralya Başkent Bölgesi Acil Durum Planı (Plan), Acil Durumlar Yasası 2004'ün 147 (1) Bölümü uyarınca ACT (Australian Capital Territory), The ACT Emergency Plan .

Sidney Acil Durum Yönetim Programı Kurulup Sürdürülmesi İçin Yerel Yasa No. 2237,((2022 tarihli ve 2237 nolu Sidney Emergency Program Bylaw No.2237), 2022 Tarihli (15 Ağustos) <https://sidney.ca/wp-content/uploads/2237-Emergency-Program.pdf> erişim; 24.02 2025

Yerel Yönetim Yasası 2020, Avustralya (Local Government Act, 2020, AU), 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

ÖRNEK OLAY GIDA GÜVENLİĞİ, EKO-EMPERYALİZM VE YÖNETİCİ ETKİSİ

Prof.Dr.Zerrin Toprak, Karaman^{*1}

1. GİRİŞ

Güvenli (safety) sözcüğü kişinin veya ortamın korunması için gereken koşulların sağlandığını güvende olma halini anlatmak için kullanılırken; güvenlik (security) ise, tehdit yaratan durumların engellenmesi, tehlikeden uzak olma halini sağlayan **sistem** bütünü için kullanılmaktadır. Bu kavramlar birlikte, toplum için güvenli bir alan oluşturmak, her türlü can ve mal kayıplarının önlenmesini amaçlayan eylemleri ve yönetimini ifade etmektedir.

Sağlık konusu, beslenme imkânları ve gıdaya erişim ile öncelikle ilişkilendirilmektedir. Bu yönüyle ‘gıda güvenliği olmayan’, ‘gıda güvensizliğine açık’ ve ‘gıda güvenliği olan’ gruplar olarak toplum üç kısımda incelenmektedir. Bu ayrımın tamamlayıcısı ise; yapısal, stok ve besin dayanıklılığı ile ilişkilendirilmektedir. Güvenlik açığı, belirtilen dayanıklılık göstergelerine bağlı olarak her üç grubu da etkilemektedir. Küresel ve/veya bölgesel risklerden bilinen ana başlıklardan herhangi biri görünür hale geldiğinde doğrudan veya dolaylı; diğer tehditler de konunun bir yanında yer almaktadır. Ulusal çalışmalar ve uluslararası ilişkiler politik iklim ve tehdit konusuna göre biçimlenmektedir. Oysaki, Gıda Güvenliği konusu, global dünya düzeninde oluşturulan ekolojik kontrol ağında ve iklim değişiklikleri koşullarında aslında ne kadar ülkesel olarak yönetilebilmektedir? Akıllı toplum (Toplum 5.0), güvenlik olgusunda oluşturulan ilişkiler ağının neresindedir?. Yönetici ne kadar toplumun yanındadır?. Bütün bu değişimler, yeni stratejik taktikler gerektirmektedir.

Bu makalede, erişilebilirlik ve kaliteli gıda güvenliği kapsamındaki geniş ilişkiler ağının toplum merkezli çözümlemeyi önemsemesi konusu esas alınarak, konunun yönetsel ve siyasi etki yönüne vurgu yapılmaktadır.

* ORCID : 0000-0001-7153-2838

2. OLGUSUL YAKLAŞIM ANALİZİ

Toplum sağlığı, bireylerin sağlığı gibi her kademede düşünülen insan sağlığı, besin zinciri ile de ilişkili olup varlık hakkı (flora ve fauna) veya eko-sistem dengesi 'derin ekoloji'¹ temeline dayanmaktadır. Üretimde metot ve kalite kadar çevre sağlığını da içeren konular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, günün getirdiği koşullarda yeni tehditler üzerinde durulması gereken önemli konulardır. Kentsel yerleşimlerin nüfus artışına bağlı olarak, virüs ve bakteri habitatı/ekolojisini içinde kalacak şekilde genişletilmesi, özellikle yaban hayatı hayvanlarının taşıdığı virüslerle insanı karşılaştırmaktadır. İnsanın besin zinciri içine girme veya başka etkileşim yolları oluştuğunda kent-kırda ve dağlık alanlarda yaban hayatının içine doğru yayılarak genişleme, gıda güvenliğini tehdit eden bir durumdur. 2019 yılının son aylarında, Çin yönetimi tarafından gündeme getirilen, gıda güvenliğini de etkileyen ve ölümcül sonuçlar yaratan bir "küresel virüs salgını" ile yaban hayatı arasında ilişki kurulmuş ve Covid 19 pandemisinin kök nedeni olarak tanımlanmıştır.²

Diğer bir tartışma konusu, bakteri ve virüslerin uzun süre, belki de milyonlarca yıl canlı kalması için ideal ortam oluşturan donmuş toprakların iklim değişikliği nedeniyle ısınması ve insanların yerleşimine giderek uygun hale gelmesi yanında, erimeyle yeni yeni ölümcül mikropların yeryüzüne dağılabilmesi riskidir. Bir araştırmaya göre, buzulların erimesi ile de geçmişin bakteri ve virüsleri yeryüzünde etkili hale gelmektedir.³

Jeolojik ve meteorolojik doğa kaynaklı tehditler kadar, halklar üzerinde diğer önemli bir 'insan kaynaklı' tehdit ise halkın ve ülke kaynaklarının çok yönlü sömürülmesidir. Özellikle yurt dışından kendini güçlü hisseden bir ülke yönetiminin (eko-emperyalizm, taktiksel emperyalizm gibi) gizli veya açıktan, göstere göstere kamu politikaları üzerinde etkili olarak yarattığı dış baskılardır. Gıda özelinde asalak ülkenin, sömürdüğü ülkede neyin üretileceği veya üretilmeyeceği kararındaki ülke yararına olmayan olumsuz etkileri toplumları yoksullaştırmaya yöneliktir. Ekonomi derslerinde ülke ihtiyacı fazlası üretimin diğer ül-

¹ Varlık hakkı kavramı bkz. <https://www.britannica.com/explore/savingearth/deep-ecology> erişim 30.03.2024

² Karaman, Z. T. (2020). Food Safety and the Coronavirus Pandemic. *Open Journal of Social Sciences*, 8, 334-357. <https://doi.org/10.4236/jss.2020.89027>, erişim 18.03.2024

³ Legendre, M. vd. (2015). In-Depth Study of Mollivirus sibericum, a New 30,000-Y-Old Giant Virus Infecting Acanthamoeba. *PNAS*, 112, E5327-E5335. <https://www.pnas.org/content/pnas/early/2015/09/02/1510795112.full.pdf>, <https://doi.org/10.1073/pnas.1510795112> erişim 18.03.2024

kelere satışında pazar arayışları ve gelir elde etme ilişkisinin karşılaşılan farklı bir boyutu “Sen üretme ben üretip, sana satacağım” baskısı olduğunu Ukrayna Savaşı (b. 20. Şubat 2014, devam etmektedir), gözler önüne bir kez daha getirmiştir. Sadece Türkiye’de değil, Avrupa çiftçileri de, savaşın devam etmesinin de tarım sektöründe yarattığı çok yönlü baskıyı sorgulamıştır. Neden kendi ülkeleri dışındaki ülkelerden tarım ürünleri ithal edildiğini ve ulusal üreticilerin desteklenmediği siyasi kararı kamuoyunun gündemine global düzeyde gelmiştir.⁴ Demokratik ülkelerin, halklarını korumaya yönelirken sömürülen ülkeler yönetimlerinin ise talimatları almaya devam ederek ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel çöküşünü hızlandıran politikaları uygulamayı halkların itirazlarına rağmen sürdüreceği beklenmektedir.

2023 yılında Polonya, Romanya ve Bulgaristan’ın da aralarında bulunduğu Doğu Avrupa ülkeleri çiftçileri de, yurt içinde fiyatları düşüren ve yerel üreticilerin satışlarını olumsuz etkileyen Ukrayna ucuz tahıl ithalatının etkisine karşı protesto gösterileri yapmışlardır. Tarım işçilerinin haklı direnişlerinin ülke yönetimleri nezdinde olumlu sonuç vermesi Türkiye’de de çiftçiler yönüyle benzer tepkisel karşılık bulmuştur. Mamafih, konunun Türkiye’yi ilgilendiren önemli bir boyutu, koloniyel geçmişe sahip ve halen sömürgeleri olan Avrupa ülkeleri idarelerince, kendi çiftçileri lehine geliştirebilecekleri, taktiksel emperyalizm uygulamalarından tarım sektörünün maruz kalabilme endişesinin toplumda yaygınlaşmasıdır.

Esasen afet yönetimi açısından da şiddetli fırtınalar, tsunami, sel, su baskını vb. afetlerde etkileri açısından, doğa ayırım yapmamaktadır. Gelişmiş (çoğu kere sömüren) veya gelişmemiş (çoğu kere sömürülen) ülkeler olsun afet zararları ve kayıpları büyük olmaktadır. Sürdürülebilirlik için gelişmiş ülkelerin daha da eko-emperyalizmi artırarak maddi zararlarını gelişmemiş ülkelere yansıtarak en iyi bildikleri sömürü düzenini uygulama eğilimi gösterebileceklerini öngörmek⁵ gerekir.

Bütün bu küresel iklim ve idare bağlantılı olumsuz değişmelerin etkilediği satın alma gücündeki azalmalar bağlamında, yoksullaşan üreticiler yanında,

⁴ CNN news, <https://edition.cnn.com/2024/02/03/europe/europe-farmers-protests-explainer-intl/index.html> erişim 18.03.2024

⁵ Karaman, Z. T. (2021). Exploitation and Administration of Disasters. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 8(8), 400–425. <https://doi.org/10.14738/assrj.88.10678>

aşama aşama diğer sektör çalışanlarına da yoksulluk, yoksunluk yayılmaktadır. Sadece kendi toprakları üzerinde kontrolü elinden kaçırma değil, aynı zamanda başka ülkelerin topraklarında üretime yönelme, yeni bir perspektiften, toplumlar arası nefrete de neden olabilecek bir değişim yaratabilmektedir. Gittikleri ülke topraklarında ucuz emek ve düşük ücret koşullarında yapılan üretim sonucunda, tarihte hiç karşılaşmayan ve düşmanlık oluşmamış halklardan sömürüldüğünü düşünen taraf, kendi ülkesinde üretim yapan ve sömürdüğüne düşündüğü faaliyetin adresindeki ülke halklarına düşman gözüyle bakabilecektir. Maalesef bu gelişmenin neden-sonuç ilişkilerinden yatırımcı ihraç eden ülkenin halklarının haberi de olmamaktadır. Reina saldırısında (2017) terörist, ‘kanlı eylemini’, ‘ülkesinin *Türkiye tarafından* sömürülmesi’ ile ilişkilendirmişti. Ne dediği kamuoyunca anlaşılamamıştı.

Toplumun çeşitli risklerden uzaklaşabilmesi için kültürlerarası farklılıklardan istifade edebilme, tehditleri dayanışma ve işbirliği projeleriyle kazanca çevirme, ilgi gruplarından destek alabilme, bilgilendirilmiş toplumun, genç, yaşlı, kadın, erkek gibi çeşitli gruplarından gelen bilgi ve çabaları değerlendirme, geçmişin ve bugünün bilgi ve tecrübelerini, hedeflere ulaştırmada temel araçlarının etkin kullanımı gerekmektedir. Başka bir ifadeyle ‘akıllı toplum’, ileriye yönelik sürdürülebilir refahın sağlanmasında, görev ve sorumluluklarının her alanda farkında olabilecek şekilde, bireysel ve toplumsal risk yönetimini sağlayabilme ve krizi yönetebilme anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım, bir sürdürülebilirlik sürecidir.

Bu süreçte ülkeler, toplumsal sermayelerini güçlendirmek, dijital siber eko-sistemde güç kazanmak, akıllı teknolojileri çok yönlü değerlendirmek, çeşitli nedenlerle, örneğin salgın hastalıklar ile çok yönlü suç olasılığında ve gerçekliğinde, yerleşiklerin mekânsal takibini sağlamada gizli veya açık yöntemlerle, ‘toplumun güvenliği ve özgürlük adına’, ‘rekabet ederek’ kendilerini zorunlu olarak geliştirmektedir. Bilgi toplumunun yönetebildiği ileri teknoloji kenti (u-city, ubiquitous city) uygulaması ile geniş bir farkındalık ağı oluşturularak hemşehrini(citizen) elektronik ortamları kullanarak, karar mekanizmalarına **yönelik** demokratik katılımı artırmak, hizmetin sürekliliği yanında, yapılan hizmetlerin ilişki ağlarının farkında olmak hedeflenmektedir. Ayrıca çok yönlü güvenlik ilişkileri açısından sadece suç ve suçluyu tespit değil, iklim değişikliğinin sel, fırtına, deniz yükselmesi gibi doğa olaylarının da gıda güvenliğine etkisi ve ihtiyatlılık ilkesinin korunarak zararın en aza indirilmesi,

tehditlerden teknik bilginin yardımıyla sakınılması da önemlidir. Görülen odur ki, gıda güvenliği iklim etkisi ile bağlantılı, **ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, çatışmalar, terör ve gerilimler** ile ilişkilendirilebilecek bir konudur.

Yüksek çevre kalitesini dikkate almayan Çevresel Etki Değerlendirmelerinin dışında kalan çok sayıda büyük ölçekli baraj yapımı, tarımdan çiftçinin uzaklaşması veya kalkınmanın kırsaldan kaçmasına yol açan çok yönlü etkenler, yurt dışından gelen zorunlu göçler, sığınma ile gelenlerin nüfus artışının izlenebilir yönetimi olmayışı vb. hususlar,⁶ önemli derecede toplumu yoksullaştırmada etkili dramatik göstergelerdir. Ayrıca savaşlar da çok yönlü olumsuz etki yaratmaktadır.

Yerel liderler İklim Zirvesi (4 Aralık 2015) çalışmalarında, aşağıdaki öngörü listesini, çok yönlü verimlilik için değerlendirmiştir.

- (1) Yatırımları iklim değişikliği ve sosyal yapı ile ilişkilendirme,
- (2) Ulusal yönetimlere göre merkezi yönetim, yerel yönetimlerin, daha hızlı ve güçlü iklim politikaları için daha belirleyici hareket edebilmeleri,
- (3) Yeni ve yenilikçi ve sürdürülebilir önlemleri kapsayan pratikler,
- (4) Emisyonları önemli ölçüde azaltabilecek ulaşım, altyapı, su kullanımı ve atık yönetimi gibi çözümler üretebilme,
- (5) İklim değişikliği sorunlarına mukavemet kapsamında kent yerleşikleri için yaşam standardını yükseltmek ve iş dünyasının ilgisini çekmek için yatırımlar,
- (6) Fikir paylaşımı, en iyi uygulamalar ve yönetim.

Verimlilik için demokratik ve iyi yönetimin olduğu bir siyasi iklim önem taşımaktadır. Nitekim sömürü düzeninin başarısının temel ilkeleri; mobil ve küresel rekabetçi sermayenin kolay endüstriyel üretim için, kendisine her zaman-kinden daha düşük maliyetli alanlar açarak; yönetimin esnek olduğu yerlerde gayri resmi ekonomiler yaratarak, faaliyetlerini yürütmesidir. İşin kötüsü her geçen gün, bu yabancı girişimlerin gittikleri ülkelerde kök salmakta olmalarıdır. Bağımsızlıklarına kavuşan ülkeler de, kendi topraklarında nasıl köleleştirildiklerini anlatırken, ortak söylemleri, “Kendi ülkemizde birer yabancı olmuştuk”.⁷

⁶ Karaman, Z. T. (2022) Immigration Administration And Eristic Dialectic For Asylum-Seekers (April 2022), Publisher: Ege University Publications No: 209, İzmir, s.17-30, https://www.researchgate.net/publication/360064289_IMMIGRATION_ADMINISTRATION_AND_ERISTIC_DIALECTIC_FOR_ASYLUM-SEEKERS

⁷ Ferro, M: (2017), Sömürgecilik Tarihi, Fetihlerden Bağımsızlık Hareketine, 13.yüzyıl-20. Yüzyıl,

Literatürde bu konu, ‘uydu’ devlet yapılanması olarak değerlendirilmektedir.

Emperyalizmin, eşitsizlikten güç alan ve bu gücü eşitsizliğin bozulmaması için kullanan, sınır aşan hâkimiyet ve karmaşık güç ilişkilerini ortaya koyan bir yöntem olduğu genel kabul görmektedir.⁸ Bu tarz bir üretim ise, emek ve ücret sömürüsü dâhil; yukarıda belirtildiği gibi doğa-çevre değerlerinin dikkate alınmaması anlamına gelmektedir. İşletmelerin yarattığı bu negatif toplumsal maliyetin idare tarafından kabul edilmesi ise, yapılan yabancı kaynaklı ekonomik faaliyetlere meşruiyet sağlarken, peyzaj bozulmaları ve her türlü hak ihlalleri ile kayıt dışılık yasadışılığa davetiye çıkarmaktadır.

‘Taktiksel Emperyalizm’ başlığı altında gösterilen davranışların gerçekleştiği bir ülkede, yaşam koşulları arasında bir uçurum ortaya çıkmakta ve belli bir zaman içinde gözlemlenebiliyorsa ‘emperyalist’ bir müdahaleden söz edilebilmektedir. Bu süreç uzun yıllara yayıldığında; yeni nesil fark etmeyebilir ise de, uygulayıcıların acele etmesi ve sektörleri alt üst eden etkili faaliyet bitişleri eninde sonunda yok oluşun fark edilmesini zaten izlenebilir hale getirmektedir.

Taktiksel Emperyalizm Göstergeleri temel davranış olarak;

- i) Kendinde olmayıp, başka bir ülkede olan kaynaklara sahip olma,
- ii) Kendinde olanı koruma (sürdürülemez enerji kaynakları gibi), uygun gördüğü bir zaman kullanmaya erteleme ve ihtiyaçları başka ülkenin kaynaklarından karşılama,
- iii) Başka ülkenin kaynaklarını zor kullanarak kullandırmama ve uygun bir zaman kullanım için bekletme.

Egemen ülkenin, sömürdüğü ülke içinde uyguladığı yönlemsellik, bölgesel gelişme teorileri için de aşağı yukarı benzerdir. Ancak emperyalist alışveriş, görünürde, halk istese de istemese de her iki ülkenin *yönetimlerinin rızası ve uzlaşması ile ortaya çıkan bir ticari alışveriştir*. Sömürülmeyi kabul eden ülkede, yönetimin, halkına izah ettiği bir kalkınma iradesi bulunmaktadır. Bu tip bir anlaşma, kalkınma vaadi ile ülkeleri daha da yoksullaştırmaya iten bir ekolojik emperyalizme yol açmaktadır. Teknolojik gelişmelerden destek alarak, geliştirilmiş baskı ve korkutma modelleri ile desteklenen hileli seçimler yoluyla, idare sömürülmeyi kabul ettiren hibrit modeller de oluşturabilir.

3. Baskı, Ankara, s.391

⁸ Galtung, J. (2004), “Emperyalizmin Yapısal Teorisi”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 1(2), s. 25-46.

Tarımsal üretimin doğayı da yok edici madencilik faaliyetleri ile baltalanmasına ilişkin örnekler sayfalara sığmamaktadır. 13 Şubat 2024 tarihinde Erzincan'ın İliç ilçesinde altın madeni çalışmasının bulunduğu geniş bir alanda meydana gelen tonlarca toprak kayması ve altında kalan 9 işçi konusudur.⁹

Oysaki toprağın ve çiftçinin korunması, Türkiye’de toprağın mülkiyet ilişkisi ile verimli işletilmesi ve çiftçi ilişkisi bütünlüğünde 1982 Anayasa’sında¹⁰ ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. *“Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz. Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir (AY, Md.44).* Bu hüküm çerçevesinde, koruma ve kullanma dengesi içinde ama asla tarım topraklarının kaybına izin vermeyen bir anlayış ortaya konulmuştur.

Ayrıca, *“Tarım, Hayvancılık ve Bu Üretim Dallarında Çalışanların Korunması”* başlığı altında önemli bir boyuta da dikkat çekilmiştir. Bu hükme göre; *“Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır. Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır” (AY, Md.45)* hükmüne yer verilmiştir.

Tarım topraklarını kamulaştırma, tarım üretimini gerektiği gibi desteklememe gibi idari düzenlemelerle veya kentlerin genişlemesi ve nüfus baskısı yanında; iklim değişikliklerini yöneteme gibi çeşitli nedenlerle tarımın gerilemesi tarım topraklarının verimli kullanımını ortadan kaldıracabilecek bir özellik taşımaktadır.¹¹ Ayrıca, Türkiye’de de fırtına, hortum gibi meteorolojik kaynaklı afetlerin giderek çeşitlenmesi ve şiddetini artırması bağlamında tarım sektörü-

⁹ Hürriyet news, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/live-son-dakika-erzincanda-madende-toprak-kaymasi-42405460> , erişim 15.03.2024)

¹⁰ 1982 Anayasası

¹¹ Toprak, Z. (2019). İklim Değişikliğine Bağlı Doğal Afetlerin Tarımsal Faaliyetlere Etkileri, Toplumsal Farkındalık Analizi, *Kırsal Kalkınma ve Kooperatifçilik* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayını, s. 299-325.

nün olumsuz etkilenmesi görünür hale gelmektedir. Toprağın korunması kadar, üzerindeki ürünün korunması ve çiftçinin iş mukavemetinin artırılmasına yönelik yeni teknolojik, bilimsel taktikler gerektiği anlaşılmaktadır.

1934 tarihli ve 2644 sayılı sürekli düzenleme geçiren Tapu Kanunu bu konuların neresindedir?

Dağlık alan ülkesi olan Türkiye'nin (%74 ortalama) ile %93,2 alanı il ve ilçe merkezi alanında yabancılar belde statüsü içinde aşağıdaki düzenlemeye uygun toprak elde edebilmektedir. (Yeniden Düzenleme: 29/12/2005-5444/1 Md. Değişik: 3/5/2012-6302/1 Md.)¹² Ayrıca doğrudan bir dağlık alan kamu politikası ve hukuksal bütünlüğü sağlayan düzenlemesi de bulunmamaktadır.¹³

Kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, uluslararası ikili ilişkiler yönünden ve ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşı olan yabancı uyruklu gerçek kişiler Türkiye'de taşınmaz ve sınırlı aynî hak edinebilirler. Yabancı uyruklu gerçek kişilerin edindikleri taşınmazlar ile bağımsız ve sürekli nitelikteki sınırlı aynî hakların toplam alanı, özel mülkiyete konu ilçe yüz ölçümünün **%10'unu ve kişi başına ülke genelinde otuz hektarı geçemez**. Kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, uluslararası ikili ilişkiler yönünden ve ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşı olan yabancı uyruklu gerçek kişiler Türkiye'de taşınmaz ve sınırlı aynî hak edinebilirler.

Cumhurbaşkanı kişi başına ülke genelinde edinilebilecek miktarı iki katına kadar artırmaya yetkilidir (2644, Md.35/1).

Cumhurbaşkanı, ülke menfaatlerinin gerektiği hallerde yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin taşınmaz ve sınırlı aynî hak edinimlerini; ülke, kişi, coğrafi bölge, süre, sayı, oran, tür, nitelik, yüzölçümü ve miktar olarak belirleyebilir, sınırlandırabilir, kısmen veya tamamen durdurabilir veya yasaklayabilir (2644, Md.35/3). Bu düzenleme idarenin takdir yetkisini genişletmiştir. En önemlisi de, ölçüt getiren düzenlemelerinin (2644, Md.35/1) dışına

¹² 1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanunu

¹³ Karaman, Z.T (2022b) Strategic Planning and Safety of Mountainous Areas in Türkiye's Public Administration Organization. Open Journal of Social Sciences, 10, 466-485. doi: 10.4236/jss.2022.1012032.

taşıdığı için, gerek Anayasa'nın gerekse ilgili Kanunun ruhuna aykırı bir durum oluşmuştur. Başka bir ifadeyle 'kuvvetler ayrılığı ilkesiyle uyumsuzdur.' Kuşkusuz uygulanabilir değildir.

Sağlık konusu, beslenme imkânları ve gıdaya erişim bu durumda, demokratik yönetim ile öncelikle ilişkilendirilmektedir. Gıda güvenliği olan ve olmayan, bunun yanında gıda güvenlik açığı bulunan toplumlarda stoklar, besin dayanıklılığı kişi gelirinden kısmen bağımsız konulardır.

Güvenlik açığı, belirtilen dayanıklılık göstergelerine bağlı olarak her üç grubu da etkilemektedir. Ulusal çalışmalar ve uluslararası ilişkiler politik iklim ve tehdit konusuna göre biçimlenmektedir. Ülkelerin öncelikli refleksi sorumluluğunda olan yerleşikleridir. Güvensiz gıda ortamı, mukavemet edilebilirliği, negatif değere, dönüştürebilmektedir. Stoklar kritik hale geldiğinde, gıda güvenliğinin olmadığı mukavemetsizlik ortamında, aşama aşama yoksul gruplardan başlayarak tüm gelir gruplarının en geniş anlamda güvensizlik ortamında yer alacağını öngörmek gerekmektedir. Tam da bu noktada, gıdada dışa bağımlı ülkelerin ciddi bir tehlike içinde oldukları anlaşılmaktadır. Söz konusu küresel salgını; Avrupa Birliğinde bile, ülke sınırlarının gerçek anlamda kapatılmasına yol açmış, dünya halkına ancak ürettiği gıda stoku ile hayatta kalabileceğini hatırlatmıştır.

Covid-19 pandemisi, sadece 'mukavemetli toplum' kavramının önemini ortaya koymamış, tarımın önemini hatırlatmış ve kırsal alanları yerleşim için cazip hale getirmiştir. İdealleştirilmiş bir konunun sahiplenilmesi ve kaynakların rasyonel kullanılması açısından disiplinlerarası geliştirilmesi gereken bir işbirliği çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Tarım insanlık tarihi başlangıcından itibaren en eski uğraş alanıdır. Yapılan araştırmalara göre insanlar önce buldukları tarım ürünlerinden yararlanmayı öğrenmişler ve üretmeye başlamışlardır. Dolayısıyla tarımsal faaliyetlerine ilişkin davranış ve beklentilerin temelinde gerek kalite gerekse miktar anlamında kullanılan 'güvenli gıda üretimi ve erişimi' konusu yer almaktadır. Gıdanın aynı zamanda son derece besleyici, doğa üzerinde mümkün olduğunca az olumsuz etkiye sahip, uygun fiyatlı ve lezzetli olması da Dünya Gıda Raporunda belirtilen ilkeler arasında yer almaktadır. Açlık ve yoksullukla mücadelede ve sürdürülebilir tarım ve toplum yaklaşımında, tarımsal üretimin öneminin, çocuklar

ve gençlere öğretilmesi, eğitim plan ve programlarına toprakla ve tarımla tanışma, severek uğraşma aktiviteleri eklenmesinin gerekli olduğu bilinmektedir.

Dünya genelinde gelişmeler izlendiğinde tarım sektöründe gerileme olan ülkelerde kapitalizm etkisi hissedilebilmektedir. Kapitalizm felsefesi gereği işsizliği artırmaktadır. Kendi ayakları üzerinde duramayan, toplum lehine örgütlenemeyen ve bireysel çıkarıcılığa, yağmacılığa yönelen kalabalık toplumlar yaratabilmekte ve teokratik düzeni oluşturabilmekte, geliştirmekte içeride ve dışarıda savaşımlara neden olabilmektedir. Güçlü merkezîyetçi yapılar ile katılımcılığı engelleyen ya da manda ve himaye isteyen güdümlü devlet yapısına prim veren siyasi yapılanmalar toplumları yoksullaştıran, taktikler geliştirebilmektedir.

Doğal kaynak ve emek sömürüsüne dayanan emperyalizm, felsefesine uygun olarak finansal egemenlik ve yetişmiş insan gücü transferiyle kendi sürdürülebilirliğini garanti etmektedir. Eko-emperyalizm tehlikesini görmek ve önleyici yerel ve ulusal planlamaya önem vererek uygulamak önemlidir. Tarım sektörü ve tarıma dayalı sektörler de bu gelişmelerden olumsuz etkilenmektedir. Öte yandan çevre kirliliği ve su kaynaklarının bundan etkilenmesi sonucunda özellikle yüzeysel sularla yapılan sulamalarda kirlilik tarımsal ürünlere de bulaşmakta ve ürünler kontamine olmaktadır.

Türkiye’de tarımın gerilemesini tarihsel süreç içerisinde incelemek doğru olur. Türkiye’nin tarımı sistematik olarak 1950’li yıllardan beri gerilemektedir. Bunda Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun kuruluşunda (1957) hedeflenen tarım politikası sürdürülebilirliği ile Amerika Birleşik Devletleri’nin Çin’e kadar uzanan eko-emperyalist politikaları önem taşımaktadır. 1950’li yıllarda alınan Marshall yardımının (Truman Doktrini) kırsal ve kentsel alanlarda yarattığı travmalara ek olarak, Başbakan Turgut Özal’ın (1983-89), üst düzeyde yönetsel boyutta ithalatın daha ucuz olacağı yaklaşımıyla uygulanan politikalarının tarım sektörünün gelişimini olumsuz etkilediği görülmektedir. Oysa kalkınmanın temeli kırdaki tarımsal/zirai faaliyetlerdir.

En iyimser tahminle ülkemiz topraklarının ancak %25’i kırsal alandır. Hukuki tanım kapsamında, toplam nüfusun (83.614.362 kişi) yüzde 77,9’u büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde, yüzde 16,5’i diğer belediye sınırları içerisinde, yüzde 5,6’sı köy sınırları içerisinde yaşamaktadır. Hukuki olarak köyler, kır ve kent yüzdesi içinde gerilemiştir. Bu husus, ölümcül bulaşıcı hastalıklar ve gıda

güvenliği içinde yer alan yeterli gıda stratejisi yönüyle hatalı görüldüğü için, kırsal mahalle gibi yeni bir tanımlama ile tarımsal alanların ve bağlantılı olarak tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesinde merkezi idarenin desteği sağlanmıştır. Ancak bu uygulamanın yerelde başarılı olduğu pek söylenememektedir.

Türkiye’de yasal düzenlemelerle tarım topraklarının kentsel alanlara dönüştürülmesi önemli bir sorun alanıdır. Kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alanı, bunların tespitine ilişkin işlemleri, bu yerlerde uygulanacak muafiyet ve indirimleri düzenlemek amacıyla ‘Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği’ (31455 sayılı ve 15 Nisan 2021 tarihli RG) yürürlüğe girmiştir. Kırsal mahalle, 30 büyükşehir belediyeleri sınırları içinde olup 1984 yılı ve sonrasında köy veya belediye (belde) iken mahalleye dönüşen mahallelerde ihtiyaca göre tespit edilmektedir. Bu bakımdan konu oldukça yenidir. Belirtilen konuları yürütmeye ve tereddütleri gidermeye, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetkilidir. Ancak köy statüsünden çıkarılarak, belediyelerin mahallesine dönen, mahalle uygulaması olumsuz etkiler yaratmış, köy muhtarlıklarının tüzel kişiliklerinin ve idari-mali özerkliklerinin ortadan kalkması, gelir getirici gayrimenkulleri yanında mekânsal fonksiyonelliği de etkileyerek ürün arzının ve köylünün gelirinin azalmasına yol açmıştır.

Köylerin idari yapısının değiştirilerek, kırsal özelliklerine karşın, kentlerde belediyenin mahallesi haline getirilmesi, tarım topraklarının kentsel rant için kullanılmasına hizmet eder hale getirmiştir. Dağ köyleri de dâhil olmak üzere köyler tekrar tüzel kişilik kazanmalı ve kırsal/kent bütünlüğünde birbirine katkı verecek şekilde tarım güçlendirilerek hizmetler sağlanmalıdır. Coğrafi özelliklerin taşıdıkları niteliklere uygun olarak kamu politikaları oluşturmak için, mekâna ve iklime göre değişen özelliklerin farkında olmak, tarım da dâhil faaliyetleri günün getirdiği yeni koşullar içinde yapılandırmak önemlidir.

Kurumsal olduğu kadar halk yönüyle de bireysel ve toplumsal sorumluluklarımız bulunmaktadır ve gerekleri yerine getirilmelidir. Sağlık ve Gıda Güvenliği konusu, kamu kaynaklarının etkin kullanılarak sürdürülebilirliğin korunduğu bir alan olup, kamu yönetiminin ulusal çıkarlar içinde hareket etmesi gereken bir bütünlük taşımaktadır. Toplum da kararlardan etkilendiği gibi, karar süreçlerine katılarak kamu politikalarını etkileme hakkı ve idareyi denetleme sorumluluğuna sahiptir. Tarımsal faaliyetler birçok değişimden etkilenmektedir. İklim değişikliklerinin olumsuzlukları ve küresel dinamiklerin müdahaleci etkisinin:

yeni stratejiler ve teknolojik gelişmeleri takip ederek uygulama kabiliyetini artıracak şekilde eğitim ve finansman oluşturma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Aslında, Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşundan (29 Ekim 1923) bu yana, tarım topraklarını koruyucu birçok temel düzenlemeler bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Karaman, Z. T. (2020). Food Safety and the Coronavirus Pandemic. *Open Journal of Social Sciences*, 8, 334-357. <https://doi.org/10.4236/jss.2020.89027>, erişim 18.03.2024

Legendre, M. vd. (2015). In-Depth Study of Mollivirus sibericum, a New 30,000-Y-Old Giant Virus Infecting Acanthamoeba. *PNAS*, 112, E5327-E5335. <https://www.pnas.org/content/pnas/early/2015/09/02/1510795112.full.pdf>, <https://doi.org/10.1073/pnas.1510795112> erişim 18.03.2024

Karaman, Z. T. (2021). Exploitation and Administration of Disasters. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 8(8), 400–425. <https://doi.org/10.14738/ass-rj.88.10678>.

Karaman, Z. T. (2022) Immigration Administration And Eristic Dialectic For Asylum-Seekers (April 2022), Publisher: *Ege University Publications No: 209*, İzmir. https://www.researchgate.net/publication/360064289_IMMIGRATION_ADMINISTRATION_AND_ERISTIC_DIALECTIC_FOR_ASYLUM-SEEKERS

Karaman, Z.T (2022b) Strategic Planning and Safety of Mountainous Areas in Türkiye's Public Administration Organization. *Open Journal of Social Sciences*, 10. doi: 10.4236/jss.2022.1012032. _

Ferro, M. (2017), *Sömürgecilik Tarihi, Fetihlerden Bağımsızlık Hareketine*, 13.yüzyıl-20. Yüzyıl, 3.Baskı, Ankara.

Galtung, J. (2004), "Emperyalizmin Yapısal Teorisi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2).

Toprak, Z. (2019). İklim Değişikliğine Bağlı Doğal Afetlerin Tarımsal Faaliyetlere Etkileri, Toplumsal Farkındalık Analizi, *Kırsal Kalkınma ve Kooperatifçilik*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayını.

Mevzuat

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanunu

İnternet Kaynakları

Britannica Dictionary. Varlık hakkı kavramı <https://www.britannica.com/explore/savingearth/deep-ecology> erişim 30.03.2024

CNN news, <https://edition.cnn.com/2024/02/03/europe/europe-farmers-protests-explainer-intl/index.html> erişim 18.03.2024

Hürriyet news, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/live-son-dakika-erzincanda-madende-toprak-kaymasi-42405460> erişim 15.03.2024)

AFETLERDE BAŞARISIZ OLMANIN TEMEL İLKELERİ

COĞRAFYAYI BİLMEMEK, TARİHİ UNUTMAK,
YÜRÜYEN EGO HAYRANLIĞI

- AFET YÖNETİMİNDE YAPISAL ANALİZ

- AKILLI KENTLER VE AFET YÖNETİMİ :

SİDNEY (AVUSTRALYA), YEREL-YÖNETSEL SORUMLULUK STRATEJİSİ

- GÜVENLİ GIDA YÖNETİMİ

KENTİNİZ NE KADAR AKILLI ?

